

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΔΙΣΠΟ

ΔΠΜΣ στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως διεθνής δρών: οργανωτικές, θεσμικές και εννοιολογικές ανεπάρκειες σε ένα διεθνές κρατοκεντρικό σύστημα».

Κωνσταντίνος Σακελλαρίου

Επιβλέπων καθηγητής: Γεώργιος Βοσκόπουλος

Ιανουάριος 2016

«Δηλώνω υπευθύνως, ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω, σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω, επίσης, υπευθύνως, ότι όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Κωνσταντίνος Σακελλαρίου

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΓΕΝΙΚΑ	1
ΣΚΟΠΟΣ	5
ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Α»: Η ΕΕ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ - ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΣΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ	7
Η ΕΕ ΩΣ ΚΡΑΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	7
Η ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΕ	12
ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Β»: Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΕ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ	23
Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΕ	23
Γενικά	23
ΚΕΠΠΑ - ΕΠΑΑ	24
Ο οικονομικός γίγαντας	27
Η λήψη Αποφάσεων μέσα από τα Θεσμικά Όργανα	30
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΜΙΑΣ ΗΠΙΑΣ ΔΥΝΑΜΗΣ	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Γ»: Η ΕΕ ΩΣ ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΡΩΝ – ΧΑΜΕΝΗ ΜΕΣΑ ΣΕ ΕΝΝΟΙΕΣ	37
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ Ή ΕΘΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ	37
Η σημασία της Ισχύος	37

Η Έννοια της Κυριαρχίας.....	40
Εξωτερική πολιτική	43
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΕΣΑ).....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Δ»: ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΔΡΑΣΗ, ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ (ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ)	51
ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ.....	51
ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΔΙΕΘΝΗ ΖΗΤΗΜΑΤΑ	58
ΕΕ και «Αραβική Άνοιξη»	58
Ουκρανικό ζήτημα	60
Συριακή κρίση	62
Μεταναστευτικό - Προσφυγικό	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Ε»: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	66
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	66
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	71
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	76
ΠΗΓΕΣ	79

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΕΝΙΚΑ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) από τη δημιουργία της, έδειξε ότι πρόκειται για κάτι ξεχωριστό στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, παρουσιάζοντας μια ιδιομορφία, τόσο στη σύσταση όσο και στη λειτουργία της.

Πρόκειται για ένωση κρατών ή έναν πολυεθνικό διεθνή οργανισμό, με συγκεκριμένο γεωγραφικό προσδιορισμό; Σύμφωνα με τις αναλύσεις, είναι προφανές ότι παρουσιάζει μια παγκόσμια ιδιομορφία με συνεπακόλουθα προβλήματα, προσπαθώντας να λειτουργήσει ισορροπώντας στα όρια της ομοσπονδίας και της συνομοσπονδίας.

Η προοπτική της ολοκλήρωσης για την Ευρώπη (με την έννοια της ενοποίησης), παρουσιάστηκε από τη δεκαετία του 1950, κυρίως στον οικονομικό τομέα. Μετά από τον δεύτερο καταστροφικό πόλεμο, που διεξήχθη στο ευρωπαϊκό έδαφος και ο οποίος είχε ένα τεράστιο κόστος, με εκατομμύρια νεκρούς ανθρώπους, ήταν επόμενο ότι η ψυχολογία των ευρωπαίων και οι τάσεις της μεταπολεμικής πολιτικής, να είναι προς την κατεύθυνση της συμφιλίωσης στην ήπειρο, της ειρήνευσης και της δημιουργίας συνθηκών «μη πολέμου». Επιπλέον, ο οικονομικός μαρασμός και η ψυχική εξουθένωση του απλού κόσμου, ήταν από τους βασικούς λόγους, που οδήγησαν τις ευρωπαϊκές ηγεσίες, μπροστά στη δημιουργηθείσα σοβιετική απειλή, να καταφύγουν στην επιλογή της αμερικανικής ομπρέλας προστασίας και την ίδρυση της Βόρειο-Ατλαντικής Συμμαχίας (NATO). Έτσι, στην προσπάθεια ενίσχυσης της ευρωπαϊκής ασφάλειας, προκειμένου να εξισορροπηθεί το λεγόμενο Ανατολικό μπλοκ, δημιουργήθηκε μια σχέση ασύμμετρης αλληλεξάρτησης, μεταξύ Ευρώπης και Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ), προκαλώντας πολιτικές και λειτουργικές συνέπειες, πολλές από τις οποίες παρατηρούνται μέχρι και σήμερα. Από την άλλη, για τα ευρωπαϊκά κράτη, δημιουργήθηκε το κατάλληλο περιβάλλον ασφάλειας, για την οικονομική ανάπτυξή τους και τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών τους.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, τα δυτικά ευρωπαϊκά κράτη αναπτύχθηκαν οικονομικά και εξασφαλίστηκε μια μακρά περίοδος ειρήνης. Δημιουργήθηκε μια

νέα ευρωπαϊκή κουλτούρα, για την αντίληψη των λαών και τη συμβίωσή τους, πιο ανθρωποκεντρική και συναινετική, που ενισχύθηκε από τη δημιουργία της κοινή αγοράς. Στη συνέχεια, διαπιστώθηκε ότι είναι δυνατό πλέον, να επιτευχθεί κάτι περισσότερο από μια απλή οικονομική και εμπορική συνεργασία, μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών και οδηγηθήκαμε στην ίδρυση της ΕΕ. Μέσα στην ΕΕ, επιχειρείται μια πολυεπίπεδη συνεργασία μεταξύ των Κρατών Μελών (Κ-Μ), ενώ παράλληλα, επιδιώκεται η δημιουργία ενός ισχυρού προφίλ στις διεθνείς σχέσεις, ώστε να μπορεί να επηρεάζει τις εξελίξεις.

Η προσπάθεια ολοκλήρωσης όμως, αλλά και η λειτουργία της ΕΕ, παρουσιάζουν προβλήματα και ανεπάρκειες. Είναι καταρχήν, μια και ενιαία οντότητα, παρουσιάζοντας αντίστοιχα ομοιογενείς απόψεις ή πρόκειται για ένα συνονθύλευμα εθνικιστικών τάσεων και συνεπώς εθνικών συμφερόντων; Η δομή της ΕΕ, περιλαμβάνει τους κατάλληλους θεσμούς και τα αντίστοιχα όργανα, τα οποία μέσα από τις θεσμικές τους λειτουργίες, λαμβάνουν αποφάσεις για εξωτερική δράση; Η αποτελεσματικότητα των δράσεων αυτών, είναι επαρκής; Ή το όλο οικοδόμημα κλονίζεται υπό το βάρος της ετερότητας των κρατών και τη διατήρηση της κρατικής κυριαρχίας, που οδηγούν σε διαφορετική αντιμετώπιση των ζητημάτων και σε αμφίβολο παραγόμενο αποτέλεσμα;

Σχετικά με τους ανωτέρω προβληματισμούς, αναφέρεται η διεθνής βιβλιογραφία και αρθρογραφία ανελλιπώς, ειδικά από τη συνθήκη του Μάαστριχτ και μετά, όπου σε συνδυασμό με τη στάση της ΕΕ, στα γεγονότα και τους πολέμους που συνέβησαν τις δύο μετέπειτα δεκαετίες, αξιολογείται και η δράση της. Το αποστάλαγμα όλης αυτής της εμπειρίας, αλλά ταυτόχρονα και της περιπέτειας για την ΕΕ, αποτέλεσε η μεταρρυθμιστική συνθήκη της Λισαβόνας, σε μια προσπάθεια αλλαγής των θεσμικών λειτουργιών και του δημοκρατικού προφίλ της ΕΕ, ώστε να βελτιωθεί και να ενισχυθεί περαιτέρω η εικόνα της, ως διεθνής δρών, με την επίδειξη δυναμικότητας και την αποτελεσματικότητας. Το ζητούμενο είναι, εάν μέσα στο κρατοκεντρικό σύστημα και στη τελεολογία που το διέπει, μπορούν να εξαλειφτούν οι αδυναμίες και οι ανεπάρκειες, που παρουσιάζει αυτό το ιδιόμορφο ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Η εργασία, βασίζεται στην αναζήτηση στοιχείων και προβληματισμών, σχετικά με τη λειτουργία και τις διαδικασίες γύρω από τις εξωτερικές δράσεις της ΕΕ. Προσπαθεί να τα καταγράψει, να τα αναλύσει και να τα παραθέσει με τέτοια σειρά, ώστε να πετύχει τον αντικειμενικό της σκοπό. Επίσης, επιχειρείται μια συνολική αποτίμηση, με τη διεξαγωγή συμπερασμάτων και διατύπωση προτάσεων, υπό τη μορφή προσδοκιών, για την αποτελεσματικότερη παρουσία της ΕΕ στο διεθνές σύστημα.

Το πρώτο κεφάλαιο, ασχολείται με την ΕΕ, ως ένωση κρατών. Εξηγώντας την έννοια του κράτους και τα κύρια χαρακτηριστικά του, γίνεται μια αντιπαραβολή για το πια από αυτά παρουσιάζονται στην ΕΕ. Μέσα από αυτή διαπιστώνεται η δισυπόστατη φύση της ΕΕ, αφού στη δομή της εμφανίζει τα χαρακτηριστικά του διακυβερνητισμού και της υπερεθνικότητας, τα οποία δεν συναντώνται ταυτόχρονα σε άλλα κράτη ή διεθνής οργανισμούς. Επιπλέον ιδιομορφίες που παρουσιάζει η ΕΕ, είναι η πολυπλοκότητα, η υπεροχή του δικαίου της έναντι των εθνικών και οι θεσμικές διαδικασίες για τη λήψη αποφάσεων. Υπάρχει δηλαδή, συνεργασία και αλληλεξάρτηση μεταξύ των Κ-Μ. Αναγνωρίζοντας τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών, κάποια από τα οποία παραχωρήθηκαν οικειοθελώς, τίθεται το ερώτημα για την τελεολογία της συμμετοχής των κρατών στην ένωση.

Η ΕΕ αποτελεί το χαρακτηριστικότερο διεθνές παράδειγμα, για την έννοια της ενοποίησης. Λόγω της διττής της φύσης, αποτελεί αντικείμενο συζήτησης από πολλούς αναλυτές, η οργανωτική δομή της και το πώς αυτή προσδιορίζεται. Στη συζήτηση αυτή, καταλήγουν ότι παρουσιάζει χαρακτηριστικά ομοσπονδίας, αλλά και συνομοσπονδίας, χωρίς να δύναται να χαρακτηριστεί ως μια από αυτές. Ακόμη και οι παραλλαγές αυτών των όρων, όπως η συναινετική συνομοσπονδία, εμφανίζονται ανεπαρκείς να προσδιορίσουν την οργανωτική φύση της ΕΕ. Όπως, επίσης, ασάφεια παρατηρείται και στον προσδιορισμό της ευρωπαϊκής ταυτότητας. Λαμβάνοντας υπόψη, ότι η ΕΕ είναι μια ένωση κυρίαρχων κρατών, τότε είναι εύκολο να διαπιστώσουμε την ύπαρξη μιας ποικιλομορφίας ταυτοτήτων, στην εσωτερική της δομή. Συνεπώς, η οργανωτική δομή και η κοινή ταυτότητα σε ένα σύστημα όπου κυριαρχούν τα κράτη και τα εθνικά συμφέροντα, επηρεάζουν αναλόγως την εξωτερική δράση και την αποτελεσματικότητα.

Το δεύτερο κεφάλαιο, ασχολείται με τη λειτουργία της ΕΕ, τις αποφάσεις για δράση και την αποτελεσματικότητα. Σύμφωνα με τις ισχύουσες συνθήκες, η κάθε εξωτερική δράση που αναλαμβάνει η ΕΕ, πρέπει να είναι συμβατή με τις αποφάσεις, τις εξουσιοδοτήσεις και το παράγωγο δίκαιο, όπως καθορίζονται από τα θεσμικά της όργανα. Μετά την υπογραφή της συνθήκης του Μάαστριχτ, εξετάζεται το κατά πόσο υπήρχαν οι αναφερόμενες προϋποθέσεις, για ανάληψη διεθνών δράσεων ή κατά πόσο υπήρχε η πολιτική βούληση για κάτι τέτοιο. Επίσης, καθοριστικός για τη διεθνή δράση της ΕΕ, αποδείχθηκε και ο αμερικάνικος παράγοντας, που είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τα ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη και με τις δυνατότητες της ΕΕ. Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), που δημιουργήθηκε για να ενισχυθούν οι διεθνείς δράσεις της ΕΕ, άργησε αρκετά χρόνια για να ενεργοποιηθεί, αφού συνεχίζει να επισκιάζεται από το ΝΑΤΟ και τη συμμετοχή πολλών ευρωπαϊκών κρατών σε αυτό. Γι' αυτό περιορίστηκε σε πιο ήπιες επεμβάσεις, κυρίως χρηματοδοτικού χαρακτήρα, παρουσιάζοντας μια «βολική» αδυναμία για πιο δυναμικές δράσεις.

Ένας εξίσου σημαντικός λόγος, για την περιορισμένη δράση, ήταν η αδυναμία για τη λήψη αποφάσεων σε διακυβερνητικό επίπεδο. Εκεί φάνηκε η πολυφωνία και ανομοιομορφία μεταξύ των Κ-Μ και αναδείχθηκε η δυσκολία για κοινή εξωτερική πολιτική, υπό το βάρος των εθνικών συμφερόντων.

Όλα αυτά επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα, η οποία έχει άμεση σχέση με την ανάληψη δράσεων, αφού όταν κυριαρχεί η αδράνεια, δεν παράγεται αποτέλεσμα.

Το τρίτο κεφάλαιο, ασχολείται με την ΕΕ, ως διεθνής δρώντας και συγκεκριμένα με τον προσδιορισμό των εννοιών που έχουν σχέση με την εξωτερική της δράση, αλλά και γενικότερα με τη διεθνή της παρουσία. Ξεκινώντας από τον ορισμό των εννοιών, παρουσιάζεται κατ' αρχήν ο προβληματισμός για το είδος της ισχύος που χρησιμοποιεί η ΕΕ και συνεπώς ο χαρακτηρισμός της για το τι δύναμη είναι, πως αυτοπροσδιορίζεται και το κατά πόσο μπορεί να επηρεάζει καταλυτικά, ένα κρατοκεντρικό περιβάλλον. Με την έλλειψη στρατηγικής και στρατιωτικών μέσων που παρουσιάζει, αναλύεται το αν είναι δυνατό να ασκήσει την κυριαρχία της σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Εφόσον είναι

επιθυμητό να ασκείται διεθνής επιρροή από την ΕΕ, ως ενιαίος δρώντας, σημαντική είναι η κοινή εξωτερική πολιτική που χαράσσεται και προσδιορίζει της αναλαμβανόμενες κοινές δράσεις. Αυτή θα πρέπει να βασίζεται και σε ένα επαρκές κείμενο Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας (ΕΣΑ). Εξετάζεται λοιπόν, κατά πόσο συντρέχουν αυτές οι προϋποθέσεις για την ΕΕ, προκειμένου να οδηγηθεί στη βελτίωση των δυνατοτήτων και της αποτελεσματικότητας.

Το τέταρτο κεφάλαιο, επικεντρώνεται στις βασικές τροποποιήσεις, που προήλθαν από την κύρωση της συνθήκης της Λισαβόνας και έχουν επιπτώσεις στην διεθνή συμπεριφορά της ΕΕ. Αναφέρονται οι κύριοι λόγοι που οδήγησαν σ' αυτές, οι προσδοκίες που δημιουργήθηκαν και αν, τελικά, είναι ικανές να φέρουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Στη συνέχεια, γίνεται μια αναφορά για τη στάση της ΕΕ σε σύγχρονα διεθνή ζητήματα, τα οποία έχουν προκαλέσει αστάθεια στο διεθνές σύστημα και αποτελούν κριτήρια αξιολόγησης, για τη μετά τη συνθήκη της Λισαβόνας δράση της ΕΕ. Έχει βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα της ΕΕ, μετά τις αλλαγές που έφερε η Συνθήκη και έχει ενισχυθεί ο ρόλος της ή παραμένει ένας οικονομικός Λεβιάθαν με ανύπαρκτη σκληρή ισχύς, άρα και ασκεί ασθενή επιρροή στις τρέχουσες εξελίξεις; Συνεπώς, σχολιάζεται η δράση της και εκτιμάται η αποτελεσματικότητά της.

Στο πέμπτο κεφάλαιο, γίνεται μια αποτίμηση των προηγούμενων κεφαλαίων. Διατυπώνονται κάποια συμπεράσματα, τα οποία εξάγονται από τις αναφορές και τις παρατηρήσεις, που παρουσιάζονται στην εργασία. Τέλος, αναφέρονται προτάσεις, που βασίζονται σε εκτιμήσεις αναλυτών και προσβλέπουν στη βελτίωση της εικόνας της ΕΕ, προς το εξωτερικό και στην ενίσχυση της παρουσίας της, μέσα από την αύξηση της αποτελεσματικότητας των διεθνών της δράσεων.

ΣΚΟΠΟΣ

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας, είναι να εντοπισθούν και να αναλυθούν αδυναμίες και ανεπάρκειες που παρατηρούνται στη δομή της ΕΕ και στη λειτουργία των θεσμικών της οργάνων, υπό το πρίσμα της διεθνούς παρουσίας και εξωτερικής δράσης. Επίσης, θα επιχειρηθεί να προσδιοριστούν η ακρίβεια στην ερμηνεία και εφαρμογή των εννοιών, που σχετίζονται με την οντότητα της ΕΕ, ως

διεθνές κρατοκεντρικό σύστημα με διεθνή δράση, καθώς και να διατυπωθούν συμπεράσματα και προτάσεις.

ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ

Η εργασία, στηρίζεται στη νεορεαλιστική θεώρηση και επικεντρώνεται στη μελέτη της βιβλιογραφίας σχετικά με τη διεθνή δράση της ΕΕ και το δικυβερνητισμό, δηλαδή κυρίως γύρω από την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Α»: Η ΕΕ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ - ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ ΣΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ

Η ΕΕ ΩΣ ΚΡΑΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Σύμφωνα με τους πολιτικούς ρεαλιστές, η βασική μονάδα στο διεθνές σύστημα, είναι το κράτος. Τα κράτη φυσικά, δεν είναι οι μοναδικοί διεθνείς δρώντες, αποτελούν, όμως τους κυριότερους. Ιδιαίτερα τα μεγάλα κράτη και ο μεταξύ τους συσχετισμός ισχύος, έχει σημαντικές επιπτώσεις στη δομή της διεθνούς πολιτικής. Επομένως, η λέξη «κρατοκεντρικό», δηλώνει τη δομή του συστήματος και την υπεροχή των κρατών έναντι των άλλων μη κρατικών δρώντων¹.

Ας δούμε αρχικά, την έννοια του κράτους:

Εθνικό κράτος είναι μια χώρα, στην οποία τα σύνορα του πολιτικού και διοικητικού συστήματος, θεωρούνται – ορθά ή λανθασμένα – ότι συμπίπτουν με εκείνα που περικλείουν έναν πληθυσμό με κοινή κουλτούρα, ιστορία και (πιθανόν) γλώσσα².

Τα κράτη διαθέτουν κάποια βασικά κοινά χαρακτηριστικά που τα καταστούν όμοια, αλλά δεν σημαίνει ότι τα κάνουν και ίδιες οντότητες ή τα εφοδιάζουν με τις ίδιες δυνατότητες, αφού η πλήρη κυριαρχία τους, είναι σε συνάρτηση με έναν άλλο σημαντικό παράγοντα, την ισχύ. Τα κύρια χαρακτηριστικά του κράτους είναι:

«Το έδαφος: Το κράτος έχει γεωγραφική υπόσταση και όρια.

Η κυριαρχία: Το κράτος είναι ανώτερο κάθε άλλης οργάνωσης και ομάδας, εντός της γεωγραφικής του επικράτειας και η αρμοδιότητά το, εκτείνεται στο σύνολο του πληθυσμού της επικράτειας αυτής.

---

¹ Kenneth Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2011, σσ. 209-210.

² Tim Bale, *Πολιτική στις χώρες της Ευρώπης: Πολυεπίπεδη διακυβέρνηση και αλληλεπιδράσεις*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2011, σ. 97.

Η νομιμότητα: Η εξουσία του κράτους, τυγχάνει ευρείας αναγνώρισης, τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό.

Το μονοπώλιο της διακυβέρνησης: Οι φορείς του κράτους, μονοπωλούν τη δημόσια διαδικασία λήψης αποφάσεων και την επιβολή»³.

Όπως, όμως επισημαίνεται, τα τέσσερα αυτά χαρακτηριστικά, δεν είναι απαραίτητο να συναντώνται σε μια άκαμπτη και αδιαμφισβήτητη μορφή, στη σύσταση ενός κράτους. Αποτελούν όμως τα βασικά συστατικά.

Η ΕΕ αποτελεί την ένωση πολλών τέτοιων κρατών και συνεπώς στο όνομα της ενοποίησης, εξετάζεται εάν και σε ποιο βαθμό, παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά μιας κρατικής οντότητας.

Για το πρώτο χαρακτηριστικό, το έδαφος, ονομαστικά δεν υπάρχει κάποιου είδους αμφισβήτηση, αφού η ένωση κρατών με καθορισμένα γεωγραφικά σύνορα, επαναπροσδιορίζει μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Εντούτοις, οι συνεχείς διευρύνσεις της ΕΕ, ως προς το αριθμό των Κ-Μ, μεταβάλλει συνεχώς τόσο τη γεωγραφική διάστασή της, όσο και την εφαρμοζόμενη εξωτερική πολιτική, που θα εφαρμοστεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ), λόγω της αλλαγής των συνόρων της και της ζώνης ασφάλειας που θα ήταν επιθυμητή. Η ΕΠΓ, είναι μια πολιτική της ΕΕ, που προτρέπει τα γειτονικά προς αυτή κράτη, ανατολικά και νότια, να συμβάλλουν στην ειρήνη και τη σταθερότητα, δηλαδή στοχεύει στη δημιουργία μιας ζώνης ασφάλειας, γύρω από τα ευρωπαϊκά σύνορα⁴. Επίσης, η εξέλιξη διάφορων γεγονότων, όπως στην Ανατολική Μεσόγειο, δημιουργούν ερωτήματα, όπως για το κατά πόσο τα εξωτερικά σύνορα των Κ-Μ, αποτελούν και σύνορα της ΕΕ, που η ίδια μπορεί να υπερασπιστεί, ακόμη και σε διπλωματικό επίπεδο. Από την άλλη η διακήρυξη στις συνθήκες της, ότι η άμυνα και η ασφάλεια, αποτελούν μέριμνα του εκάστοτε Κ-Μ, δεν αφήνει περιθώρια, για το ότι το έδαφος για την ΕΕ, έχει μόνο γεωγραφική διάσταση. Όσο

---

³ Neil Nugent, *Πολιτική και διακυβέρνηση στην ΕΕ: Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές*, Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2012, σ. 573.

⁴ Ιωάννης Παρίσης, *Το εγγύς περιβάλλον της ΕΕ, Ελληνική άμυνα και ασφάλεια*, 2006, Ιούλιος, Τεύχος 5, σσ. 104 - 107.

και αν ήταν επιθυμητή μια ισχυροποίηση της εδαφικής ενότητας της ΕΕ, με την καθιέρωση μιας σημαίας και ενός ύμνου (επίσης στοιχεία ενός κράτους), αυτά εγκαταλείφθηκαν, μετά από πιέσεις των Κ-Μ, με την απόρριψη της Συνταγματικής Συνθήκης.

Σχετικά με την κυριαρχία και τη νομιμότητα, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι η ΕΕ, εμφανίζει αυτά τα χαρακτηριστικά, αλλά όχι στην μορφή που παρουσιάζονται σε μια κρατική οντότητα. Μέσω του δικαίου της ΕΕ, διαφαίνεται ότι διαθέτει κυριαρχία, αλλά αυτή περιορίζεται για τους πολίτες της, μόνο σε τομείς της πολιτικής που είναι θεσμοθετημένοι, χωρίς να είναι υπεράνω όλων των υπολοίπων φορέων, όπως συμβαίνει στα εθνικά κράτη. Ομοίως, ασθενής και ανεπαρκής είναι η νομιμότητα, ιδιαίτερα στο εσωτερικό της. Η έλλειψη μιας κοινής ταυτότητας, που να τη συναισθάνονται όλοι οι ευρωπαίοι πολίτες και κοινών αντιλήψεων, που αντιθέτως, πολλές φορές γίνονται αιτίες αντιπαραθέσεων, υπό το βάρος των ετερόκλητων εθνικών συμφερόντων, δεν συμβάλλουν πάντα στη νομιμοποίηση, από πλευράς των Κ-Μ, των επιχειρούμενων ή εφαρμοζόμενων πολιτικών⁵.

Σε αμφισβήτηση, φυσικά τίθεται και το χαρακτηριστικό του μονοπωλίου της διακυβέρνησης, αφού αυτή εφαρμόζεται σε ορισμένους φορείς της ΕΕ, ενώ σε άλλους εφαρμόζεται η υπερεθνικότητα.

Στον διακυβερνητισμό, τα Κ-Μ συζητούν και συνεργάζονται μεταξύ τους, για την επίτευξη του καλύτερου αποτελέσματος, διατηρώντας το δικαίωμα του βέτο, εάν κάποιες αποφάσεις, είναι ενάντια στα συμφέροντά τους, κάτι που δεν συναντάμε στις δημοκρατικές διαδικασίες διακυβέρνησης των κρατών, αφού κάθε εκλεγμένη κυβέρνηση, που θέτει ένα ζήτημα προς συζήτηση, έχει έναν αντικειμενικό σκοπό για το εθνικό συμφέρον. Από την άλλη, στην θεσμική δομή της ΕΕ, συναντάμε την υπερεθνικότητα, όπου τα Κ-Μ, έχουν συναινέσει, ότι σε ορισμένα θέματα, δεν μπορούν να αναιρέσουν τις αποφάσεις που θα παρθούν

---

⁵ Neil Nugent, ο., π., σ. 574.

από τα αντίστοιχα όργανα και με τις οποίες δεν συμφωνούν απαραίτητα, κάτι που δεν υφίσταται στη δομή ενός κράτους⁶.

Ο διακυβερνητισμός και η υπερεθνικότητα, αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της δομής της ΕΕ, σχετικά με τη λήψη αποφάσεων και συχνά αποτελούν πεδίο ανταγωνισμού και πολλών αμφισβητήσεων. Με βάση τα δύο αυτά χαρακτηριστικά, υπάρχουν και τα αντίστοιχα θεσμικά όργανα, μέσα από τα οποία λαμβάνονται οι αποφάσεις.

Στην ουσία, όμως, επιδιώκεται η διατήρηση του κεντρικού ρόλου των κρατών, όπου μέσα από τις διαδικασίες συλλογικής διακυβέρνησης και την άσκηση συναινετικής πολιτικής, που εκφράζει η υπερεθνικότητα, εξασφαλίζεται και ενισχύεται η λειτουργία του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, προς την επίτευξη ενός βαθμού εθνικής αυτονομίας, μέσω όμως, της διατήρησης του πολιτικού ελέγχου της ενοποίησης⁷.

Αυτό από μόνο του, αποτελεί μια ιδιομορφία στη δομή και τη λειτουργία της ΕΕ, που δεν συναντάται σε κράτη αλλά και σε διεθνείς οργανισμούς. Μέσα σ' αυτό το ιδιόμορφο σχήμα, τον κρατοκεντρισμό της ΕΕ, τα κράτη, υπό το πρίσμα του δημιουργικού διακυβερνητισμού και της υπερεθνικότητας, καλούνται σε ένα νέο ρόλο, που υπερβαίνει την κρατική υπόσταση. Επίσης, μέσα από τη συλλογική και αμοιβαία διευθέτηση της εξασφάλισης των διαφορετικών εθνικών συμφερόντων, δημιουργείται ένας τύπος αυξανόμενης αλληλεξάρτησης.

Ο εκσυγχρονισμός και η αλληλεξάρτηση, υπήρξαν καθοριστικοί παράγοντες, για τη δημιουργία των βασικών χαρακτηριστικών της ΕΕ. Αυτά όμως, αποτελούν και γενικά χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος, αφού αυτό έχει καταστεί πολυπλοκότερο και αλληλοεξαρτώμενο. Όλα αυτά τα χρόνια εκσυγχρονισμού, μέσα από την εξέλιξη της όλης κατάστασης, που δημιουργούσαν οι συνεχώς αυξανόμενες απαιτήσεις (όπως ήταν η δημιουργία διεθνών οργανισμών), τα κράτη ήδη έχουν μάθει να συνεργάζονται, να διαπραγματεύονται και να συμφωνούν

---

⁶ Tim Bale, ο., π., σ. 122.

⁷ Μ. Τσινισιζέλης - Δ. Χρυσόχου, Διεθνής Θεωρία και ΕΕ, στο Δ. Ξενάκης-Μ. Τσινισιζέλης, *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της ΕΕ*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2006, σσ. 49-82.

μεταξύ τους, προκειμένου να πετύχουν τους πολιτικούς και εθνικούς τους στόχους. Συνεπώς δεν είναι χαρακτηριστικά μόνο της ΕΕ, αλλά προϋπήρχαν και δεν αποτελούν κάποιο είδος ιδιαιτερότητας. Αντίθετα, οι ιδιομορφίες, που αποτελούν και τη μοναδικότητα της ΕΕ, συνοψίζονται στα εξής:

Εμφανίζει πολυπλοκότητα, αφού διαθέτει περισσότερα όργανα και θεσμούς, απ' ό,τι συνήθως οι υπόλοιποι διεθνείς οργανισμοί. Σ' αυτό συντελούν και οι αυξημένες αρμοδιότητες πολιτικής και το ευρύ πεδίο δράσης της.

Όπως αναφέρθηκε, διαθέτει και έναν υπερεθνικό χαρακτήρα, τόσο ως προς τη λήψη των αποφάσεων, όσο και στην υπεροχή του δικαίου της, έναντι των εθνικών.

Φυσικά, αυτές οι ιδιομορφίες, δεν της προσδίδουν την έννοια του κράτους, αλλά την καθιστούν έναν ανεπτυγμένο περιφερειακό οργανισμό και πολιτικό σύστημα⁸.

Με άλλα λόγια, η συνεργασία και η αλληλεξάρτηση, είναι από τις βασικές ιδέες της ενοποίησης της ΕΕ, που προκαλούν ερωτήματα και αρνητικές κριτικές, για το πώς κυρίαρχα κράτη παραχώρησαν μέρος της κυριαρχίας τους, στο όνομα της συλλογικής δράσης. Από την άλλη, κάποια από αυτά, ιδιαίτερα τα πιο αδύναμα, μπορούν να επιτύχουν την αναβάθμισή τους, μέσα από τη διασύνδεση και τη συλλογικότητα, με τη λογική, ότι οι πολλοί μπορούν να καταφέρουν περισσότερα. Έτσι παρά την ένταση που πολλές φορές δημιουργείται, μεταξύ του διακυβερνητισμού και της υπερεθνικότητας, υπάρχει μια ισορροπία στη λειτουργία της ΕΕ.

Τελικά, αναζητώντας την τελεολογία για την συμμετοχή και τη στάση των κρατών στην ΕΕ, ανεξάρτητα από το εάν η διεθνής συνεργασία, αποτελεί κεντρικό τους στόχο, αυτά θεωρούν ότι εξυπηρετούν τα εθνικά τους συμφέροντα πιο αποτελεσματικά, με το να συμμετέχουν σε ευρύτερες ενώσεις, οι οποίες αυξάνουν

---

⁸ Neil Nugent, ο., π., σσ. 605-607.

τις πιθανότητες συντονισμένης δράσης, ενθαρρύνουν τις ανταλλαγές και μειώνουν τις εντάσεις⁹.

Η ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΕ

Παρόλο που η έννοια της «ενοποίησης», δεν ανήκει αποκλειστικά στην Ευρώπη, αλλά συναντάται και στο παγκόσμιο σύστημα, η ΕΕ, λόγω του μεγέθους της στη διεθνή σκηνή, στις συζητήσεις αναλύσεων της έννοιας, θεωρείται ότι αποτελεί το αντιπροσωπευτικό παράδειγμα. Μπορεί να ειπωθεί ότι αποτελεί ένα υβριδικό μόρφωμα, αφού περιλαμβάνει διαφορετικά πρότυπα διακυβέρνησης, τόσο από την κρατική, όσο και από τη διεθνή. Αποτελεί δηλαδή, μια *sui generis* διακυβερνητική οντότητα, όπου η θεσμική υπόσταση, υστερεί της οικονομικής και της πολιτικής διάστασης¹⁰.

Ακριβώς επειδή παρουσιάζει και τα δύο αυτά χαρακτηριστικά, δηλαδή το διακυβερνητικό και το υπερεθνικό, τα οποία παρουσιάζονται σε κράτη και σε διεθνείς οργανισμούς αντίστοιχα, έχει επιχειρηθεί από πολλούς μελετητές, μια προσπάθεια προσδιορισμού της οργανωτικής φύσης της ΕΕ.

Καταρχήν, η ΕΕ θεωρείται ότι αποτελεί μία νέα μορφή πολιτικής οργάνωσης. Τα συστατικά μέρη αυτής, είναι τα Κ-Μ, τα οποία εξακολουθούν να διατηρούν τον πολιτισμό και την εθνική τους ταυτότητα, χωρίς να τους αφαιρούνται οι δημοκρατικές τους αρχαιρεσίες ή η εθνική τους κυριαρχία, για χάρη μιας υπερεθνικής κεντρικής εξουσίας. Αυτό σημαίνει, ότι τα Κ-Μ, δέχθηκαν οικειοθελώς να συμμετάσχουν σε ένα είδος συναινετικής οργάνωσης κρατών, προκειμένου να επιτευχθεί το επιθυμητό επίπεδο ενοποίησης, χωρίς όμως να σημαίνει απαραίτητα, ότι παραιτήθηκαν από την επιδίωξη για αυτόνομη δράση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα που το αποδεικνύει, είναι η ηγεμονική συμπεριφορά των ισχυρών κρατών της Ένωσης. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η ΕΕ πρόσφερε την ευκαιρία για συλλογική δράση, ώστε να επιτευχθούν ευκολότερα οι διαφορετικές

---

⁹ Μ. Τσινισιζέλης - Δ. Χρυσόχου, ο., π., σ. 69.

¹⁰ Δ. Ξενάκης-Μ. Τσινισιζέλης, *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της ΕΕ*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2006, σ. 16.

προσδοκίες και επιδιώξεις των Κ-Μ, ιδιαίτερα των πιο αδύναμων, διατηρώντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα για αυτόνομη δράση των συμβαλλομένων¹¹.

Το ζητούμενο είναι ο προσδιορισμός της δομής και του θεσμικού προτύπου της Ένωσης, προκειμένου να ενταχθεί αυτό το πολιτικό μόρφωμα, αφού βάση αυτών δίνονται κατευθύνσεις, τίθενται στόχοι, καθορίζεται η θεσμική εξέλιξη και αξιολογούνται η βιωσιμότητα, η λειτουργικότητα και η αποτελεσματικότητα της ένωσης.

Ο προβληματισμός που εκφράζεται από αρκετούς ευρωσκεπτικιστές, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία, έχει σχέση με το κατά πόσο και σε ποιο βαθμό υφίσταται η έννοια της εθνικής κυριαρχίας και κατ' επέκταση της λαϊκής κυριαρχίας στα Κ-Μ, που αφορά στην εσωτερική νομιμοποίηση της ΕΕ. Και αυτός ο προβληματισμός δεν είναι αδικαιολόγητος, όταν σε διάφορες συζητήσεις, προβάλλεται η θεωρία του ομοσπονδιακού μοντέλου (ομοσπονδία) ή της ομοσπονδιακής κατεύθυνσης.

Όπως έχει αναφερθεί, η ΕΕ είναι ένωση πολλών κρατών και σύμφωνα με τον Δ. Τσάτσο: *«Το πολυκρατικό σχήμα, είτε είναι ως όλο κυρίαρχη πολιτεία – οπότε η κυριαρχία είναι συγκεντρωμένη στο ομοσπονδιακό κέντρο, το οποίο διαθέτει το μονοπώλιο της κυριαρχίας (Kompetenz-Kompetenz) και ασκεί καθολική εξουσία, τόσο επί των χωρών (μελών) του ομοσπονδιακού κράτους, όσο και επί των πολιτών τους, διατηρώντας προς αυτά και προς αυτούς, σε σχέση εσωτερικού δημοσίου δικαίου («ομοσπονδιακό κράτος» ή «ομοσπονδία»)- είτε αποτελεί πολυκρατικό μόρφωμα του διεθνούς δικαίου, οπότε η κυριαρχία των χωρών (μελών) παραμένει ανέπαφη και η προβλεπόμενη θεσμική οργάνωση είναι τόση, όση χρειάζεται για την πραγμάτωση των συμφωνημένων κοινών σκοπών («ομοσπονδία κρατών», «συνομοσπονδία»).* Εδώ οι σχέσεις μεταξύ του πολυκρατικού κέντρου και των χωρών (μελών) παραμένουν σχέσεις διεθνούς δικαίου και το σχετικό μόρφωμα συνιστά «διεθνή οργανισμό». Οι όροι «ομοσπονδιακό κράτος» και «ομοσπονδία κρατών», έχουν εκτοπισθεί από τη συζήτηση για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γίνεται πια λόγος για

---

¹¹ Μ. Τσινισιζέλης - Δ. Χρυσόχου, ο., π., σσ. 80-81.

«ομοσπονδία», όταν πρόκειται για ομοσπονδιακό κράτος και για «συνομοσπονδία», όταν πρόκειται για μόρφωμα του διεθνούς δικαίου. Η παραπάνω διάζευξη, είναι εννοιολογικά ακατάλληλη και ιστορικά ξένη προς την ιστορική ουσία, άρα και τις θεσμικές ανάγκες της ευρωπαϊκής ενωσιακής διαδικασίας, που είναι ιστορικά και, συνακόλουθα, στη θεσμική της λογική, μόρφωμα μεταομοσπονδιακό. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι ένα άγνωστο ως τη μέρα της δημιουργίας της, δηλαδή ιστορικά πρωτόγνωρο, πολυκρατικό, υπερεθνικό θεσμικό φαινόμενο, με κύριο χαρακτηριστικό, ότι είναι και ένωση λαών και ένωση κρατών. Ως ένωση κρατών η Ευρωπαϊκή Ένωση υπηρετείται από το διεθνές δίκαιο και τις διεθνείς συνθήκες, ενώ ως ένωση λαών, θα έπρεπε να βασίζεται σε συνταγματικές δομές. Τα δεδομένα αυτά, ορίζουν την πρόκληση της ευρωπαϊκής οικοδόμησης ως ένα πολυκρατικό και υπερκρατικό, δηλαδή μεταομοσπονδιακό ζητούμενο. Έτσι προκύπτει ότι η ενωσιακή διαδικασία, στηρίζεται στην υπέρβαση της συμβατικής ομοσπονδιακής λογικής, που συνεπάγεται την καθαρή και απόλυτη διάκριση συνομοσπονδίας και ομοσπονδίας»¹².

Διαπιστώνουμε, όμως, ότι ο όρος της ομοσπονδίας, αναφέρεται σε ένα ενιαίο κράτος με μια κεντρική εξουσία, γεγονός που αφαιρεί αυτομάτως την αυτόνομη υπόσταση των Κ-Μ της ένωσης, προκαλώντας ασάφεια ως προς την ερμηνεία του, ενώ ταυτόχρονα έρχεται σε αντίθεση με την αρχική ιδέα δημιουργίας της ΕΕ, που αναφέρθηκε νωρίτερα. Από την άλλη, σε μια συνομοσπονδία, τα κράτη διατηρούν ακέραιη την εθνική τους κυριαρχία, ενώ απουσιάζει η υπερεθνικότητα.

Αν και δεν αναφέρεται συχνά στις διαδικασίες ενοποίησης, η έννοια της συνομοσπονδίας, έρχεται να επιβεβαιώσει τις κρατοκεντρικές ιδιότητες της ΕΕ και τη δυναμική που αναπτύσσουν τα Κ-Μ, μέσω της διακυβέρνησης. Οι περισσότερες κρατοκεντρικές προσεγγίσεις της ενοποίησης, ασχολούνται με τη λειτουργία και την εξέλιξη της ΕΕ ως ένα διεθνές σύστημα, στο οποίο έχουμε την εμφάνιση αντιθέσεων και τη δημιουργία ιδιόμορφων δίπολων, όπως αυτά μεταξύ αυτονομίας και αλληλεξάρτησης, κυριαρχίας και πολυαρχίας, διπλωματίας και

---

¹² Δημήτριος Τσάτσος, *Ευρωπαϊκή συμπολιτεία: Για μια ένωση λαών με ισχυρές πατρίδες*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2001, σσ. 47-49.

δημοκρατίας. Έτσι, παρουσιάστηκε ένα διαφορετικό πλαίσιο σκέψης, σχετικά με την κυριαρχία των κρατών, παρουσιάζοντας μια ευέλικτη ερμηνεία της αρχής της κυριαρχίας, με έμφαση στην πολιτική της συνεργασίας και της συνδιάθεσης, που προσεγγίζει περισσότερο ο ομοσπονδισμός¹³.

Συνεπώς, όπως ακριβώς η ομοσπονδία διαφέρει από ένα ενιαίο κράτος, έτσι και η συνομοσπονδία διαφέρει από την ομοσπονδία. Σύμφωνα με τους Sharma και Choudhry, «η συνομοσπονδία, είναι μια χαλαρή ένωση κρατών, ενώ η ομοσπονδία, είναι μια ένωση που αντλεί την κυριαρχία της από τους πολίτες της ένωσης αυτής και είναι προϊόν ενός Συντάγματος. Σε μια συνομοσπονδία τα συστατικά μέρη διατηρούν τη κυριαρχία τους, ενώ σε μια ομοσπονδία η κυριαρχία εδράζεται σε όλη την επικράτεια». Έτσι, ο Forsyth, ερμηνεύει τη συνομοσπονδία «ως ένα περισσότερο άμεσα συμβατικό μόρφωμα, παρά ως ένα κανονικό κράτος»¹⁴.

Για την δισυπόστατη νομιμοποιητική μορφή της ΕΕ, ο Δ. Τσάτσος επισημαίνει, ότι αυτή είναι πρωτόγνωρη, μη εντάξιμη στην ομοσπονδιακή λογική και αναφέρει: «Αν οι οπαδοί της «ομοσπονδιακής κατεύθυνσης» εννοούν συνομοσπονδία, δηλαδή ομοσπονδία κρατών με ακέραη την κυριαρχία των κρατών μελών, τότε η Ευρωπαϊκή Ένωση, ως φορέας που ήδη διαχειρίζεται σημαντικούς τομείς των εθνικών κυριαρχιών των κρατών μελών, έχει, από την άποψη της θεσμικής εμβάθυνσης, ξεπεράσει το σχήμα της συνομοσπονδίας. Αν πάλι, όσοι μιλούν για «ομοσπονδιακή κατεύθυνση», εννοούν ομοσπονδία, δηλαδή «ομοσπονδιακό κράτος», τότε οφείλουν να πράξουν κάτι που, σκόπιμα φυσικά, παραλείπουν: να αποκαλύψουν ευθέως στους πολίτες της Ευρώπης ότι εισηγούνται την κατάργηση της κρατικής υπόστασης των πατρίδων τους»¹⁵.

Επιπροσθέτως, μια ομοσπονδία προϋποθέτει όλα τα χαρακτηριστικά ενός κράτος, που αναφέρθηκαν ανωτέρω, αλλά και ένα ακόμη θεμελιώδες στοιχείο, που είναι η ύπαρξη συντάγματος. Η θέσπισή του, θα μπορούσε να οδηγήσει στον

---

¹³ Μ. Τσινισιζέλης - Δ. Χρυσόχου, ο., π., σσ. 49-50.

¹⁴ Μ. Τσινισιζέλης - Δ. Χρυσόχου, ο., π., σσ. 56-59.

¹⁵ Δημήτριος Τσάτσος, ο., π., σ. 57.

προσδιορισμό του χαρακτηρισμού του ευρωπαϊκού οικοδομήματος και στη χάραξη μιας κοινής κουλτούρας για όλους του πολίτες της ένωσης. Κατά πόσο, όμως, θα υπήρχε η νομιμοποίηση για κάτι τέτοιο στο εσωτερικό των κρατών και συνεπώς εντός της ΕΕ, τη στιγμή που οι ιδρυτικές εξαγγελίες, παρέπεμπαν σε άλλου είδους διακρατικές σχέσεις; Η επικράτηση του σκεπτικισμού, πάνω στο θέμα της ολοκλήρωσης, που περιελάμβανε τη δημιουργία συντάγματος και τη καθιέρωση συμβόλων, οδήγησε στο να απορριφθούν πανηγυρικά με την καταψήφιση της Συνταγματικής Συνθήκης και η όποια σκέψη για αυτό το εγχείρημα, έχει παραπεμφθεί στις καλένδες. Αυτό το γεγονός, αποδεικνύει περίτρανα την άρνηση των Κ-Μ να απολέσουν την εθνική τους κυριαρχία και την επιθυμία τους να διατηρούν την εθνική τους ταυτότητα και μια ελεγχόμενη αυτονομία, ειδικά σε θέματα που άπτονται της άμυνας και της ασφάλειας του κράτους.

Επειδή η ΕΕ, αποτελεί μια συναινετική ένωση κρατών, συζητιέται και η έννοια της συναινετικής συνομοσπονδίας, αφού ο όρος «συναινετικός», έχει σχέση με το αποτέλεσμα μίας διαδικασίας συνένωσης. Βασίζεται στο γεγονός, ότι αν και οι ευρωπαϊκές ηγεσίες, προέβησαν σε αμοιβαίες υποχωρήσεις, για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της ενοποίησης, δεν έπαψαν, όμως να επιδιώκουν την αυτόνομη δράση των κρατών. Δηλαδή, η ΕΕ προσφέρει μια μορφή ένωσης, που συνθέτει αντιτιθέμενες πολιτικές και προσδοκίες, διατηρώντας παράλληλα την αυτονομία των μερών. Για να λειτουργήσει όμως, αυτό το πρότυπο διακυβέρνησης, προϋπόθετε την ύπαρξη ενός καθεστώτος συνδιαχείρισης των κυριαρχιών, αλλά κάτι τέτοιο δεν θα έλυne τα προβλήματα νομιμοποίησης που αντιμετωπίζει η ΕΕ στο εσωτερικό της, γι' αυτό και δεν βρίσκει σύμφωνα τα Κ-Μ¹⁶.

Παρατηρούμε συνεπώς, μια ανεπάρκεια προσδιορισμού της οργανωτικής φύσης της ΕΕ και συνεπώς μια δυσκολία στο να απαντηθεί το ερώτημα, για το τι είδους πολιτικός οργανισμός είναι αυτό το μόρφωμα. Το σίγουρο είναι, ότι πρόκειται για μια μοναδική περίπτωση συστήματος στα παγκόσμια δεδομένα, παρουσιάζοντας ασάφεια στην πολιτική και στην καταγραφή στόχων, πολυπλοκότητα στη λειτουργία της, ένα μίγμα υπερεθνικότητας και

---

¹⁶ Μ. Τσινισιζέλης - Δ. Χρυσόχου, ο., π., σσ. 78-83.

διακυβερνητισμού, με συνέπεια τη δυσχέρεια στη λήψη αποφάσεων για ανάληψη δράσεων.

ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Ασάφεια επίσης, παρατηρείται για τον προσδιορισμό της ταυτότητας της ΕΕ και για το είδος του δρώντα που αυτή αποτελεί στις διεθνείς της επεμβάσεις.

Μετά τις τραυματικές εμπειρίες των δύο παγκοσμίων πολέμων, η επιθυμία των ευρωπαϊκών κρατών να μην εμπλακούν ξανά σε πόλεμο μεταξύ τους, δημιούργησε μια κοινή αντίληψη για ειρήνευση, που οδήγησε σε συνεργασίες και πολιτικές ολοκλήρωσης, βασιζόμενες αρχικά στο εμπόριο και στον οικονομικό τομέα¹⁷, με συνέπεια η Ευρώπη να καταστεί ένας σημαντικός διαμορφωτής των διεθνών εξελίξεων, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό αναλόγως.

Οι πρώτες γενικές κατευθύνσεις εξωτερικής πολιτικής, αναφέρονταν στην Συνθήκη για την ΕΕ (ΣΕΕ), που έθετε και τους πρωταρχικούς στόχους, για τις δράσεις που θα προέκυπταν, από μια κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας. Οι στόχοι αυτοί, ήταν:

«Η διαφύλαξη των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ένωσης, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών,

η ενίσχυση της ασφάλειας της Ένωσης, υπό όλες τις μορφές της,

η διατήρηση της ειρήνης και η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και σύμφωνα με τις αρχές της Τελικής Πράξης του Ελσίνκι και τους στόχους του Χάρτη των Παρισίων, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που αφορούν τα εξωτερικά σύνορα,

η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας,

---

¹⁷ Dusan Sidjanski, *Η ομονομιλία της Ευρώπης: Δυναμική και προοπτικές της ΕΕ*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1999, σ. 138.

η ανάπτυξη και η εδραίωση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, καθώς και ο σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών»¹⁸.

Δίνεται συνεπώς η αίσθηση, ότι «η ΕΚ/ΕΕ φιλοδοξεί να δρα ως πολιτική υπερδύναμη (*civilian power*) για τη διασφάλιση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο, εμφορούμενη ενδεχομένως από έναν άκρατο ιδεαλισμό. Στην πραγματικότητα, η επιλογή αυτή βασίζεται στη γνωστή παραδοχή, ότι οι δημοκρατίες σπάνια πολεμούν μεταξύ τους και συνεπώς η εδραίωση τους, συμβάλλει στη ειρήνη και σταθερότητα. Σε κάθε περίπτωση, η ευρωπαϊκή δράση, για τη διάδοση των αξιών της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενισχυτικά μάλιστα προς την αντίστοιχη δράση του ΟΗΕ –στο πλαίσιο της λεγόμενης «κανονικής παγκοσμιοποίησης» (*normative globalization*) – επιτρέπει στην Ένωση να προβάλλει τη διεθνή ταυτότητά της, οικοδομώντας παράλληλα την εσωτερική της ταυτότητα»¹⁹.

Οι επιμέρους στόχοι της ΕΕ, αποβλέπουν στην εγκαθίδρυση μιας διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης, κάτι που προϋποθέτει πριν απ' όλα τη διαμόρφωση μιας κοινής ταυτότητας. Αναμφίβολα, η εγκαθίδρυση της νομισματικής ένωσης, προσδίδει συνοχή στους πολίτες της Ένωσης, επειδή το νόμισμα κατέληξε να σημαίνει πολλά πράγματα στη σύγχρονη κοινωνία μας, όπου η οικονομία έχει προσλάβει ξεχωριστή και μάλιστα ζηλευτή θέση²⁰. Αυτό όμως, καταδεικνύει και την προσπάθεια επικράτησης των εθνικών συμφερόντων, στο όνομα των περισσότερων ωφελημάτων.

Η καθιέρωση των νέων στόχων, σηματοδότησε την μετεξέλιξη της ένωσης πέρα από την οικονομική ενοποίηση, που αποτέλεσε τον πρώτο πυλώνα της ΣΕΕ, για επέκταση των δράσεων της και τη δημιουργία ακόμη δύο πυλώνων. Ο δεύτερος αφορούσε στην εξωτερική πολιτική και στην ασφάλεια, ενώ ο τρίτος

---

¹⁸ Κώστας Στεφάνου, Το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων της ΕΚ/ΕΕ, στο Δ. Ξενάκης-Μ. Τσινιζέλης, *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της ΕΕ*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2006, σσ. 124-125.

¹⁹ Κώστας Στεφάνου, ο., π., σσ. 124-125.

²⁰ Αστέρης Πλιάκας, *Το δίκαιο της ΕΕ στην εφαρμογή του*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2009, σ. 63.

αναφερόταν στα θέματα ελευθερίας, δικαιοσύνης και δημόσιας τάξης. Με αυτά τα νέα δεδομένα η ΕΕ, ήρθε αντιμέτωπη με τον ίδιο της τον εαυτό, αφού για να εξασφαλίσει τη λειτουργικότητα και την αποτελεσματικότητα του συστήματος, πρώτα έπρεπε να αποσαφηνίσει το ρόλο της²¹.

Καταλυτικό ρόλο στη διαπίστωση της ανάγκης, ότι για να προχωρήσουν οι διαδικασίες ολοκλήρωσης στην ΕΕ, έπρεπε να αποκτηθεί μια κοινή αντίληψη μεταξύ των Κ-Μ, σχετικά με τα συμφέροντά τους στην εξωτερική δράση, αποτέλεσαν οι δραματικές εξελίξεις που συντελέστηκαν στο ευρωπαϊκό έδαφος, τη δεκαετία του 1990, παράλληλα με τη κύρωση της συνθήκης του Μάαστριχτ, αλλά και στην αρχή της δεκαετίας του 2000, στην Αμερική, στη Μεσόγειο και στην ευρύτερη Μέση Ανατολή (πχ Ιράκ, Αφγανιστάν).

Μέσα από τις εξελίξεις αυτές, διαπιστώθηκε, καταρχήν, η έλλειψη μιας ενιαίας στρατηγικής, επιπλέον των στόχων της οικονομικής ενοποίησης. Μέσα από τη στρατηγική που θα έπρεπε να ακολουθηθεί και την αξιολόγηση των δυνατοτήτων της, θα καθορίζονταν σε δεύτερο χρόνο ο τρόπος και ο βαθμός επέμβασης στις εξελίξεις. Το θέμα, όμως, είναι βαθύτερο και πηγάζει από την έλλειψη προσδιορισμού μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας, που θέτει στόχους και χτίζει στρατηγικές.

Λαμβάνοντας υπόψη, το τι είναι η ΕΕ, τότε είναι εύκολο να διαπιστώσουμε την ύπαρξη μιας ποικιλομορφίας ταυτοτήτων μεταξύ των εθνών που κατοικούν σ' αυτή. Από την άλλη, η ιδέα για τη δημιουργία της ΕΕ, βασίζεται στην ενότητα και στη σύγκλιση των εφαρμοζόμενων πολιτικών. Ο προβληματισμός που προκύπτει, έγκειται στο αν μεταξύ των ετεροτήτων που συνιστούν τα Κ-Μ, είναι δυνατό να βρεθούν κοινά στοιχεία, ένας κοινός τόπος σύγκλισης, σε μια κατεύθυνση που προσανατολίζονται και οι ευρωπαϊκές ελίτ, χωρίς όμως, να απειλούνται οι εθνικές ταυτότητες. Βέβαια, η επιθυμία τους αυτή ελέγχεται ως προς τις πραγματικές τους βλέψεις και προθέσεις.

---

²¹ Γιώργος Παπαδημητρίου, Η συνταγματοποίηση της ΕΕ και το ευρωπαϊκό σύνταγμα, στο Ν.Μαραβέγιας-Μ.Τσινισιτζέλης, *Νέα ΕΕ: Οργάνωση και πολιτικές*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 2007, σ. 243.

Για παράδειγμα, εδώ και χρόνια έχει ανοίξει η συζήτηση, για την ενταξιακή προοπτική της Τουρκίας (η προσπάθεια ένταξης της στην οικονομική κοινότητα, έχει βάθος δεκαετιών)²². Αυτομάτως δημιουργούνται ερωτήματα, για το πώς εννοείται και ερμηνεύεται η εξεύρεση κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας. Και φυσικά, δεν γίνεται λόγος για τις μουσουλμανικές μειονότητες, που κατοικούν στις χώρες της ένωσης, οι οποίοι είναι ευρωπαίοι πολίτες και ως ένα βαθμό έχουν ενταχθεί στο δυτικού τύπου σύστημα διαβίωσης. Η Τουρκία, είναι ένα μουσουλμανικό κυρίαρχο κράτος, με διαφορετική κουλτούρα και αντίληψη σε διεθνή θέματα, ετερόκλητους συμμάχους, ενώ μονίμως ακροβατεί μεταξύ Δύσης και Ανατολής, μεταξύ κοσμικότητας και ισλαμισμού. Είναι πραγματικά δύσκολο να πειστούν οι ευρωπαίοι πολίτες, όταν τίθεται ένα τέτοιο θέμα ένταξης, ότι μπορεί να υπάρξει συζήτηση για κοινές αντιλήψεις, κοινά συμφέροντα και κοινή ταυτότητα.

Γιατί στην ουσία, δεν υπάρχει η πρόθεση για ομογενοποίηση των πολιτιστικών στοιχείων, πόσο μάλλον των θρησκειών, αλλά για τη δημιουργία μιας κοινής ευρωπαϊκής κουλτούρας, με κοινά συμφέροντα, κοινές αντιλήψεις, που σαφώς προσδιορίζουν τη συμπεριφορά και τις δράσεις στην εξωτερική πολιτική.

Η διεθνής ταυτότητα της ΕΕ, αποτελείται από ένα μίγμα των εθνικών και διακριτών ταυτοτήτων των Κ-Μ, δηλαδή μια ποικιλομορφία ταυτοτήτων, που συντίθενται από τα εθνικά χαρακτηριστικά των Κ-Μ. Αυτές οι ετερότητες, αντικατοπτρίζονται στις αποκλίνουσες θέσεις που παρουσιάζονται σε θέματα της ΚΕΠΠΑ, αποδεικνύοντας ότι οι αδυναμίες στις προσπάθειες για την εφαρμογή της, οφείλονται σε κάποιο βαθμό, στην έλλειψη μιας ενιαίας ταυτότητας, τουλάχιστον σε πολιτικό επίπεδο²³.

Το φαινόμενο αυτό, εντείνεται από τις πολιτικές συνεχούς διεύρυνσης, που εφαρμόστηκαν την τελευταία δεκαετία, για την ενίσχυση της σταθερότητας και της ειρήνης στην Ευρώπη, μέσω της ενσωμάτωσης και της πολυεπίπεδης αλληλεξάρτησης. Η ένταξη, νέων κρατών με διακριτά χαρακτηριστικά, όπως αυτών

---

²² Γιώργος Σέκερης, Η ΕΕ μεταξύ εμβάθυνσης και διεύρυνσης, *Εθνικές Επάλξεις*, 2006, Μάρτιος-Απρίλιος, Τεύχος 71, σσ. 6-7.

²³ George Voskopoulos, *Transatlantic Relations and European Integration, Realities and Dilemmas*, The ICFAI University Press, India, 2006, σ. 24.

της ανατολικής Ευρώπης, έχει ενισχύσει την πολυπλοκότητα στο θέμα της αναζήτησης της ευρωπαϊκής ταυτότητας και συνεπώς στην σύγκλιση απόψεων για πολιτικά και θεσμικά ζητήματα ή για τη λήψη σημαντικών αποφάσεων δράσης²⁴.

Με αυτά τα δεδομένα καθορίζεται και η μορφή δρώντα που αποτελεί η ΕΕ:

«Η μορφή δρώντα που αποτελεί η ΕΕ, σχετίζεται, μεταξύ άλλων, με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και την αποτελεσματικότητά της να προωθήσει κοινές πολιτικές, στα πλαίσια της δράσης της στο διεθνές σύστημα»²⁵.

Υπάρχει, όμως, μια σύγχυση στην αντιμετώπιση της ΕΕ από τους διεθνείς παίκτες, οι οποίοι τείνουν να την αντιμετωπίζουν ονομαστικά ως ενιαίο δρών, κάτι που επιθυμούν και οι διοικούντες του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, παραβλέποντας κάποιες πολύ σημαντικές παραμέτρους, που όπως έχουμε εντοπίσει, αφορούν στην οργανωτική φύση της, στους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων, στην πολιτική βούληση και στις πραγματικές της δυνατότητες. Ο Γ. Βοσκόπουλος συγκεκριμένα αναφέρει: *«Ο αυθαίρετος και λανθασμένος αυτός προσδιορισμός, δεν λαμβάνει υπόψη το σημαντικό έλλειμμα μεταξύ εξωτερικών προσδοκιών και εσωτερικών ικανοτήτων, ενός μη ενιαίου δρώντα»²⁶.*

Οπωσδήποτε, με την ασάφεια που διακρίνει την οργανωτική δομή της ΕΕ, την έλλειψη ευρωπαϊκής ταυτότητας και κουλτούρας και τη διατήρηση της κυριαρχίας των κρατικών οντοτήτων, η ένωση δεν μπορεί να θεωρηθεί ενιαίο κράτος, παρόλο που παρουσιάζει κάποια από τα χαρακτηριστικά του και συνεπώς δεν μπορεί να θεωρηθεί ενιαίος δρώντας. Αυτό, έχει σαν συνέπεια να επηρεάζει τη συνολική εξωτερική δράση της ΕΕ και τη δυνατότητα επιρροής της στις διεθνείς εξελίξεις, αξιολογώντας την από την αποτελεσματικότητά της.

Συνοψίζοντας, συμπεράνουμε ότι η ΕΕ παρουσιάζει έλλειψη κοινής στρατηγικής και πολιτικής βούλησης, καθώς και δυνατοτήτων επέμβασης, τα

---

²⁴ George Voskopoulos, ο., π., σσ. 25, 27.

²⁵ Γιώργος Βοσκόπουλος, *ΕΕ Θεσμοί, Πολιτικές, Προκλήσεις, Προβληματισμοί*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2009, σ. 127.

²⁶ Γιώργος Βοσκόπουλος, ο., π., σ. 124.

οποία επισκιάζονται και επικαλύπτονται από την εθνική κυριαρχία και τα εθνικά συμφέροντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Β»: Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΕ ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΕ

Γενικά

Η ικανότητα δράσης της ΕΕ στο διεθνές πεδίο, εξαρτάται πρωτίστως από τα νομικά και θεσμικά μέσα, που έχει στη διάθεσή της. Σε αντίθεση με τα κράτη, κάθε ενέργεια που αναλαμβάνει η Ένωση στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής, πρέπει να είναι συμβατή με τις εξουσιοδοτήσεις, τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και το παράγωγο δίκαιο, που ορίζονται από τις συνθήκες. Σύμφωνα μ' αυτές, η ΕΕ μπορεί να δρα στη θέση των Κ-Μ ή συμπληρωματικά προς αυτά, σε όλο το πεδίο της εξωτερικής πολιτικής. Οι αδυναμίες που συνήθως παρουσιάζονται, συνδέονται περισσότερο με τη στάση των Κ-Μ και λιγότερο με θεσμικές ατέλειες. Γιατί η ύπαρξη ικανοποιητικού θεσμικού και κανονιστικού πλαισίου, δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη και την επιτυχή αποτελεσματικότητα της εξωτερικής δράσης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η αποτελεσματικότητα συναρτάται με τη χρήση των μέσων των Κ-Μ, ιδίως αν πρόκειται για στρατιωτικά μέσα και σε άλλες, ενώ διατίθενται τα κατάλληλα μέσα, η ΕΕ δεν είναι σε θέση να αναλάβει δράση λόγω έλλειψης πολιτικής βούλησης²⁷.

Οι πόλεμοι στη Γιουγκοσλαβία στις αρχές της δεκαετίας του 1990, υπήρξαν το πεδίο εφαρμογής μιας εξελικτικής πολιτικής, η οποία συχνά αντανάκλούσε την ίδια την ασάφεια της ΕΕ, να προσδιορίσει τον χαρακτήρα της εξωτερικής της δράσης στην περιοχή. Για περισσότερο από μια δεκαετία, η ΕΕ βίωσε μια επίπονη και οικονομικά επώδυνη διαδικασία εκμάθησης στη διαχείριση διεθνών κρίσεων, μέχρι να συνειδητοποιηθεί, ότι απαιτείται η εφαρμογή μιας συνεκτικής πολιτικής, για την εξασφάλιση της πολιτικής σταθερότητας και της ανάπτυξης στην περιοχή. Πάνω εκεί βασίστηκαν οι μετέπειτα δράσεις, που συνέβαλαν στην αύξηση της

---

²⁷ Κώστας Στεφάνου, ο., π., σ. 121.

ευρωπαϊκής παρουσίας στα Βαλκάνια²⁸. Έτσι έγινε αντιληπτό, ότι προκειμένου να αναπτυχθεί μια πιο αποτελεσματική εξωτερική δράση, ειδικά στους τομείς της ασφάλειας και της αντιμετώπισης ανθρωπιστικών κρίσεων, χρειαζόταν να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στην Ευρωπαϊκή Πολιτική για την Ασφάλεια και την Άμυνα (ΕΠΑΑ), καθώς και στις δυνατότητες της ΕΕ.

Παράλληλα, η ΕΕ, μέσω των πολιτικών κυρίως επεμβάσεών της και τη σύναψη σχέσεων με τις περισσότερες χώρες του κόσμου και όχι μόνο του εγγύς περιβάλλοντός της, έχει πετύχει πολυεπίπεδες συμφωνίες σύνδεσης και συνεργασίας, διμερής και διαπεριφερειακές. Έτσι, με την πιστή εφαρμογή των πολιτικών, βασικό συστατικό στοιχείο, για την τήρηση των συμφωνιών, η ΕΕ έχει καταφέρει να ενισχύσει την επιρροή της παγκοσμίως. Υπάρχουν όμως, περιοχές και περιπτώσεις (πχ Αφγανιστάν), όπου η εφαρμογή αυτών των πολιτικών από πλευράς της ΕΕ, δεν βρίσκουν πλήρη ανταπόκριση, αφού ο αμερικανικός παράγοντας, με τον οποίο είναι άρρηκτα συνδεδεμένη, επισκιάζει τις ήπιες ευρωπαϊκές προσπάθειες, όπως συνέβη στους πολέμους επί ευρωπαϊκού και ασιατικού εδάφους. Το γεγονός αυτό ενισχύεται από την δυσαρμονία μεταξύ εσωτερικών (κρατικών) στόχων και ενιαίας εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ, που προκαλεί εμπόδια στη διαμόρφωση κοινών αντιλήψεων και μιας σχετικής κουλτούρας, για την προβολή της εκτός συνόρων, σε σοβαρά διεθνή ζητήματα.

ΚΕΠΠΑ - ΕΠΑΑ

Η ιστορική αναδρομή της ΕΕ, ως φορέας εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, αρχίζει σχετικά πρόσφατα, αφού αυτή αναπτύχθηκε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και του διπολικού διεθνούς συστήματος. Με τη συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992 (ΣΕΕ), τα τότε Κ-Μ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ), αποφάσισαν να επεκτείνουν τις πολιτικές, που μέχρι τότε αφορούσαν στην κοινή τους αγορά και στα οικονομικά θέματα και έτσι καθιερώθηκε η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), ως ο δεύτερος πυλώνας της ΣΕΕ.

---

²⁸ Φωτεινή Μπέλλου, Η ΕΕ στη ΝΑ Ευρώπη: Από τη διαχείριση κρίσεων στην ενσωμάτωση, στο Δ. Ξενάκης-Μ. Τσινισιζέλης, *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της ΕΕ*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2006, σσ. 433-434.

Ο σκοπός για τη δημιουργία της ΚΕΠΠΑ, ήταν να καταστήσει την ΕΕ ικανή να παρουσιάσει μια ισχυρή και ενιαία θέση, απέναντι στις διεθνείς προκλήσεις και να δράσει αποτελεσματικά, για τα συμφέροντά της και γενικά για τα συμφέροντα της διεθνούς κοινότητας. Από την υπογραφή όμως της συνθήκης, που προέβλεπε την ΚΕΠΠΑ, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 90, δεν υπήρχε η βούληση από τα Κ-Μ, για τη δημιουργία μιας επιχειρησιακής δομής εντός της ΕΕ, με αποτέλεσμα η αμυντική διάσταση και οι δράσεις στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, να είναι ανύπαρκτες, όπως αποδεικνύεται από τις εξελίξεις που εκτυλίχθηκαν²⁹.

Ο κυριότερος λόγος, ήταν επειδή στο πεδίο της χάραξης ΚΕΠΠΑ, οι εξελίξεις στην ΕΕ, διαμορφώνονται υπό το βάρος του κρατοκεντρικού μοντέλου, όπου τα Κ-Μ, διατηρούν την κυριαρχία τους και εκφράζουν τη θέλησή τους σε συγκεκριμένα πεδία, αναλόγως των συμφερόντων τους³⁰.

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την εξάλειψη της Σοβιετικής απειλής, πολλοί βιάστηκαν να μιλήσουν για το «τέλος της ιστορίας» και δημιούργησαν ερωτήματα, σχετικά με τους λόγους ύπαρξης του ΝΑΤΟ στο ευρωπαϊκό έδαφος, αφού δεν υπήρχε πλέον η εξ ανατολών απειλή για τα δυτικά ευρωπαϊκά κράτη. Τις απόψεις αυτές, ήρθαν να ανατρέψουν οι επερχόμενες δραματικές εξελίξεις. Η δημιουργία νέων κρατών, που προκλήθηκε από την διάσπαση του ανατολικού μπλοκ (ΕΣΣΔ, Τσεχοσλοβακία, Γιουγκοσλαβία) και οι αιματηρές πολεμικές συγκρούσεις που ακολούθησαν στα Βαλκάνια, κατέδειξαν ότι η ειρήνη και η ασφάλεια για την Ευρώπη, δεν πρέπει να θεωρούνται κάτι δεδομένο, ενώ ο αιφνιδιασμός των ευρωπαϊκών ηγεσιών και η έλλειψη πολιτικής βούλησης, αποκάλυψαν την αδυναμία της ΕΕ, ως διεθνής δρώντας, να επέμβει ουσιαστικά για την αντιμετώπιση της δημιουργούμενης κρίσης και να συνδράμει ενιαία με δυνάμεις για την επιβολή της ειρήνης. Η εξέλιξη των γεγονότων, με κορύφωση τον πόλεμο του Κοσόβου, έκανε περισσότερο εμφανής την ανεπάρκεια της ΕΕ σε στρατιωτικά μέσα και ενιαίας πολιτικής κατεύθυνσης, για την αντιμετώπιση μιας

---

²⁹ Ιωάννης Παρίσης, *Η Ευρώπη της Άμυνας: ΕΠΑΑ, Έκφραση Πολιτισμού*, Αθήνα, 2010, σ. 38

³⁰ Γιώργος Βοσκόπουλος, ο., π., σ. 147.

ανθρωπιστικής κρίσης και ταυτόχρονα την ανάγκη για ανάληψη πρωτοβουλιών και δράσης, προκειμένου να αντιμετωπιστούν αυτά τα προβλήματα.

Με αφορμή το νέο δημιουργούμενο ασταθές περιβάλλον σε ευρωπαϊκό έδαφος και με το σκεπτικό της προοπτικής που ήθελε την ΕΕ να έχει έναν πιο καθοριστικό και αποτελεσματικότερο ρόλο στην ασφάλειά της, αλλά και ως διεθνής δρώντας, έστω και αν ενεργούσε ως υποστηρικτικό μέσο του ΝΑΤΟ, το 1998, έγινε μια νέα προσπάθεια, για την ενδυνάμωση της ευρωπαϊκής άμυνας και την ανάπτυξη των δικών της στρατιωτικών μέσων. Τονίστηκε η ανάγκη να αποκτήσει η ΕΕ την ικανότητα αυτόνομης δράσης και αποφασίστηκε η ανάπτυξη κατάλληλων δομών, ικανότητας, κατάλληλων μηχανισμών και μέσων, ώστε να μπορεί να το επιτύχει όποτε απαιτηθεί, με ή χωρίς τη συμμετοχή του ΝΑΤΟ και χωρίς να δημιουργούνται επικαλύψεις ή να κινείται ανταγωνιστικά προς αυτό³¹.

Το αποτέλεσμα ήταν το 1999, να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα στην ενίσχυση της ΕΠΑΑ, που αποτελούσε τον επιχειρησιακό βραχίονα της ΚΕΠΠΑ και στην απόκτηση δυνατοτήτων από την ΕΕ, στρατιωτικών και μη στρατιωτικών, προκειμένου να αναλαμβάνει ανεξάρτητη δράση, να κάνει πιο αισθητή την διεθνή της παρουσία και να ενισχύσει τον προφίλ της ως ρυθμιστική δύναμη.

Η πρώτη επιχειρησιακή δράση της ΕΕ στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ, ξεκινάει τον Μάρτιο του 2003, αναλαμβάνοντας την αποστολή EUFOR Concordia στη FYROM, με χαρακτήρα στρατιωτικής υποστήριξης του ΝΑΤΟ (μέσα και δυνατότητες του ΝΑΤΟ). Παράλληλα, στο ίδιο πλαίσιο, εγκρίθηκε ένα νέο σχέδιο δράσης για την απόκτηση δυνατοτήτων μη στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων. Πρόθεση ήταν η ενίσχυση των συνεισφορών για αυτού του είδους τις αποστολές, διαπιστώνοντας ένα πιο πρόσφορο διεθνές πεδίο δράσης, για την ΕΕ. Το αποτέλεσμα ήταν από τις 23 συνολικά επιχειρήσεις στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ, που ανέλαβε η ΕΕ από το 2003 έως το 2009, οι έξι να είναι στρατιωτικού χαρακτήρα, οι δεκατέσσερις μη στρατιωτικής διαχείρισης κρίσεων και τέσσερις μικτού χαρακτήρα. Κάποιες από αυτές πραγματοποιήθηκαν με τη χρησιμοποίηση μέσων ή δυνατοτήτων του ΝΑΤΟ, αποδεικνύοντας την συνεχή εξάρτηση της Ένωσης από τον Αμερικανικό

---

³¹ Ιωάννης Παρίσης, ο., π., σσ. 39-41.

παράγοντα και ότι η ΕΠΑΑ αποτελούσε στην ουσία την ευρωπαϊκή συνιστώσα εντός της Ατλαντικής Συμμαχίας³².

Σε κάθε περίπτωση, διαφαίνεται, ότι η ΚΕΠΠΑ έχει βοηθήσει στη διεθνή αναβάθμιση της ΕΕ και για τα Κ-Μ λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής ισχύος, αφού τα κράτη που συμμετέχουν στον ενοποιητικό μηχανισμό, ενεργούν αποτελεσματικότερα μέσω της συνεργασίας, παρά το καθένα χωριστά³³.

Η ανεπάρκεια, όμως, της ΚΕΠΠΑ να αναπτύξει, ανεξάρτητα από το ΝΑΤΟ, αποτελεσματική πολιτική παρέμβαση στις διεθνείς εξελίξεις, ανανέωσε την κριτική των επικριτών της, αφού οι αρχικές προσδοκίες σχετικά με τις δυνατότητες και την αποφασιστικότητα της ΕΕ, για μια πιο δυναμική παρέμβαση στις διεθνείς εξελίξεις, που θα βοηθούσε στη δημιουργία μιας ισχυρότερης διεθνούς ταυτότητας, αντικαταστάθηκε από στασιμότητα και έλλειψη αποτελεσματικών πρωτοβουλιών³⁴.

Ο οικονομικός γίγαντας

Η επιδίωξη των βασικών στόχων της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, όπως είναι η διαφύλαξη των κοινών ευρωπαϊκών αξιών και συμφερόντων, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ένωσης καθώς και η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας και η ενίσχυση της ευρωπαϊκής και της διεθνούς ασφάλειας, αποτελεί πλέον μέρος της προσπάθειας για τη δημιουργία της διεθνούς ταυτότητας της ΕΕ. Η λογική αυτή, που κινείται στην ιδέα της ενοποίησης, θεωρεί ότι μέσα από τη συνεργασία και τη σύμπλευση, μπορούν να αναδειχθούν σημαντικά πλεονεκτήματα, που επηρεάζουν αντίστοιχα και τη συμπεριφορά των κρατών στις εξωτερικές τους σχέσεις. Έτσι, στη σύντομη ιστορία της ΕΕ, η διεθνής δράση της, εκφράστηκε με ήπιους συνεργατικούς τρόπους, συμβατούς με το διεθνές δίκαιο και την παγκόσμια κοινή γνώμη. Βασίστηκε, κυρίως στην εξωτερική οικονομική δράση, η οποία παρουσιάζει δύο διαστάσεις: τη χρηματοδότηση δράσεων

---

³² Ιωάννης Παρίσης, ο., π., σσ. 84,109,173.

³³ Κώστας Στεφάνου, ο., π., σ. 122.

³⁴ Κυριάκος Κεντρωπής, *Θεωρήσεις και δράσεις των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ: Ταξιδεύοντας με οδηγό τον μικρό πρίγκιπα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2006, σ. 40.

(αναπτυξιακή βοήθεια, ανθρωπιστική βοήθεια, ανασυγκρότηση κρατών κλπ), που όπως είδαμε μπορούν να αναπτυχθούν παράλληλα με άλλες δράσεις στρατιωτικού και μη στρατιωτικού χαρακτήρα (πχ αστυνόμευση) και την εμπορική πολιτική, η οποία καθορίζει τα εμπορικά μέτρα που λαμβάνονται τελεολογικά, κινούμενη στο ευρωπαϊκό και εθνικό συμφέρον, που επίσης αναπτύσσονται παράλληλα με άλλες δράσεις³⁵.

Οι πρώτες προσπάθειες εξωτερικής δράσης της ΕΕ, που εμφανίστηκαν μετά την συνθήκη του Μάαστριχτ, πολύ νωρίς, στους πολέμους της Γιουγκοσλαβίας, όπου συνειδητοποιώντας την αδυναμία επέμβασης με άλλα μέσα, επικεντρώθηκαν στις προσπάθειες των διαπραγματεύσεων για ειρήνευση στην περιοχή, στην ανάπτυξη της συνεργασίας για την αντιμετώπιση της κρίσης και την παροχή οικονομικής βοήθειας προς τα πληγέντα κράτη της Βαλκανικής χερσονήσου. Στη συνέχεια, «βολευόμενη» στην ανεπάρκειά της για μια πιο δυναμική επέμβαση, έριξε το βάρος σε πρακτικές για την σταθεροποίηση των καθεστώτων που αναδείχθηκαν, στην οικονομική βοήθεια και στην ανάπτυξη των κρατών αυτών, όχι πάντα με επιτυχία, αφού οι καταστάσεις και οι προκλήσεις ήταν διαφορετικές, ακόμη και τα συμφέροντα πολλαπλά. Έτσι μέσα από αυτές τις πρωτόγνωρες εμπειρίες, διαπιστώθηκε ότι για την αύξηση της αποτελεσματικότητας, απαιτείται καταρχήν ενιαία εξωτερική πολιτική.

Η ίδια πολιτική συνεχίστηκε και στους μετέπειτα πολέμους που εκδηλώθηκαν, μετά τις αποφάσεις για την ενεργοποίηση της ΚΕΠΠΑ και για τη δημιουργία σχηματισμών μάχης. Χαρακτηριστικό δε είναι, ότι παρά την πολύχρονη δημιουργία τους, δεν έχουν χρησιμοποιηθεί σε καμία αποστολή. Συνεπώς, οι δράσεις κινούνταν στις πρακτικές διατήρησης της ειρήνης, παλιννόστησης του κράτους δικαίου, ανασυγκρότησης των κρατικών υπηρεσιών, εξασφάλιση της ασφάλειας των πολιτών, ανθρωπιστική και οικονομική βοήθεια, προς τα προβληματικά κράτη. Αλλά και στο εσωτερικό της ΕΕ, από τους πολίτες έχει αναγνωριστεί ότι αυτή αποτελεί μια παγκόσμια οικονομική δύναμη, οι οποίοι όντας ασφαλείς, αφού έχουν εξαλειφθεί οι συγκρουσιακές πολιτικές των προηγούμενων

---

³⁵ Δ.Ξενάκης-Μ.Τσινισιτζελης, ο., π., σσ. 18-23.

δεκαετιών, μεταξύ των ισχυρών ευρωπαϊκών κρατών, απολαμβάνουν την ευημερία που τους προσφέρεται. Επόμενο είναι να επικροτούν τις όποιες διεθνείς οικονομικές επεμβάσεις, από πλευράς ΕΕ, δηλαδή μη στρατιωτικού χαρακτήρα δράσεις. Όσο και αν επιθυμεί η ηγεσία της ΕΕ, να την καταστήσουν πολιτική και στρατιωτική δύναμη στο διεθνές σύστημα και να αποτελέσει έναν ισχυρό πόλο, φοβούμενη το κόστος και την εσωτερική νομιμοποίηση για πιο δυναμικές παρεμβάσεις, αυτές εκδηλώθηκαν σε περιορισμένη έκταση, κυρίως ως κρατικές πρωτοβουλίες, πάντα με υποστηρικτικό ή συμπληρωματικό ρόλο στις επιχειρήσεις των ΗΠΑ και κάτω από τη διοίκηση του ΝΑΤΟ ή του ΟΗΕ.

Στην ουσία συνέχισε να επαληθεύει την άποψη πολλών, ότι η ΕΕ για τα Κ-Μ, αλλά και για άλλα κράτη που θέλουν να ενταχθούν σ' αυτή, αποτελεί ένα διεθνές καθεστώς ευημερίας και σταθερότητας, όπως και την ισχυρότερη οικονομική ένωση κρατών και πάνω σ' αυτό θα πρέπει να ισχυροποιεί τη διεθνή της θέση, αφού το κρατοκεντρικό της σύστημα, δεν της επιτρέπει να εκφράσει μια συνεκτική πολιτική στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και της ασφάλειας³⁶.

Το ζήτημα, όμως, είναι, ότι στις μετέπειτα εξελίξεις, όπως θα δούμε στη συνέχεια, η οικονομική ανάπτυξη και ευημερία, που ήταν ένα διαπραγματευτικό όπλο και ένα μέσο επηρεασμού στις διεθνείς σχέσεις της, εξασθένησε από την οικονομική στασιμότητα και την ύφεση, αποδυναμώνοντας περαιτέρω την εξωτερική επιρροή της ΕΕ. Επιπροσθέτως, και η φερεγγυότητα του οικονομικού οικοδομήματος κλονίστηκε στις διεθνείς σχέσεις, αφού τα ανωτέρω αγαθά που κατά τις δεκαετίες του 90 και του 2000, θεωρούνταν δεδομένα, με την εμφάνιση και εξέλιξη της πρόσφατης κρίσης, διαπιστώθηκε κατά πόσο ήταν θεσμοθετημένα και εξασφαλισμένα για τους ευρωπαίους πολίτες, ώστε να εξυπηρετούν το ελάχιστο κοινό συμφέρον. Έτσι, φάνηκε η ανεπάρκειά τους και η ευθύνη βαραίνει τόσο την ΕΕ, όσο και τα Κ-Μ.

---

³⁶ Κυριάκος Κεντρωτής, ο., π., σσ. 39-40.

Η λήψη Αποφάσεων μέσα από τα Θεσμικά Όργανα

Αναφέρθηκε, ότι προκειμένου η ΕΕ να αναλάβει δράσεις και να επιβεβαιώσει τη θέση της ως διεθνής δρώντας, χρειάζονται κατευθύνσεις εξωτερικής πολιτικής και αποφάσεις. Οι αποφάσεις λαμβάνονται μέσα από συγκεκριμένες διαδικασίες στα θεσμικά όργανα και είναι είτε υπερεθνικές, είτε διακυβερνητικού χαρακτήρα. Για το λόγο αυτό, υπάρχει και διάκριση των οργάνων.

Υπερεθνικά όργανα, είναι αυτά, τα μέλη των οποίων, μπορεί να διορίζονται από κυβερνήσεις ή να εκλέγονται από τους ψηφοφόρους τους, αλλά εκείνοι που επιλέγονται εργάζονται για την ΕΕ και όχι για τα Κ-Μ. Αυτά είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα³⁷.

Η υπερεθνικότητα δηλαδή αναφερόταν κυρίως στον πρώτο από τους τρεις πυλώνες, όπως αυτοί είχαν καθοριστεί με τη συνθήκη του Μάαστριχτ.

Διακυβερνητικά όργανα, είναι αυτά στα οποία τα μέλη αντιπροσωπεύονται άμεσα από εθνικές κυβερνήσεις και δημοσίους υπαλλήλους, διασφαλίζουν ότι τα συμφέροντα αυτών των κρατών θα παίζουν σημαντικό ρόλο στις αποφάσεις και την κατεύθυνση της ΕΕ. Αυτά είναι το Συμβούλιο των Υπουργών και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο³⁸.

Διακυβερνητικοί ήταν ο δεύτερος και τρίτος πυλώνας, με τη λεπτομέρεια ότι εκτός αυτών παρέμεινε η δικαιοδοσία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου και έτσι μειωνόταν η πιθανότητα να αναιρεθούν διαφοροποιήσεις και τοπική νομοθεσία των Κ-Μ, από την ευρωπαϊκή νομοθεσία³⁹.

Η ΚΕΠΠΑ ανήκε στο διακυβερνητικό δεύτερο πυλώνα και το θεσμικό πλαίσιο της, βασίστηκε στη λήψη αποφάσεων με ομοφωνία. Αυτό σημαίνει, ότι στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, σε αντίθεση π.χ. με το πεδίο της εμπορικής

---

³⁷ Tim Bale, ο., π., σσ. 125-127.

³⁸ Tim Bale, ο., π., σσ. 133-134.

³⁹ Tim Bale, ο., π., σ. 132.

πολιτικής, τα κράτη δεν είχαν τη διάθεση να μεταβιβάσουν τα κυριαρχικά τους δικαιώματα σε κάποιον υπερεθνικό θεσμό.

Όπως πάντως έδειξε η πράξη, ακόμη και όταν είναι δυνατή η λήψη πλειοψηφικών αποφάσεων, οι αποφάσεις στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ λαμβάνονται με consensus, όπως στους διεθνείς οργανισμούς και διασκέψεις⁴⁰. Κινούμενοι στη γραμμή της ενδιάμεσης κατάστασης μεταξύ κυριαρχίας και υπερεθνικότητας, η ΕΕ δεν είναι διεθνής οργανισμός, αλλά ούτε ενιαίο κράτος. Δεν είναι ομοσπονδία, αλλά ούτε και συνομοσπονδία.

Στη συνθήκη του Άμστερνταμ, έγινε αποδεκτή η ανάπτυξη μορφών ενισχυμένης συνεργασίας, που συνοδεύταν από αυστηρούς όρους και προϋποθέσεις. Μεταξύ αυτών, ο όρος που αφορά στην τήρηση του κανόνα της ομοφωνίας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελούσε δικλείδα ασφαλείας για τα μικρά ιδίως κράτη, τα οποία δεν είναι πάντοτε σε θέση να ακολουθούν τις ισχυρές χώρες, στα κριτήρια που θέτουν, για την επιδίωξη ορισμένων πολιτικών. Αν εφαρμοζόταν ένα πλειοψηφικό σύστημα, θα μπορούσε να επιφέρει συνεχείς αποκλεισμούς των κρατών που θα αποτελούσαν μειοψηφία. Αντίθετα, η πλήρης εφαρμογή της ομοφωνίας, αποτελεί τροχοπέδη για την πλειοψηφία των κρατών, που έχουν τη θέληση να πάρουν αποφάσεις για δράση. Η ανεπάρκεια στο θέμα αυτό, παρατηρείται στο γεγονός, ότι στο εσωτερικό της ΕΕ υπάρχουν κράτη, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τη Μεγάλη Βρετανία, τα οποία για δογματικούς λόγους ή παρακινούμενα από στενά εθνικά συμφέροντα, δεν λειτουργούν πάντοτε εποικοδομητικά στην περαιτέρω ανάπτυξη της πολιτικής ενοποίησης της Ευρώπης. Επίσης, οι όροι εφαρμογής της ενισχυμένης συνεργασίας, είναι τόσο αυστηροί, που ουσιαστικά την καθιστούν απαγορευτική. Λόγω της συνεχούς διεύρυνσης της ΕΕ και της αυξανόμενης ανομοιογένειας, καθίσταται ολοένα και δυσκολότερη η επίτευξη ομοφωνίας των Κ-Μ, στο πλαίσιο εφαρμογής της ενισχυμένης συνεργασίας⁴¹.

---

⁴⁰ Κώστας Στεφάνου, ο., π., σ. 138.

⁴¹ Αστέρης Πλιάκας, ο., π., σσ. 59-61.

Ανεξάρτητα από τις συμφωνίες ή όχι για τη λήψη αποφάσεων, η δυνατότητα αυτονόμησης των απόψεων, αποδεικνύει ότι τα Κ-Μ παραμένουν κυρίαρχες οντότητες, όπου προβάλλοντας βέτο, μπορούν να επηρεάσουν ή να εμποδίσουν την τελική απόφαση, όταν θεωρούν ότι αυτή είναι αντίθετη με τα συμφέροντά τους.

Στο θέμα της λειτουργικότητας των θεσμών για τη λήψη αποφάσεων, διαπιστώνουμε ότι στην αλυσίδα μετέχουν αρκετά όργανα και θεσμοί, που αρκετές φορές ανάλογα με τη φύση τους, εκφράζουν και διαφορετικές απόψεις. Τα βασικά θεσμικά όργανα για κατευθύνσεις και τη λήψη αποφάσεων είναι η Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο των Υπουργών, ενώ στις διαδικασίες εμπλέκονται και αρκετές υποεπιτροπές⁴².

Επίσης, η ΕΕ έχει επανειλημμένως καταγγελλεί για το δημοκρατικό έλλειμμα που παρουσιάζει, ως προς τη λήψη των αποφάσεων. Όπως επισημαίνει ο Α. Πλιάκας, «η απουσία αρχών που ιστορικά έχουν ταυτιστεί με την ύπαρξη δημοκρατικών πολιτειών, πιστοποιεί την αντιδημοκρατική συγκρότηση της Ευρωπαϊκής πολιτείας. Βέβαια, η διαπίστωση αυτή πρέπει να μετριάσθει αν ληφθεί υπόψη η συνολική δομή της Ένωσης, η οποία συντίθεται από πολλά όργανα, μεταξύ των οποίων η θεσμική παρουσία των εθνικών κρατικών οργάνων, είναι καταλυτική. Με άλλα λόγια, μεγάλο τμήμα του δημοκρατικού ελλείμματος της ΕΕ, απορροφάται από τον δημοκρατικό χαρακτήρα των εθνικών κρατικών οργάνων»⁴³. Αυτό οφείλεται στην καινοτομία που παρουσιάζει η δομή της ΕΕ, που δεν συναντάται σε άλλα κράτη, αφού δεν αποτελεί κράτος, ούτε ενιαίο δρώντα. Γίνεται αντιληπτή, η αμφισβήτηση των υπερεθνικών θεσμικών οργάνων της ΕΕ και η αναβάθμιση του δημοκρατικού ρόλου των Κ-Μ, όπου με τη σημαντική τους συμβολή στα διακυβερνητικά όργανα, καταφέρνουν να εξισορροπήσουν μερικώς την αίσθηση περί δημοκρατικού ελλείμματος της ΕΕ.

Υπάρχει, ωστόσο, η εκτίμηση, ότι οι διαδοχικές διευρύνσεις της ΕΕ, ευνόησαν, αντί να δυσχεράνουν, την ευρωπαϊκή ενοποίηση και τη δημοκρατικότητα. Αυτό, όμως, αντιφάσκει τόσο στην κοινή λογική, όσο και στα

---

⁴² Neil Nugent, ο., π., σ. 608.

⁴³ Αστέρης Πλιάκας, ο., π., σ. 64.

γεγονότα. Είναι προφανές, ότι στο μέτρο που αυξάνεται ο αριθμός των μελών του, ένας διεθνής οργανισμός προσκρούει σε πολλαπλές δυσκολίες, στο καθοριστικό σημείο της λήψης και εφαρμογής μείζονος σημασίας αποφάσεων⁴⁴.

Συνεπώς, τίθεται ο προβληματισμός, για το κατά πόσο επικοινωνιακή είναι αυτή η παρέμβαση των Κ-Μ, τη στιγμή που η διάσταση απόψεων δυσκολεύει τις αποφάσεις για δράση.

Εκτός, λοιπόν, από τη δυσκολία να συντονιστούν όλοι αυτοί οι φορείς, μπροστά στα εμπόδια που εντοπίζονται από μερίδα κρατών, αλλά και από ομάδες συμφερόντων, προκειμένου να ισοσταθμίσουν τα ετερόκλητα συμφέροντα, οι ηγεσίες και τα υπόλοιπα όργανα αναγκάζονται να εκδίδουν συμβιβαστικές αποφάσεις, αντί για ουσιαστικές και δυναμικές, επηρεάζοντας έτσι την συλλογική αποτελεσματικότητα της ΕΕ. Κάτι τέτοιο είναι αναμενόμενο, όταν δεν υπάρχει μια κεντρική εξουσία. Συνεπώς, αυτός ο κατακερματισμός των φορέων και ταυτόχρονα η εμπλοκή τους για τη λήψη αποφάσεων, αποτελούν μια ακόμη θεσμική ανεπάρκεια, που δυσκολεύουν τη λειτουργία της ΕΕ, στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης και επηρεάζουν την αποτελεσματικότητά της.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΜΙΑΣ ΗΠΙΑΣ ΔΥΝΑΜΗΣ

Μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου, η ενεργοποίηση της Βαλκανικής ζώνης αστάθειας και οι εξελίξεις στη Μέση Ανατολή (πχ πόλεμος του Ιράκ), κατέδειξαν το πρόβλημα υιοθέτησης κοινών πολιτικών που αντιμετωπίζει η Ευρώπη. Αυτό ενισχύθηκε, μετά τη συνθήκη του Μάαστριχτ, όπου οι δράσεις της ΕΕ, επεκτάθηκαν, μέσω της διακυβερνητικής συνεργασίας, στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική για την ασφάλεια και την άμυνα, με στρατιωτικές ή μη παρεμβάσεις (δεύτερος πυλώνας της ΣΕΕ).

Η αποτελεσματικότητα της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, σαφώς και επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τα γεγονότα και τις παγκόσμιες εξελίξεις. Όπως για παράδειγμα, η διεθνή της παρουσία, ενισχύθηκε μετά την κατάρρευση του δίπολου ισχύος ΗΠΑ-ΕΣΣΔ και την ολική επικράτηση του πρώτου. Η ΕΕ τότε

---

⁴⁴ Γιώργος. Σέκερης, ο., π..

παρουσιάστηκε, ως ο εν δυνάμει έτερος πόλος, όπου με την απουσία απειλής, δεδομένου των συμμαχικών σχέσεων και την εξασθένηση της σημασίας της στρατιωτικής ισχύος, βασιζόμενη δηλαδή στην ισχυρή της οικονομία, θα μπορούσε ομότιμα με τις ΗΠΑ, να εκφράζει τα συμφέροντά της και των Κ-Μ και να επηρεάζει τις παγκόσμιες εξελίξεις⁴⁵. Αυτό όμως, πραγματοποιήθηκε μόνο ως προς το ένα σκέλος, αφού ναι μεν η ΕΕ παίζει σημαντικό ρόλο στον εμπορικό και οικονομικό τομέα, αλλά οι επακόλουθες, της κατάρρευσης του ανατολικού μπλοκ, εξελίξεις στο ευρωπαϊκό έδαφος, κατέδειξαν την δυσκολία ή και την απειρία της ΕΕ, να ελέγξει την εμφάνιση κρίσεων και βίαιων γεγονότων, σε έναν από τους ζωτικούς της χώρους, όπως τα Βαλκάνια, χωρίς να διαθέτει μια ενιαία πολιτική για την άμυνα και την ασφάλεια και να υπερισχύουν οι εθνικές πολιτικές, προκαλώντας διαφωνίες και σύγχυση στην έκφραση της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής και στην επιλογή της αντίστοιχης δράσης.

Η αποτελεσματικότητα, έχει άμεση σχέση με την ανάληψη δράσεων, γιατί εάν υπάρχει αδράνεια, πως θα παραχθεί αποτέλεσμα; Έτσι, ενώ υπήρχε η αισιοδοξία ότι μέσω της ΚΕΠΠΑ, τουλάχιστον την πρώτη δεκαετία μετά την ίδρυσή της, θα μπορούσε να αναβαθμιστεί ο ρόλος της ΕΕ με την ανάληψη δράσεων και έτσι να βελτιώσει την αποτελεσματικότητά της, αυτή περιορίστηκε, αφού λόγω της επικράτησης του κρατικού παράγοντα, που εκφράστηκε με την έλλειψη συνοχής και με ατομία αποφάσεων, παρουσιάστηκε μια στασιμότητα στη θεσμική λειτουργία, για την παραγωγή αξιόλογου αποτελέσματος.

Επίσης, η αποτελεσματικότητα είναι παράγωγο της βούλησης για δράση και των διαθέσιμων δυνατοτήτων. Όλες τις προηγούμενες δεκαετίες, η Ευρώπη είχε στηρίξει την προστασία της στον αμερικανικό παράγοντα, μέσω του ΝΑΤΟ και επικεντρώθηκε στην οικονομική ευημερία. Αν εξαιρεθούν κάποιες μεμονωμένες περιπτώσεις έντασης σε ορισμένα κράτη (πχ Ελλάδα) και η διατήρηση της ισχύος για τα μεγάλα κράτη, κυρίως της ΔΕΕ (Βρετανία, Γαλλία κτλ), η μακρά περίοδο ειρήνης, συντέλεσε στο να ατονήσει η ανάγκη στρατιωτικών δυνάμεων, αφού δεν υπήρχε το αίσθημα ανασφάλειας. Θεωρούσαν, ότι η μόνη εξ ανατολών απειλή,

---

⁴⁵ Δ.Ξενάκης-Μ.Τσινισιτζέλης, ο., π., σ. 27.

εξισορροπούνταν από τις ΗΠΑ και στο εσωτερικό της, οποιεσδήποτε αντιπαλότητες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε συγκρούσεις, είχαν πια εξαλειφθεί. Οι τραυματικές εμπειρίες των δύο παγκοσμίων πολέμων από τη μια και η διάσπαρτη αίσθηση ευημερίας από την άλλη, είχαν σαν συνέπεια την απομάκρυνση του πολεμικού φαινομένου, τόσο από τη σκέψη των πολιτικών ηγεσιών, όσο και από αυτή των πολιτών.

Η ενεργοποίηση λοιπόν της ΚΕΠΠΑ και η άμεση απαίτηση για εφαρμογή της, έφερε την ΕΕ αντιμέτωπη με ένα σχεδόν πρωτοφανές πρόβλημα. Ήταν δύσκολο, για τα μεν κράτη, που τόσα χρόνια είχαν την κυριαρχία εντός των συνόρων τους, να κληθούν να δράσουν εκτός αυτών, στο όνομα μιας ασαφούς πολιτικά ένωσης, για δε τους πολίτες, να δεχθούν τέτοιου είδους απροσδιόριστες αλλαγές και επεμβάσεις. Υπήρχε δηλαδή ο φόβος της νομιμοποίησης, τόσο στο εσωτερικό των κρατών όσο και στο εσωτερικό της ΕΕ. Εκφράστηκε επίσης, ο προβληματισμός για τη σχέση της Ευρώπης με το ΝΑΤΟ, κυρίως από πλευράς των ατλαντιστών (πχ Βρετανία) και την επικείμενη αποδέσμευση και ανεξάρτητη δράση της ΕΕ, κάτι που ήταν αντίθετο για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Άρα, διαφάνηκε ότι η ΕΕ, δεν θα μπορούσε με τόσες αμφισβητήσεις να καταστεί μια ισχυρή δύναμη, που χρησιμοποιεί και την σκληρή ισχύς και έτσι επιλέχτηκε ο αυτοπροσδιορισμός της ήπιας ισχύος, παραμένοντας κάτω από την ομπρέλα του ΝΑΤΟ, εκφράζοντας και την επιθυμία για ανάληψη ανάλογης μορφής δράσεων.

Ακόμη και μετά την ένταξη της ΔΕΕ στο θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ και τη πρόθεση ανάπτυξης δυνατοτήτων, κυρίως στους στρατιωτικούς εξοπλισμούς, η ΕΕ δεν κατάφερε να αποκτήσει την βούληση και τη δυνατότητα για αυτόνομη δράση και την επίτευξη αποτελεσμάτων πολιτικής επέμβασης. Αντίθετα, οι συνεχής διευρύνσεις και η αυξανόμενη εισδοχή του αμερικανικού παράγοντα μέσω του ΝΑΤΟ στις νέες χώρες, επιβράδυναν και δυσκόλεψαν τις προσπάθειες προς αυτή την κατεύθυνση. Το φαινόμενο επιδεινώθηκε τα τελευταία χρόνια, με την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, αφού οι χώρες έστρεψαν αλλού την προσοχή τους.

Επειδή η ΕΕ, αδυνατεί να παρουσιαστεί ως ενιαίος διεθνής δρώντας και ισχυρή δύναμη, δεν μπορεί να μεταφράσει την οικονομική της δυναμική και σε

γεωπολιτική επηρεασμού. Η εκδήλωση δράσεων από πλευράς της, στα διάφορα γεωπολιτικά πεδία της ευρύτερης περιοχής τον 21^ο αιώνα, όταν δεν είναι ανύπαρκτη, είναι μάλλον υποτονική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ατελέσφορης και απύθμενης εξωτερικής οικονομικής πολιτικής, είναι η γενναία χρηματοδότηση του Παλαιστινιακού κράτους, όπως και χωρών της Κεντρικής Ασίας, χωρίς να εισπράττει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, που θα ήταν μια σημαντική προσκόλληση των χωρών αυτών, στη σφαίρα επιρροής της. Ακόμη και στην μεγάλο γεωπολιτικού ενδιαφέροντος περιοχή της ευρύτερης Μέσης Ανατολής, με εξαίρεση τη Βρετανία, που δρα για δικό της όφελος, η παρουσία της ΕΕ είναι αμελητέα. Αυτό το γεγονός την έχει υποχρεώσει, αντί να λειτουργεί ως ένας ισοδύναμος πόλος της Ευρω-Ατλαντικής συμμαχίας, προκειμένου για την αντιμετώπιση των μεγάλων διεθνών γεγονότων στις ανωτέρω περιοχές, είτε να αρκείται σε έναν υποστηρικτικό ρόλο των ΗΠΑ, μέσω δράσεων του ΟΗΕ, είτε όταν δεν το πράττει, να περιθωριοποιείται⁴⁶.

Συνεπώς, η συνεχής διεύρυνση της ΕΕ, εκτός από την εμφανής πολυμορφία και πολυπολιτισμικότητα, έχει προκαλέσει δυσκολίες στην έκφραση μιας ενιαίας πολιτικής στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας, με συνέπεια την εξασθένηση του διεθνή της ρόλου και της αποτελεσματικότητας.

---

⁴⁶ Γιώργος Σέκερης, Η ΕΕ μετά την Λισαβόνα: Προβλήματα και προοπτικές μιας διακρατικής κοινοτικής Ευρώπης, *Εθνικές Επάλξεις*, 2009, Νοέμβριος-Δεκέμβριος, Τεύχος 89, σσ. 6-9.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Γ»: Η ΕΕ ΩΣ ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΡΩΝ – ΧΑΜΕΝΗ ΜΕΣΑ ΣΕ ΕΝΝΟΙΕΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ Ή ΕΘΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Η σημασία της Ισχύος

Έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις, προκειμένου να αποδοθεί ο ορισμός της ισχύος. Όλοι τους συγκλίνουν στο γεγονός ότι η ισχύς περιλαμβάνει μια δυναμική μορφή και όχι μια στατική, δηλαδή περιλαμβάνει τη δυνατότητα αλλαγών. Επίσης το νοηματικό περιεχόμενο της ισχύος, έχει σχέση με τη δύναμη, την εξουσία και την επιρροή, ενώ εξαρτάται από διάφορους συντελεστές- υλικής φύσεως και μη-, όπως η θέση, η οικονομία, οι στρατιωτικές δυνατότητες και η ηγεσία⁴⁷.

Έτσι, ένας συμβατικός ορισμός της ισχύος, την προσδιορίζει ως την ικανότητα επηρεασμού, εξαναγκασμού ή μεταβολής της δράσης⁴⁸.

Η ισχύς αποτελεί έναν παράγοντα επιβίωσης για ένα κράτος, αφού με την πολυεπίπεδη δυναμική που εμφανίζει, μπορεί να συμβάλει στην ασφάλεια και στην διατήρηση της κυριαρχίας του, μέσα στο διεθνές περιβάλλον. Επίσης, συμβάλλει στην προώθηση των εθνικών συμφερόντων και στην αναβάθμιση του κύρους του, δηλαδή στην ισχυροποίησή του στο διεθνές σύστημα.

Τα κράτη χρησιμοποιούν την έννοια της ισχύος με διαφορετικούς τρόπους. Για παράδειγμα οι ΗΠΑ, ως ηγεμονική δύναμη, προσκείμενη στον επιθετικό ρεαλισμό, τη χρησιμοποιεί, πέρα από την ασφάλειά της, για κυριαρχία, επιβολή και επέκταση και συνεπώς δίνει έμφαση στις ένοπλες δυνάμεις, που αποτελούν έναν από τους παράγοντες που επηρεάζουν την ισχύ ενός κράτους⁴⁹. Αντίθετα, η ΕΕ ως περιφερειακός κυρίως δρώντας και μη ενιαίος, έχει πιο περιορισμένες

---

⁴⁷ Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010, σσ. 140-142.

⁴⁸ Γιώργος Βοσκόπουλος, *ΕΕ και ΗΠΑ: Εκφάνσεις ισχύος, αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2012, σ. 263.

⁴⁹ Ηλίας Κουσκουβέλης, ο., π., σ. 148.

δυνατότητες χρήσης, ιδιαίτερα όσον αφορά στη στρατιωτική ισχύ, με συνέπεια και την περιορισμένη αποτελεσματικότητα. Ούτως ή άλλως, το διεθνές περιβάλλον που διαμορφώθηκε με τη λήξη του ψυχρού πολέμου, όπου εξασθένησε η σημασία της στρατιωτικής ισχύος, αποδείχθηκε ιδανικό, για την αναβάθμιση της ΕΕ που δεν την κατείχε, αλλά ήταν μια ανεπτυγμένη οικονομικά και πολιτικά δύναμη.

Το να μπορεί ένα κράτος ή ένας συνασπισμός κρατών, να ασκεί επιρροή μέσα σε ένα κρατοκεντρικό περιβάλλον, εξαρτάται από την αξιολόγηση που υφίσταται, από άλλους εξωτερικούς δρώντες. Η αξιολόγηση ενός δρώντα, γίνεται με βάση την ισχύ, την ικανότητα προβολής της και την ικανότητα διαμόρφωσης θετικών αποτελεσμάτων. Αυτή προκύπτει από τα διαθέσιμα μέσα, τους στόχους που τίθενται, αλλά και τον αυτοπροσδιορισμό των δρώντων. Η ΕΕ αυτοπροσδιορίζεται ως μια ήπια δύναμη, που χρησιμοποιεί ήπια ισχύ. Πηγές ήπιας ισχύος, είναι η κουλτούρα μιας χώρας, οι πολιτικές αξίες της, ο βαθμός νομιμοποίησης και το ηθικό υπόβαθρο της εξωτερικής της πολιτικής. Στην περίπτωση της ήπιας ισχύος, τα αποτελέσματα προκύπτουν εντός ενός συνεργατικού πλαισίου μεταξύ των μερών, χωρίς τη χρήση βίας⁵⁰. Αυτό σήμερα, είναι εξαιρετικά δύσκολο να συμβεί, στο διαμορφούμενο πολυπολικό και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, χωρίς την επίδειξη αξιόλογης σκληρής ισχύος.

Ο Ι. Παρίσης, εξηγεί γιατί ο εμπνευστής και υποστηρικτής του όρου της ήπιας ισχύος, J. Nye, προτείνει μια σύνθεση των δύο μορφών ισχύος - ήπιας και σκληρής - για τη δημιουργία της έξυπνης ισχύος, με σκοπό την αύξηση της διεθνούς επιρροής. Η έξυπνη ισχύς, δίνει προτεραιότητα στη διπλωματία και κρατάει τη στρατιωτική ισχύ σε εφεδρεία, με τη λογική ότι μπορούν να ενισχύσουν η μία την άλλη, ώστε να επηρεάσουν την αλλαγή συμπεριφοράς των άλλων. Προς αυτή την κατεύθυνση, θα ήθελε να κινηθεί η κοινή πολιτική της ΕΕ, για την ασφάλεια και την άμυνα⁵¹.

---

⁵⁰ Γιώργος Βοσκόπουλος, ο., π., σσ. 281-283.

⁵¹ Ιωάννης Παρίσης, ο., π., σσ. 30-31.

Όπως, όμως, έχουμε δει, η ΕΕ δεν αποτελεί κράτος και ενιαίο δρώντα, ενώ στερείται στρατιωτικών δυνατοτήτων και μιας ενιαίας στρατηγικής. Μπορεί να αποτελεί έναν οικονομικό γίγαντα, αλλά όχι και μια στρατιωτική υπερδύναμη.

Η αδυναμία της ΕΕ να διαθέτει μια ενιαία στρατηγική, σύμφωνα με τους άλλους ισχυρούς παίκτες του διεθνούς συστήματος, ώστε να βελτιώσει τον ετεροβαρή καταμερισμό ισχύος, απέναντι σε αυτούς, οφείλεται καταρχήν από τον εφησυχασμό της Ευρώπης στην αμερικανική προστασία, δηλαδή στην εκχώρηση του ΝΑΤΟ της αρμοδιότητας για θέματα συλλογικής ασφάλειας, αλλά και από τον φόβο μήπως η ανάπτυξη ενός ισχυρού πόλου από την ΕΕ, διαταράξει τη διατλαντική σχέση και οδηγήσει στην αποσύνδεση των ΗΠΑ από το ευρωπαϊκό σύστημα ασφάλειας. Επίσης σημαντικός λόγος, είναι και η έλλειψη απειλής για την Ευρώπη μετά το 1989. Τα γεγονότα αυτά, οδήγησαν τους ευρωπαίους να στρέψουν την προσοχή τους στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, με ουσιαστική περικοπή των αμυντικών δαπανών (εκτός μερικών περιπτώσεων, όπως η Βρετανία και η Γαλλία, που παρέμειναν για δικούς τους λόγους, ισχυρές και πυρηνικές δυνάμεις)⁵². Να προστεθεί, κάτι που έχει αναφερθεί πολλάκις, η αποδοχή της εθνικής αρμοδιότητας για την άμυνα και η απροθυμία Κ-Μ, να εκχωρήσουν μέρος της κυριαρχίας τους στο όνομα της ενοποίησης.

Στο βαθμό που η σκληρή ισχύς, εξακολουθεί να αποτελεί κριτήριο αξιολόγησης της δράσης μίας χώρας ή ένωσης κρατών, η στρατιωτική ανεπάρκεια της ΕΕ, εμποδίζει την προσπάθειά της να παίξει κανονιστικό και ρυθμιστικό ρόλο ή να αποτελέσει εξισορροπητικό παράγοντα στο διεθνές γίγνεσθαι. Το γεγονός αυτό, έχει σα συνέπεια την υποβάθμισή της σε επίπεδο διεθνών σχέσεων. Οι διεθνείς κρίσεις στα Βαλκάνια, στη Μέση Ανατολή, στον Περσικό Κόλπο και στο Ιράκ, παρά τις υποστηρικτικές αποστολές των ευρωπαϊκών κρατών σε αυτές, ανέδειξαν την ανεπάρκεια της ΕΕ να ανταποκριθεί αποτελεσματικά, προκειμένου να αναβαθμιστεί ο διεθνής της ρόλος⁵³.

---

⁵² Δ.Ξενάκης-Μ.Τσινισιτζέλης, ο., π., σ. 27.

⁵³ Γιώργος Βοσκόπουλος, *ΕΕ Θεσμοί, Πολιτικές, Προκλήσεις, Προβληματισμοί*, ο., π., σσ. 132,134.

Η Έννοια της Κυριαρχίας

Η άσκηση της κυριαρχίας, έχει άμεση σχέση με τα χαρακτηριστικά της ισχύος, που εξετάστηκε στην προηγούμενη υποενότητα. Συγκεκριμένα, «η κυριαρχία, είναι ένας όρος συναισθηματικά φορτισμένος, καθώς συνδέεται με τις έννοιες της δύναμης, της εξουσίας, της ανεξαρτησίας και της άσκησης ελεύθερης βούλησης»⁵⁴.

Σύμφωνα με τον Α. Πλιάκα, «Αυτό που χαρακτηρίζει τη φύση του κράτους έθνους, είναι η κυριαρχία του, η οποία ως λαϊκή κυριαρχία, σημαίνει τη διαμόρφωση θεσμών και εννοιών, ικανών να εξυπηρετήσουν την ευημερία και την ανάπτυξη με όρους ισότητας. Έτσι, η έννοια της κυριαρχίας, συνοδεύεται πάντοτε από ισοδύναμης σημασίας έννοιες, όπως αυτές της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και των δικαιωμάτων του ανθρώπου»⁵⁵, που επηρεάζουν και χαρακτηρίζουν τη συμπεριφορά του κράτους.

Η εθνική κυριαρχία για ένα κράτος, σημαίνει ότι έχει το τελικό δικαίωμα να αποφασίζει και να ελέγχει, πως θα κυβερνηθεί και ποια κατεύθυνση θα πάρει, μέσα στα εδαφικά σύνορά του, ελεύθερο από εξωτερικές επεμβάσεις⁵⁶.

Στο όνομα της παγκοσμιοποίησης, η έννοια της κυριαρχίας στο κράτος, μεταβάλλεται, κάτω από το βάρος της αλληλεξάρτησης. Πόσο μάλλον όταν αναφερόμαστε στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, όπου η εξέλιξη της εμβάθυνσης, δημιουργεί, όπως είδαμε και μεγαλύτερα προβλήματα ταυτότητας των Κ-Μ της ΕΕ.

Ο προβληματισμός που εκφράζεται στους κόλπους της ΕΕ, ιδιαίτερα την τελευταία δεκαετία, έχει σχέση με το κατά πόσο και σε ποιο βαθμό υφίσταται η έννοια της εθνικής κυριαρχίας και κατ' επέκταση της λαϊκής κυριαρχίας στα Κ-Μ, που αφορά στην εσωτερική νομιμοποίηση της ΕΕ. Μάλιστα, είναι ένας από τους

---

⁵⁴ Neil Nugent, ο., π., σ. 583.

⁵⁵ Αστέρης Πλιάκας, ο., π., σσ. 57-58.

⁵⁶ Tim Bale, ο., π., σ. 97.

λόγους του ευρωσκεπτικισμού στη Βρετανία, ο οποίος πιθανόν θα οδηγήσει τη χώρα σε δημοψήφισμα, με το δίλημμα του Brexit.

Για τους πολίτες της ένωσης, η έννοια του κράτους ως έθνος, εδώ και χρόνια έχει αρχίσει πλέον να αλλάζει τη σημασία της, να επαναπροσδιορίζονται οι αξίες που πρεσβεύει και να μεταβάλλεται το εκτόπισμά του στο διεθνές σύστημα, ενώ η έννοια της εθνικής κυριαρχίας προσλαμβάνει μια πιο λειτουργική και διαδικαστική διάσταση. Σε ορισμένα Κ-Μ της ΕΕ, μάλιστα, το πρόβλημα προϋπήρχε. Η ύπαρξη μειονοτήτων σε συγκεκριμένες περιοχές στο εσωτερικό τους, που έχουν πολιτικοποιηθεί και προβάλουν απαιτήσεις, έχει αναγκάσει τα κράτη, να μεταβάλλουν την πολιτική τους, προκειμένου να ικανοποιηθούν τα αιτήματα της μειονότητας. Για παράδειγμα η υπόθεση της Κορσικής στο παρελθόν και άλλες αντίστοιχες περιπτώσεις περί εθνικής ανεξαρτησίας και απόσχισης (Βάσκοι, Φλαμανδοί, Ιρλανδοί, Σκωτσέζοι), φέρνουν στο προσκήνιο κρίσιμα θέματα, που έχουν σχέση με την έννοια και τις επιπτώσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στα σύγχρονα κράτη, τη σημασία της παραδοσιακής έννοιας της κυριαρχίας του κράτους έθνους, την έννοια και τη σημασία της αποκέντρωσης και τέλος, την έννοια του γενικού συμφέροντος, που συνδέεται άμεσα με τα γνήσια συμφέροντα των πολιτών ενός κράτους⁵⁷.

Τα θέμα γίνεται πιο πολύπλοκο με τη συμμετοχή των Κ-Μ στη ΕΕ, αφού με την ύπαρξη των υπερεθνικών θεσμικών οργάνων στη λήψη αποφάσεων και την οικονομική - νομισματική ενοποίηση, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί, ότι έχει συντελεστεί το τέλος της εθνικής κυριαρχίας και έχει ανοίξει ο δρόμος για την ομοσπονδοποίηση.

Όπως όμως είδαμε, στις ιδρυτικές αρχές της ΕΕ, δεν περιλαμβάνεται η κατάλυση της εθνικής κυριαρχίας και η δημιουργία ομοσπονδίας. Όμως, η μείωση των δυνατοτήτων των κρατών να δρουν αποτελεσματικά, ως μεμονωμένες

---

⁵⁷ Αστέρης Πλιάκας, ο., π., σσ. 54-55.

ετερότητες, αναδεικνύει την αλλοίωση του πραγματικού περιεχομένου της έννοιας της κυριαρχίας, που χρήζει επαναπροσδιορισμού⁵⁸.

Το ιδιόμορφο με την κυριαρχία των Κ-Μ στη δομή της ΕΕ, είναι ότι αυτή συγκροτήθηκε από την οικειοθελή ένωση κρατών, τα οποία δέχθηκαν να εκχωρήσουν μέρος της εθνικής τους κυριαρχίας σε ορισμένους τομείς, προκειμένου να ενισχυθούν σ' αυτούς, μέσα από τη συνδυασμένη συλλογική δράση, αφού από μόνα τους θα ήταν δύσκολο να ασκήσουν μια αποτελεσματική πολιτική και συνεπώς την κυριαρχία τους. Επόμενο είναι, η ΕΕ να έρχεται αντιμέτωπη με διαφωνίες και εντάσεις, που εκφράζονται από τα Κ-Μ, μέσα στα διακυβερνητικά και υπερεθνικά όργανα, στην προσπάθειά τους να περιορίσουν, κατά το δυνατό, το βαθμό ελέγχου της κυριαρχίας τους.

Περνώντας στο ενωσιακό επίπεδο, επισημάνθηκε, ότι η ΕΕ, εμφανίζει κάποια από τα χαρακτηριστικά, που συναντάμε σε μια κρατική οντότητα, σε τροποποιημένη μορφή. Εφόσον η ΕΕ, αποτελεί ένα κρατοκεντρικό σύστημα, μια ένωση κρατών και κατ' επέκταση μια σύνθεση εθνικών κυριαρχιών, τίθεται και θέμα κυριαρχίας, στο σύνολό της, μέσα στο διεθνές σύστημα.

Καταρχήν αν εξαιρέσουμε την ύπαρξη κάποιων εξωτερικών συμβόλων (πχ σημαία), τα οποία συνδέονται με ένα κράτος, εξακολουθεί να μην διαθέτει σημαντικά συστατικά ενός παραδοσιακού κράτους και απέχει από το να χαρακτηριστεί κυρίαρχη πολιτεία. Όπως, για παράδειγμα, στο οργανωτικό επίπεδο της ΕΕ, το εκλεγμένο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δεν είναι κυρίαρχο, η εκτελεστική εξουσία είναι ανύπαρκτη, ενώ δεν απολαμβάνει την πλήρη εμπιστοσύνη και αφοσίωση των Κ-Μ και των πολιτών τους⁵⁹.

Αλλά και στη λειτουργία της, πως λοιπόν, μπορεί να παρουσιάζεται συμπαγής και κυρίαρχη, όταν δεν υπάρχει ενιαία στρατηγική, δεν διαθέτει ευρωπαϊκό στρατό, η συνολική ασφάλειά της και άμυνα εξαρτάται από το ΝΑΤΟ και τα Κ-Μ, όταν αυτοπροσδιορίζεται ήπια ισχύς και αποφεύγει να αναφέρεται στη

---

⁵⁸ Δημήτριος Τσάτσος, ο., π., σ. 56.

⁵⁹ Tim Bale, ο., π., σ. 141.

δυναμική χρήση σκληρής ισχύος; Όλα αυτά τα χρόνια παρουσιάζεται αδύναμη να εγγυηθεί την κυριαρχία της, αλλά και των μελών της. Για παράδειγμα, αδυνατεί να πάρει θέση και να δώσει λύση στην κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας στο νησί ή να εγγυηθεί τα ευρωπαϊκά της σύνορα, όπως συμβαίνει στην Ελλάδα και στο Αιγαίο.

Μέσα απ' αυτή τη διττή διάσταση της κυριαρχίας στη δομή του ευρωπαϊκού οικοδομήματος, η ΕΕ καλείται να ολοκληρώσει μια σύνθεση ετεροτήτων και κυριαρχικών δικαιωμάτων, αλλά οι παραπάνω προβληματισμοί, φανερώνουν την ανεπάρκεια προσδιορισμού και εφαρμογής της έννοιας.

Εξωτερική πολιτική

Η εξωτερική πολιτική, αναφέρεται στα κράτη και έχει άμεση σχέση με τις ενέργειές τους εκτός των συνόρων τους. Επίσης είναι συνδεδεμένη σαφώς με τη λειτουργία του κράτους, αλλά και με τη στρατιωτική ασφάλεια και ισχύ⁶⁰. Μέσα από τις εξωτερικές δράσεις του κράτους, προς ικανοποίηση των συμφερόντων του, θεμελιώνεται η κυριαρχία του στο διεθνές σύστημα. Συνεπώς η εξωτερική πολιτική και η κυριαρχία, είναι δύο έννοιες αλληλοτροφοδοτούμενες και η ύπαρξη της μίας είναι απαραίτητη για την εφαρμογή της άλλης.

Στο βιβλίο του Κ. Κεντρωτή, αναφέρεται πως η Η. Smith, προσαρμόζει τον ορισμό της εξωτερικής πολιτικής για τα κράτη, στην περίπτωση της συλλογικής οντότητας, της ΕΕ: *«Εξωτερική πολιτική, είναι η ικανότητα να ασκείς και να εφαρμόζεις πολιτικές εκτός συνόρων, που προωθούν τις εγχώριες αξίες, τα συμφέροντα και την πολιτική του εν προκειμένω δρώντος, είτε αυτός είναι ένα κράτος, είτε μια συλλογική οντότητα, όπως η ΕΕ»*⁶¹.

Με την καθιέρωση της ΚΕΠΠΑ, έγινε εμφανής η ανάγκη και επιθυμία της ευρωπαϊκής ελίτ, για τη χάραξη μιας ενιαίας εξωτερικής πολιτικής από την ΕΕ και για συντονισμένη δράση. Η περίπτωση όμως της ΕΕ, είναι διαφορετική από αυτή

---

⁶⁰ Κυριάκος Κεντρωτής, *Εξωτερική πολιτική της ΕΕ και μεταρρυθμιστική συνθήκη*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2010, σσ. 138-139.

⁶¹ Κυριάκος Κεντρωτής, ο., π., σ. 139.

του κράτους, αφού δεν πρόκειται για ενιαία κρατική οντότητα. Από την άλλη, το διαμορφούμενο σύνολο των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ, εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από την άμεση αλληλεπίδραση των ζητημάτων της παραδοσιακής εξωτερικής πολιτικής των εθνικών κρατών και της αναζητούμενης ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στα θέματα εξωτερικής πολιτικής, άμυνας και ασφάλειας⁶². Εξάλλου, μέσα στις συνθήκες της ΕΕ, γίνεται λόγος για το σεβασμό της κρατικής κυριαρχίας και εξωτερικής πολιτικής. Συνεπώς η εφαρμογή μιας κοινής ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής, συναντά εμπόδια, που έχουν άμεση σχέση με τη δομή και τη λειτουργία της.

Τα εμπόδια που παρουσιάζονται για την ΕΕ, κατά την άσκηση εξωτερικής πολιτικής, τα οποία συναντήσαμε και σε άλλες λειτουργικές της πτυχές, είναι:

«Η ΕΕ δεν είναι κράτος, κατά συνέπεια δεν διαθέτει τις (συνηθισμένες) μακροπρόθεσμες «σταθερές», που βοηθούν τον προσδιορισμό μιας εθνικής εξωτερικής πολιτικής. Το σημαντικότερο, είναι ότι δεν υπάρχει εθνική επικράτεια, για να προστατευτεί και δεν υπάρχουν εθνικά πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά, συμφέροντα για να προωθηθούν. Η επικράτεια της ΕΕ δεν της «ανήκει», με τρόπο που η εθνική επικράτεια «ανήκει» στα κράτη –μέλη, και τα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά συμφέροντά της, δεν είναι σε καμία περίπτωση σαφώς καθορισμένα.

Πολλά κράτη –μέλη, ειδικά τα μεγαλύτερα, με μακρόχρονη ιστορία όσον αφορά την άσκηση επιρροής στην παγκόσμια σκηνή, δεν επιθυμούν να χάσουν τον έλεγχο, σε κάποιον τομέα πολιτικής που συνδέεται με την εθνική επιρροή, κυριαρχία και ταυτότητα.

Ορισμένα κράτη-μέλη, έχουν παραδοσιακά ειδικές σχέσεις με συγκεκριμένα κράτη ανά τον κόσμο, τις οποίες επιθυμούν να διατηρήσουν.

---

⁶² Κυριάκος Κεντρωτής, *Θεωρήσεις και δράσεις των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ: Ταξιδεύοντας με οδηγό τον μικρό πρίγκιπα*, ο., π., σ. 43.

Ορισμένες φορές, υπάρχουν διαφορές μεταξύ κρατών της ΕΕ, σχετικά με ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, που προκύπτουν από αλληλοσυγκρουόμενους ιδεολογικούς προσανατολισμούς»⁶³.

Η εξωτερική πολιτική που εντάσσεται στην ΚΕΠΠΑ, στηρίζεται κυρίως στον διακυβερνητισμό, οπότε υπόκειται στους περιορισμούς της ομοφωνίας. Επομένως, οι δυνατότητες της ΕΕ στον τομέα αυτό, λόγω της αυτονομίας και της ετερότητας των Κ-Μ, είναι ανεπαρκείς. Επιβεβαιώνει το χαρακτηρισμό της ως ήπια δύναμη και παρόλο που με την χρηματοοικονομική της πολιτική, καταφέρνει να επηρεάζει σημαντικά τις διεθνείς εξελίξεις, δεν καταφέρνει να έχει αντίστοιχες επιδόσεις σε θέματα που απαιτούν δυναμικές παρεμβάσεις ή ακόμη την εφαρμογή σκληρής ισχύος.

Η δυναμική της εξασθένησε ακόμη περισσότερο με τις συνεχείς διευρύνσεις, οι οποίες έχουν επεκτείνει κατά πολύ το πεδίο δράσης των εξωτερικών της σχέσεων και άρα έχει επωμιστεί με νέες ευθύνες σχετικές με τον ρόλο της στην παγκόσμια πολιτική⁶⁴. Χαρακτηριστικό του προβλήματος, ήταν η ένταξη χωρών του πρώην ανατολικού μπλοκ. Τα κράτη αυτά, που για δεκαετίες βρισκόταν υπό τη Σοβιετική επιρροή, είναι επόμενο να κρατούν μια αντιρωσική στάση και να έρχονται σε αντιπαράθεση με την πολιτική βούληση άλλων χωρών. Ειδικά, κάποιες σημαντικές εξελίξεις που συντελέστηκαν στη γειτονιά τους, σε χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (πχ Γεωργία, Ουκρανία) και η αδυναμία από πλευράς της ΕΕ, να εκφέρει σοβαρό λόγο και να επηρεάσει τα γεγονότα, έχουν φέρει σε αμηχανία πολλές από αυτές. Επιπλέον, όπως επισημάνθηκε, η ανεπάρκεια της ΕΕ σε στρατιωτικές δυνάμεις, εξασθενεί την κοινή εξωτερική πολιτική, που επιθυμεί να εφαρμόσει, η οποία, όπως σημειώθηκε πριν, ούτως ή άλλως συναντά εμπόδια από τα αποκλίνοντα εθνικά συμφέροντα των Κ-Μ. Για παράδειγμα:

«Οι Βρετανοί είναι διαχρονικά αντίθετοι στην ευρωπαϊκή ενοποίηση, προσανατολισμένοι στην ατλαντική συμμαχία, ενώ οι τύχες του κοινοτικού

---

⁶³ Neil Nugent, ο., π., σ. 520.

⁶⁴ Κυριάκος Κεντρωπής, *Θεωρήσεις και δράσεις των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ: Ταξιδεύοντας με οδηγό τον μικρό πρίγκιπα*, ο., π., σ. 43.

εγχειρήματος εξαρτήθηκαν από τη στάση των έξι του κοινοτικού πυρήνα. Οι οποίοι, όμως, κατά την κρίσιμη αρχική περίοδο απέτυχαν ή για την ακρίβεια, απεδείχθησαν απρόθυμοι να θέσουν τις βάσεις μιας γνήσιας ευρωπαϊκής συμπολιτείας και έτσι να απομακρυνθεί η ομοσπονδιακή κατεύθυνση και να την φέρουν πλησιέστερα προς την πολύ χαλαρότερη βρετανική αντίληψη περί ευρωπαϊκής συνεργασίας. Σε αντίθεση με τους Βρετανούς και σε κάποιο βαθμό και τους Γάλλους, οι Γερμανοί εμφανίζονται ιδιαίτερα συγκρατημένοι ως προς τη στήριξη της κοινοτικής πολιτικής με στρατιωτικά μέσα. Ενώ ορισμένα από τα μεγαλύτερα Κ-Μ, όπως η Γαλλία, επιδεικνύουν ενεργό επιλεκτικό ενδιαφέρον για πρώην κτήσεις τους, με το οποίο φυσικά δεν συμφωνούν τα υπόλοιπα Κ-Μ. Υπό αυτές τις συνθήκες, η ομοφωνία σημαίνει ελάχιστος κοινός παρονομαστής και το συνηθέστερο μια απραξία»⁶⁵.

Διαπιστώνεται λοιπόν, ότι σε ένα κρατοκεντρικό σύστημα, των κυρίαρχων κρατών στην εξωτερική πολιτική και στην πολιτική της άμυνας, η ΕΕ μάλλον αναλώνεται στην ανάπτυξη συνεργασιών και στη δημιουργία εξωτερικών σχέσεων και κυρίως σε τομείς όπως η οικονομία και το εμπόριο, παρά στην εφαρμογή μιας ενιαίας εξωτερικής δράσης, που θα εξυπηρετεί τα συλλογικά συμφέροντα της Ένωσης, θα αντιμετωπίζει τις σύγχρονες απειλές και κατά συνέπεια θα αναβαθμίζει το κύρος της στο διεθνές σύστημα.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ (ΕΣΑ)

Η ΕΕ, ως ένα ετερογενές πολιτικά σύνολο, διατηρεί την εθνική κυριαρχία των Κ-Μ στο πεδίο της αμυντικής πολιτικής και δεν απορρίπτει τις εθνικές στρατηγικές. Για το λόγο αυτό, αρκετές φορές στο παρελθόν, παρουσιάστηκε πολυφωνία στην έκφραση της ευρωπαϊκής διεθνούς πολιτικής (όπως για παράδειγμα στο δεύτερο πόλεμο του Ιράκ). Σε ζητήματα που άπτονται της άμυνας και της ασφάλειας, σημαντικό στοιχείο για την επιλογή κατάλληλης πολιτικής δράσης, είναι η σωστή εκτίμηση της απειλής. Για την ΕΕ, όπως είδαμε, τα κράτη έχουν τον πρώτο λόγο για τον σχηματισμό της κατάλληλης πολιτικής και στην συνέχεια καλούνται να την εκφράσουν, να την προωθήσουν ή να την επιβάλλουν

---

⁶⁵ Γιώργος Σέκερης, Η ΕΕ μετά την Λισαβόνα: Προβλήματα και προοπτικές μιας διακρατικής κοινοτικής Ευρώπης, ο., π..

στα υπόλοιπα Κ-Μ, σε μια προσπάθεια εξεύρεσης κοινού τόπου. Έτσι, δημιουργούνταν διαφωνίες, αφενός λόγω των διαφορετικών αντιλήψεων, αφετέρου γιατί οι αμυντικές πολιτικές, ήταν προσανατολισμένες σε συμβατικές υποθέσεις προηγούμενων δεκαετιών και συνεπώς δεν υπήρχε ταυτόχρονη προσαρμογή στα σύγχρονα δεδομένα και τις σύγχρονες απειλές. Πως θα μπορούσε με αυτά τα δεδομένα, να γίνει μια κοινή εκτίμηση των απειλών, ώστε να χαραχθεί και η αντίστοιχη πολιτική δράσης;

Για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος, αποφασίστηκε η καθιέρωση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Ασφάλειας (ΕΣΑ), ώστε να ξεκινήσει η αποτύπωση των δυνατών απειλών για την ΕΕ και να χαραχθούν στρατηγικές:

«Μια στρατηγική για την ασφάλεια, αποτελεί εργαλείο πολιτικής, το οποίο ξεκινώντας από τις αξίες και τα συμφέροντα και καθορίζοντας τις απειλές, περιγράφει τους μακροπρόθεσμους αντικειμενικούς στόχους, οι οποίοι πρέπει να επιτευχθούν, καθώς και τις βασικές κατηγορίες των οργάνων και των μέσων που θα χρησιμοποιηθούν για το σκοπό αυτό. Η στρατηγική αυτή, λειτουργεί ως πλαίσιο για την πολιτική που θα αποφασίζεται, μέσα σε ένα ταχέως εξελισσόμενο και ιδιαίτερα σύνθετο διεθνές περιβάλλον»⁶⁶.

Με άλλα λόγια, επρόκειτο για ένα κείμενο, όπου περιγράφονταν οι εμφανιζόμενες νέες απειλές για την Ευρώπη, υπό το πρίσμα μιας κοινής εκτίμησης, οι μακροπρόθεσμοι στρατηγικοί αντικειμενικοί σκοποί, οι φορείς της επιλεγείσας πολιτικής, αλλά και οι επιπτώσεις από την εφαρμογή της. Μετά την πρώτη ασαφής διατύπωση της ΕΣΑ, υπήρξε ανάγκη αναθεώρησης, αφού δεν έφερε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, ενώ εμφανίστηκαν και νέες απειλές και απαιτήσεις (όπως για παράδειγμα η ενεργειακή ασφάλεια).

Η ιδέα για την ενίσχυση της ΕΣΑ, είναι ότι η ΕΕ πρέπει να γίνει αποτελεσματικότερη με τη βελτίωση των στρατιωτικών της δυνατοτήτων, αναπτύσσοντας παράλληλα μια πολιτική γειτονίας και πολύπλευρες

---

⁶⁶ Ιωάννης Παρίσης, ο., π., σ. 53.

πρωτοβουλίες. Έτσι η ΕΣΑ, θα συμβάλει ουσιαστικά στην αναβάθμιση του ρόλου της ΕΕ,⁶⁷.

Παρά τις παρεμβάσεις για την βελτίωση του κειμένου της ΕΣΑ, αυτή παρέμεινε ανεπαρκής, αφού δεν επιτεύχθηκε η ανωτέρω γενική ιδέα. Καταρχήν η ΕΕ, στερείται της ύπαρξης μιας στρατηγικής αντίληψης στα θέματα ασφάλειας. Παρατηρείται ακόμη, και ένας επαναπροσδιορισμός της έννοιας της ασφάλειας, που πολλές φορές γίνεται με εθνικά κριτήρια, όπου κυριαρχούν διαφορετικές αντιλήψεις και διαφορετικές απαιτήσεις για κάθε κράτος, εφόσον η άμυνα και η ασφάλεια, είναι πρωτίστως δική του αρμοδιότητα.

Για παράδειγμα, υπάρχουν ευρωπαϊκές χώρες (κυρίως οι βόρειες και σκανδιναβικές), που για ιστορικούς ή βιωματικούς λόγους, κρατούν ουδέτερη έως αρνητική στάση σε θέματα ασφάλειας και άμυνας, αφού η απουσία πολλών από αυτών που χαρακτηρίζονται σύγχρονες απειλές, τους παρέχει την άνεση για μια πιο χαλαρή αντιμετώπιση των θεμάτων αυτών, ενώ η πιο ανθρωπιστική στάση, τους παρέχει την απαραίτητη νομιμοποίηση από πλευράς των πολιτών τους⁶⁸. Αντίθετα, οι ανατολικές και οι Μεσογειακές χώρες, βιώνουν με διαφορετικό τρόπο την έννοια των απειλών αυτών και για το λόγο αυτό, δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την καθιέρωση προληπτικών μέτρων, εφαρμογή ελέγχων και δεικτών προειδοποίησης, προκειμένου να αυξηθεί η ασφάλειά τους και αναγκάζονται να διατηρούν μεγάλο αριθμό ενόπλων δυνάμεων, δαπανώντας σημαντικά ποσά του προϋπολογισμού τους.

Ειδικά για τον ιδιαίτερα ευαίσθητο τομέα της αμυντικής πολιτικής, ο Ν. Nugent, αναφέρει: *«υπάρχουν διαφορετικές εθνικές απόψεις, σχετικά με το κατά πόσο είναι επιθυμητός ένας ξεχωριστός, πόσο μάλλον συνολικός, προσανατολισμός και μια αντίστοιχη δυναμικότητα για την ευρωπαϊκή άμυνα. Το γεγονός αυτό, οδηγεί σε πολλά συγκεκριμένα ερωτήματα πολιτικής, όπως κατά πόσο και σε ποιο βαθμό οι αμυντικοί πόροι των επιμέρους κρατών, πρέπει να είναι αντίστοιχοι και αμοιβαίως συμβατοί. (Εφόσον οι αποφάσεις για τις αμυντικές*

---

⁶⁷ Ιωάννης Παρίσης, ο., π., σ. 227.

⁶⁸ Ιωάννης Παρίσης, ο., π., σ. 230.

δαπάνες, λαμβάνονται αποκλειστικά στο πλαίσιο των κρατών-μελών, υπάρχουν, φυσικά, σε ευρωπαϊκό επίπεδο σημαντικά προβλήματα διπλών προσπαθειών, μη διαλειτουργικότητας του εξοπλισμού και ελλείψεων σε ακριβό και εξειδικευμένο εξοπλισμό υψηλής τεχνολογίας)»⁶⁹.

Από την άλλη, η οικονομική κρίση των τελευταίων ετών, έχει προκαλέσει στασιμότητα και ύφεση, καθυστερώντας την ανάπτυξη των δυνατοτήτων της ΕΕ. Τα Κ-Μ αναγκάζονται να στρέψουν αλλού το ενδιαφέρον τους, ενώ συγχέουν σε αρκετές περιπτώσεις τις έννοιες της ασφάλειας και της ανάπτυξης, για το πια από τις δύο, προϋποθέτει την ύπαρξη της άλλης. Υπό το βάρος της εσωτερικής νομιμοποίησης, αναγκάζονται να ενεργοποιήσουν μηχανισμούς αυτοσυντήρησης για την επιβίωσή τους, περιορίζοντας τις δαπάνες στους προϋπολογισμούς, ενώ η προβολή και προάσπιση των εθνικών συμφερόντων, εις βάρος μιας ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής, διευρύνει το χάσμα των απόψεων στα θέματα ασφάλειας και άμυνας.

Η ΕΣΑ φιλοδοξούσε να αποτελέσει τη βάση για τη «στρατηγική ταυτότητα» της ΕΕ, πάνω στην οποία θα οικοδομούταν η κοινή αμυντική πολιτική. Αναφερόταν σε τρεις κύριους στόχους: την επέκταση της ζώνης ασφάλειας και σταθερότητας γύρω από την Ευρώπη, την ενίσχυση της διεθνούς τάξης και την αντιμετώπιση των απειλών. Υποστηρίζει, επίσης, ότι η ΕΕ θα πρέπει να αναλάβει ένα μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για την παγκόσμια ασφάλεια⁷⁰. Όλα αυτά τα χρόνια που πέρασαν από τη θέσπιση του κειμένου, παρατηρώντας, τις εξελίξεις, το διαμορφωθέν περιβάλλον, τις σύγχρονες απειλές και την αντιμετώπισή τους και αξιολογώντας τις βελτιώσεις που επήλθαν, τις δράσεις και τελικά την αποτελεσματικότητα της ΕΕ, διαπιστώνουμε την αδυναμία υποστήριξης των κυρίων στόχων της ΕΣΑ, δηλαδή των λόγων για τους οποίους συντάχθηκε και αποδεικνύεται ότι παραμένει ένα κενό γράμμα.

---

⁶⁹ Neil Nugent, ο., π., σ. 520.

⁷⁰ Α.Κιντής-Θ.Ντόκος, Διεθνής οργάνωση και ευρωπαϊκή ασφάλεια, στο Δ. Ξενάκης-Μ. Τσινιζέλης, *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της ΕΕ*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2006, σ. 295.

Κατά συνέπεια, με την απουσία μιας ξεκάθαρης και ενιαίας στρατηγικής, η ΕΕ, αναπόφευκτα, παραμένει εξαρτώμενη από τον αμερικάνικο παράγοντα, με αποτέλεσμα να παρουσιάζει μια ανεπάρκεια στο να αναπτύξει τις δυνατότητές της, να προωθήσει τα συμφέροντα των Κ-Μ στο σύνολό τους και να καθιερωθεί ως ισχυρός πόλος επηρεασμού, στο διεθνές σύστημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Δ»: ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΕ ΓΙΑ ΔΡΑΣΗ, ΜΕΤΑ ΤΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ (ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ)

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ

Μολονότι έχουν υπάρξει κάποιες εκδηλώσεις δυναμισμού, γύρω από τη διαδικασία της ολοκλήρωσης, εντούτοις υπάρχουν ακόμη τρομερά εμπόδια για την περαιτέρω εξέλιξή της, όπως οι θέσεις που εκφράζουν δημόσια οι κυβερνήσεις των Κ-Μ σχετικά με τη μορφή της ΕΕ. Από τη μία πλευρά, υπάρχουν τα κράτη που είναι υπέρμαχοι της πολυεπίπεδης ένωσης και της ομοσπονδιακής προοπτικής. Από την άλλη, υπάρχουν τα κράτη που προτιμούν την διευρυμένη συνεργασία από την ολοκλήρωση και εξακολουθούν να αποδίδουν μεγάλη σημασία στη διατήρηση της εθνικής ανεξαρτησίας και κυριαρχίας⁷¹.

Αρχικά, υπήρξε η απόρριψη της Συνταγματικής Συνθήκης (ΣΣ), η οποία θεωρήθηκε ότι είναι συνδεδεμένη με την κρατική υπόσταση, οπότε η συνταγματοποίηση της ΕΕ, είναι κάτι ανεφάρμοστο για το υπάρχον σύστημα. Απέδειξε το φόβο των Κ-Μ (όχι όλων είναι η αλήθεια), ότι η θέσπιση συντάγματος προωθούσε μια μεταεθνική εξέλιξη, η οποία θα σηματοδοτούσε τον περιορισμό του ρόλου των κρατών στους θεσμούς και συνεπώς το τέλος της εθνικής κυριαρχίας⁷². Κάτι τέτοιο, αναπόφευκτα θα άλλαζε τα χαρακτηριστικά της ΕΕ, αφού θα αντιτίθεντο στις ιδρυτικές της διακηρύξεις και θα αμφισβητούσε το κρατοκεντρικό σύστημα. Συνεπώς η απόρριψη της ΣΣ και η συμφωνία για τη Μεταρρυθμιστική Συνθήκη (που και αυτή είχε τα προβλήματά της κατά τη διαδικασία της επικύρωσης), σήμανε καταρχήν τη διατήρηση του κρατοκεντρικού συστήματος.

Μετά την απόρριψη της ΣΣ, η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη (ΜΣ) με τα χαρακτηριστικά της, όπως είναι οι αξίες και οι αρχές της ΕΕ, οι εσωτερικές

---

⁷¹ Neil Nugent, ο., π., σσ. 608-609.

⁷² Μιχάλης Χρυσομάλλης, *Η συνθήκη της Λισαβόνας και η βελτίωση της δημοκρατίας και της αποτελεσματικότητας στην ΕΕ*, Εκδόσεις Β. Κατσαρού, Αθήνα, 2010, σ. 14.

πολιτικές καθώς και οι προτεινόμενες μορφές εναλλακτικής συνεργασίας, το θεσμικό πλαίσιο και ο διεθνής ρόλος της ΕΕ, αποτελεί μάλλον μια προσπάθεια για περισσότερη δημοκρατία, μεγαλύτερη διαφάνεια, ενισχυμένη αποτελεσματικότητα στο πλαίσιο μιας εξισορροπημένης λειτουργικότητας, μεταξύ των κεντρικών οργάνων της ΕΕ και των μελών της⁷³.

Η συστηματοποίηση και ο εμπλουτισμός του πλαισίου των αρχών και αξιών, αυξάνει εκ των πραγμάτων τις υποχρεώσεις των τρίτων χωρών, που επιθυμούν την ανάπτυξη της συνεργασίας τους με την ΕΕ. Προτείνονται όμως και οι εναλλακτικές μορφές συνεργασίας, όπως η ενισχυμένη συνεργασία, η οποία δεν προϋποθέτει πλήρη ταύτιση και ομοιομορφία, μπορεί όμως να οδηγήσει σε εμβάθυνση της πολυεπίπεδης ολοκλήρωσης, με γνώμονα τη σταδιακή επίτευξη κοινών στόχων. Με την εμβάθυνση της ΕΕ και τις πολιτικές για την εσωτερική ανάπτυξη, εμπλουτίζεται σημαντικά το ήδη υπάρχον πλέγμα πολιτικών της Ένωσης, πάνω σε ζητήματα όπως η αντιμετώπιση των νέων προκλήσεων και απειλών (όπως για παράδειγμα η κλιματική αλλαγή, η ενέργεια και το περιβάλλον, η μετανάστευση και το άσυλο κ.α.)⁷⁴.

Καταρχήν, για τη βελτίωση της λειτουργικότητας και για την καλύτερη αντιπροσώπευση της ΕΕ στο διεθνές σύστημα και τους υπόλοιπους διεθνείς οργανισμούς, διαφορετικές και επικαλυπτόμενες οντότητες (όπως η ΕΕ και η ΕΚ), συγχωνεύτηκαν σε μια και μόνη νομική οντότητα, την ΕΕ, δηλαδή απέκτησε νομική προσωπικότητα. Αυτή η συγχώνευση σε μια ενιαία οντότητα, συνοδεύτηκε από την κατάργηση των τριών πυλώνων, που είχαν θεσπιστεί με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, χωρίς όμως να σημαίνει ότι καταργείται και η αιτία που τους επέβαλε, που ήταν η συνύπαρξη του διακυβερνητικού και υπερεθνικού χαρακτήρα, εντός του θεσμικού πλαισίου της ΕΕ. Η ΚΕΠΠΑ, όπως αναφέρεται στα παρακάτω άρθρα, είναι, πλέον, ο μόνος τομέας δράσης της ΕΕ, που διατηρεί τα

---

⁷³ Κυριάκος Κεντρωτής, *Εξωτερική πολιτική της ΕΕ και μεταρρυθμιστική συνθήκη*, ο., π., σ. 126.

⁷⁴ Κυριάκος Κεντρωτής, ο., π., σσ. 43-46.

διακυβερνητικά του στοιχεία, μολονότι συρρικνώθηκαν προς όφελος των υπερεθνικών⁷⁵.

Στο άρθρο 3 της ΜΣ, όπου αναφέρονται οι στόχοι της ΕΕ, δεν υπάρχουν τροποποιήσεις σε σχέση με τα μέχρι τότε ισχύοντα. Στα επόμενα άρθρα, παρουσιάζονται οι αρχές που διέπουν τις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και των Κ-Μ. Σε αυτά, γίνονται αναφορές περί σεβασμού της *«εθνικής ταυτότητας των Κ-Μ»* και ότι *«η εθνική ασφάλεια παραμένει στην αποκλειστική σφαίρα ευθύνης κάθε Κ-Μ»*. Επίσης, τονίζεται με emphaticό τρόπο, ότι *«η ΕΕ ενεργεί μόνον εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που της απονέμουν τα Κ-Μ με τις Συνθήκες, για την επίτευξη των στόχων που ορίζουν»* και ότι *«κάθε αρμοδιότητα η οποία δεν απονέμεται στην Ένωση με τις Συνθήκες, ανήκει στα Κ-Μ»*⁷⁶. Η διατήρηση των ανωτέρω στοιχείων στα νέα άρθρα της ΜΣ, στην ουσία διατηρεί τον κρατοκεντρικό χαρακτήρα του συστήματος, ενώ προκαλεί προβληματισμό, στο κατά πόσο αυτές οι αναφορές, βοηθούν στην κατεύθυνση για εξεύρεση κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας.

Το νέο θεσμικό πλαίσιο της ΜΣ, προσδοκεί στην μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα της ΕΕ, ενισχύοντας τη δημοκρατική της λειτουργία, αλλά και να καλύψει τις θεσμικές ανεπάρκειες που δημιουργήθηκαν από τις διαδοχικές διευρύνσεις. Οι αυξημένες αρμοδιότητες του Προέδρου το Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η θεσμοθέτηση του Ύπατου Εκπροσώπου για την ΚΕΠΠΑ, ως επικεφαλής της νεοσύστατης Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης (ΕΥΕΔ) και εκπρόσωπο της Ένωσης στις σχέσεις της με τον υπόλοιπο κόσμο των κρατών και των οργανισμών, καθώς και οι μεταρρυθμίσεις στη λειτουργία του Κοινοβουλίου και στον τρόπο λήψης αποφάσεων, με ένα δημοκρατικότερο σύστημα (δηλαδή του 55% του αριθμού των κρατών και του 65% του πληθυσμού), αποτελούν σημαντικά βήματα δημοκρατικής νομιμοποίησης της ΕΕ. Έτσι, αξιοποιώντας αυτές τις νέες δομές και τους μηχανισμούς, για την προώθηση μιας πιο ενιαίας εξωτερικής δράσης και λειτουργίας της ΕΕ, προσδοκάται μια

---

⁷⁵ Μιχάλης Χρυσομάλλης, ο., π., σσ. 15-18.

⁷⁶ Μιχάλης Χρυσομάλλης, ο., π., σσ. 20-21.

μεγαλύτερη αποφασιστικότητα απέναντι στις διεθνείς εξελίξεις, ιδιαίτερα στους τομείς της ασφάλειας και της άμυνας⁷⁷.

Γενικά, οι στόχοι της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, συνοψίζονται στο άρθρο 21, παράγραφο 2 της ΜΣ και συγκεκριμένα είναι:

«α) η διαφύλαξη των αξιών της, των θεμελιωδών της συμφερόντων, της ασφάλειας, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητάς της,

β) η εδραίωση και στήριξη της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των αρχών του Διεθνούς Δικαίου,

γ) η διατήρηση της ειρήνης, η πρόληψη των συγκρούσεων και η ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τους στόχους και τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών,.....συμπεριλαμβανομένων και αυτών που αφορούν τα εξωτερικά σύνορα,

δ) η προώθηση στις αναπτυσσόμενες χώρες της αειφόρου ανάπτυξης από οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική άποψη, με πρωταρχικό στόχο την εξάλειψη της φτώχειας,

ε) η προώθηση της ενσωμάτωσης όλων των χωρών στην παγκόσμια οικονομία, μεταξύ άλλων και μέσω της προοδευτικής κατάργησης των περιορισμών του διεθνούς εμπορίου,

στ) η συμβολή στην ανάπτυξη διεθνών μέτρων για τη διαφύλαξη και τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και την αειφόρο διαχείριση των παγκόσμιων φυσικών πόρων, με στόχο τη διασφάλιση της αειφόρου ανάπτυξης,

ζ) η παροχή συνδρομής σε πληθυσμούς, χώρες και περιοχές που αντιμετωπίζουν φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές, και

η) η προώθηση διεθνούς συστήματος που θεμελιώνεται στην ενισχυμένη πολυμερή συνεργασία και τη χρηστή παγκόσμια διακυβέρνηση»⁷⁸.

---

⁷⁷ Κυριάκος Κεντρωτής, ο., π., σσ. 43-45.

⁷⁸ Κυριάκος Κεντρωτής, ο., π., σσ. 64-65.

Οι διατάξεις των Συνθηκών, οι οποίες υπάγονται όλες στη ΣΕΕ, που αφορούν στην εξωτερική πολιτική και στην πολιτική της άμυνας, υποχρεώνουν οπωσδήποτε τα Κ-Μ, να προσπαθούν να ενεργούν από κοινού όπου αυτό είναι εφικτό. Το άρθρο 24 της ΣΕΕ μετά τη Λισαβόνα, ορίζει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

«Η Ένωση, στο πλαίσιο των αρχών και των στόχων της εξωτερικής της δράσης, ασκεί, καθορίζει και εφαρμόζει κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας η οποία βασίζεται στην ανάπτυξη της αμοιβαίας πολιτικής αλληλεγγύης των κρατών-μελών, στον προσδιορισμό ζητημάτων γενικού ενδιαφέροντος και στην επίτευξη διαρκώς μεγαλύτερου βαθμού σύγκλισης των δράσεων των κρατών-μελών.

Τα κράτη-μέλη υποστηρίζουν ενεργά και ανεπιφυλάκτως την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της Ένωσης, με πνεύμα πίστης και αμοιβαίας αλληλεγγύης, και σέβονται τη δράση της Ένωσης στον εν λόγω τομέα.

Τα κράτη-μέλη εργάζονται ομού για την ενίσχυση και ανάπτυξη της αμοιβαίας πολιτικής τους αλληλεγγύης. Απέχουν από κάθε δράση αντίθετη προς τα συμφέροντα της Ένωσης ή ικανή να θίξει την αποτελεσματικότητά της ως συνεκτικής δύναμης στις διεθνείς σχέσεις.

Το Συμβούλιο και ο Ύπατος Εκπρόσωπος μεριμνούν για την τήρηση αυτών των αρχών»⁷⁹.

Ακόμη, από το άρθρο 24 παρ 1, προκύπτει ότι η ΚΕΠΠΑ είναι ουσιαστικά ο μόνος διακυβερνητικός τομέας δράσης της ΕΕ, αφού το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έχει κυρίαρχη θέση, η ομοφωνία αποτελεί τον κανόνα, που διευκολύνεται από την δυνατότητα της «εποικοδομητικής αποχής», ενώ η ειδική πλειοψηφία εφαρμόζεται κατ' εξαίρεση από το Συμβούλιο, μόνον όταν εκδίδεται ή υιοθετείται απόφαση για δράση ή θέση της ΕΕ, που αφορά στα στρατηγικά συμφέροντα και στους στόχους της ή για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας. Όμως, η ΜΣ διασπά την ενότητα της εξωτερικής δράσης της ΕΕ, αφού συγκεντρώνει μαζί τις

---

⁷⁹ Neil Nugent, ο., π., σσ. 519-520.

γενικές διατάξεις σχετικά με την εξωτερική δράση της και την ΚΕΠΠΑ, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που σχετίζονται με την άμυνα, ενώ οι υπόλοιπες διατάξεις που αφορούν στους λοιπούς τομείς εξωτερικής δράσης (κοινή εμπορική πολιτική, ανθρωπιστική βοήθεια), δηλαδή γενικώς στις εξωτερικές σχέσεις, εντάσσονται αλλού. Οπότε, η διακυβερνητικότητα μένει μόνο στην ΚΕΠΠΑ⁸⁰.

Ανεξάρτητα όμως, από την αποφασιστική αυτή διατύπωση, η ΕΕ εξακολουθεί να δυσκολεύεται σημαντικά να μεγιστοποιήσει τις δυνατότητές της, ενεργώντας με ενωμένο τρόπο.

Με την ΜΣ, η ΕΠΑΑ μετονομάστηκε σε Κοινή Πολιτική Ασφαλείας και Άμυνας (ΚΠΑΑ). Το άρθρο 42, παράγραφο 1 της ΜΣ, αναφέρει ότι: *«η ΚΠΑΑ αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ΚΕΠΠΑ. Εξασφαλίζει στην Ένωση επιχειρησιακή ικανότητα βασισμένη σε μη στρατιωτικά και στρατιωτικά μέσα. Η Ένωση μπορεί να κάνει χρήση των μέσων αυτών σε αποστολές εκτός της Ένωσης, προκειμένου να διασφαλίζει τη διατήρηση της ειρήνης, την πρόληψη των συγκρούσεων και την ενίσχυση της διεθνούς ασφάλειας, σύμφωνα με τις αρχές του Καταστατικού Χάρτη των Η.Ε.. Η εκτέλεση των καθηκόντων αυτών βασίζεται στα μέσα που παρέχουν τα Κ-Μ»*⁸¹.

Μάλιστα, ο κυρίαρχος ρόλος των κρατών σε ζητήματα άμυνας και ασφάλειας, κατοχυρώνεται στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου: *«η πολιτική της Ένωσης, κατά την έννοια του παρόντος τμήματος, δεν επηρεάζει την ιδιαιτερότητα της πολιτικής ασφάλειας και άμυνας ορισμένων Κ-Μ και σέβεται τις υποχρεώσεις που απορρέουν για ορισμένα Κ-Μ, τα οποία θεωρούν ότι η κοινή τους άμυνα υλοποιείται στο πλαίσιο του Οργανισμού του Βόρειο-Ατλαντικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ) και συμβιβάζεται με την ΚΠΑΑ, που διαμορφώνεται μέσα στο πλαίσιο αυτό»*⁸².

---

⁸⁰ Μιχάλης Χρυσομάλλης, ο., π., σσ. 64, 65, 68.

⁸¹ Κυριάκος Κεντρωτής, ο., π., σ. 85.

⁸² Κυριάκος Κεντρωτής, ο., π., σ. 86.

Επίσης, στο ίδιο άρθρο, γίνεται επικαιροποίηση της κοινής πολιτικής άμυνας και των αποστολών τύπου «petersberg», δίνεται η δυνατότητα ανάθεσης σε ομάδα Κ-Μ, για την πραγματοποίηση μιας αποστολής, με σκοπό τη διαφύλαξη των αξιών της ΕΕ, ενώ στο άρθρο 46, ορίζεται η σύσταση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Άμυνας (ΕΑΟ), για την ανάπτυξη δυνατοτήτων άμυνας, έρευνας, αγορών και εξοπλισμού⁸³.

Από τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό, ότι ενώ η ΕΕ προσανατολίζεται στη χάραξη κοινών εξωτερικών πολιτικών, θεσμοθετώντας και θέτοντας στόχους, από την άλλη «νομιμοποιεί» τον κρατοκεντρικό της χαρακτήρα, βασίζοντας την επιχειρησιακή της ικανότητα στις προθέσεις και τα μέσα των Κ-Μ και κατ' επέκταση στο ΝΑΤΟ, στο οποίο είναι μέλη τα περισσότερα κράτη της ΕΕ⁸⁴.

Το βασικό στοιχείο, είναι το ότι η συνθήκη δεν μεταβάλλει ουσιαστικά τη λειτουργική δομή της Ένωσης. Σαφώς διατηρεί τον ιδιόμορφο χαρακτήρα της, όπου σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), βασίζεται στον διακυβερνητισμό, ενώ διατηρεί αν όχι ενισχύει το ρόλο των εθνικών κρατών στη διαμόρφωση πολιτικών, με συνέπεια να μην αυξάνεται η αποτελεσματικότητα σ' αυτούς τους τομείς. Διαπιστώνεται μια μάλλον αρνητική στάση, απέναντι στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, τουλάχιστον στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και της άμυνας, ενώ στέλνονται εσφαλμένα μηνύματα στην κοινή γνώμη, περί αύξηση της δημοκρατικότητας. Η αδυναμία επέκτασης της ειδικής πλειοψηφίας, οφείλεται κυρίως στην πολιτική βούληση των Κ-Μ, να μην υπάρχει κοινή εξωτερική πολιτική, χωρίς τη σύμφωνη γνώμη τους. Οι τροποποιήσεις των άρθρων, ενθαρρύνουν τη συνεννόηση μεταξύ των Κ-Μ, προκειμένου να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα, αλλά είναι προφανές, ότι σε θέματα άμυνας και ασφάλειας, δεν θίγεται η εθνική κυριαρχία καθώς και οι υποχρεώσεις των Κ-Μ που ανήκουν στο ΝΑΤΟ.

---

⁸³ Μιχάλης Χρυσομάλλης, ο., π., σσ. 70-71.

⁸⁴ Από την Ευρωπαϊκή Ένωση των 28 κρατών, τα 21 ανήκουν ταυτόχρονα και στο ΝΑΤΟ.

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΔΙΕΘΝΗ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Η συνθήκη της Λισαβόνας, αποτέλεσε την πιο πρόσφατη προσπάθεια της ΕΕ, προκειμένου να γίνει πιο σαφής η μελλοντική της θέση, μέσα από βελτιώσεις σχετικά με τις ανεπάρκειές της, που είχαν παρουσιαστεί και αφορούσαν στην εσωτερική της δομή, τις θεσμικές λειτουργίες και την αποτελεσματικότητα. Οπωσδήποτε όμως, το θέμα δεν εξαντλείται σε αυτές τις μεταρρυθμίσεις και θεωρείται σίγουρο, ότι θα απαιτηθούν κι άλλες, οι οποίες σε συνδυασμό με τις εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον και τις εξωτερικές αλληλεπιδράσεις, θα καθορίσουν την πολιτική δράση και την εξωτερική πολιτική της ΕΕ. Παρόλα αυτά, όπως συμβαίνει πάντα, έπειτα από οποιοσδήποτε βελτιώσεις και μεταρρυθμίσεις, δημιουργούνται ελπίδες και προσδοκίες για το παραγόμενο αποτέλεσμα και παρά το σύντομο χρονικό διάστημα από την κύρωση της συνθήκης, μπορεί να επιχειρηθεί μια προσπάθεια αποτίμησης και αξιολόγησής της στα σύγχρονα διεθνή ζητήματα, υπό το πρίσμα της λειτουργικότητας και της αποτελεσματικότητας. Κυριάρχησε λοιπόν, μια αισιοδοξία στους κόλπους της ΕΕ, για την βελτίωση της εικόνας της προς το εξωτερικό και για την ενίσχυση του δημοκρατικού της προφίλ, κυρίως μεταξύ των Κ-Μ, βελτιώνοντας έτσι και τις σχέσεις τους, κάτι όμως, που τελικώς μέχρι σήμερα ελέγχεται και αμφισβητείται.

ΕΕ και «Αραβική Άνοιξη»

Ένα κύμα λαϊκής αγανάκτησης εμφανίστηκε στην Τυνησία, το Δεκέμβρη του 2010. Ήταν η «Αραβική Άνοιξη», που ξεκίνησε ως λαϊκό κίνημα στις αραβικές χώρες της Μεσογείου, έχοντας πρωταρχικό στόχο την προώθηση του πλουραλισμού και της δημοκρατίας⁸⁵. Η ΕΕ, συνηγόρησε σε αυτό, διαβλέποντας, ότι μέσα από τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις στις αραβικές χώρες και την ανατροπή των αυταρχικών καθεστώτων, αυτές θα μπορούσαν να καταστούν πεδίο σημαντικών οικονομικών ευκαιριών, ενώ ταυτόχρονα ίσως να δινόταν λύσεις στα ζητήματα των μεταναστευτικών ροών και τρομοκρατίας, δημιουργώντας έτσι, μια

---

⁸⁵ Μιλτιάδης Μακρυγιάννης, *Ινφογνώμων Πολιτικά*, Η αντίδραση της ΕΕ στην Αραβική Άνοιξη: δύο χρόνια μετά, οι προκλήσεις παραμένουν (και μεγαλώνουν), 23 Απριλίου 2013, http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2013/04/blog-post_187.html

ζώνη ασφάλειας, αλλά και συνεργασίας για την ΕΕ, αυξάνοντας την επιρροή της στις χώρες αυτές.

Η ΕΕ, ούτως ή άλλως, στα σχέδια δράσης της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτονίας (ΕΠΓ), που συμπεριλάμβανε τις χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, είχε θέσει σαν γενικούς στόχους την σταθερότητα, την ασφάλεια και την κοινωνική ευημερία, στο εγγύς της περιβάλλον⁸⁶. Αυτή η ακολουθούμενη πολιτική της ΕΕ, είχε σαν αποτέλεσμα να την φέρει αντιμέτωπη και με την «Αραβική Άνοιξη». Δυστυχώς, όμως, οι εξωτερικές δράσεις και πολιτικές, δεν είχαν μια ολοκληρωμένη εικόνα και δεν αποτελούσαν μια ανεπτυγμένη ευρωπαϊκή στρατηγική, αλλά παρουσίαζαν απροθυμία και αναποφασιστικότητα καθώς και αβεβαιότητα για το ποια πλευρά έπρεπε να υποστηριχτεί⁸⁷.

Για μια ακόμη φορά, η ΕΕ φάνηκε γενναιόδωρη, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα, χορηγώντας σημαντικά ποσά, αλλά φαίνεται ότι αυτά δεν αρκούσαν, απαιτώντας μία πιο αποτελεσματική συνολική ευρωπαϊκή αντίδραση, η οποία θα περιελάμβανε επαναπροσδιορισμό των στόχων. Μέχρι τότε, η ΕΕ συνεργαζόταν οικονομικά και πολιτικά με αυτά τα αυταρχικά καθεστώτα, που ίσως να αποτελούσαν και μία μορφή εγγύησης για τη σταθερότητα στη Μεσόγειο. Ωστόσο, αυτή η ακολουθούμενη πολιτική, βρισκόταν σε ευθεία αντίθεση με τις αξίες και το ιδρυτικό πνεύμα της ΕΕ. Αυτή η αναντιστοιχία πράξεων και ιδεών, δημιούργησε κλίμα αμφισβήτησης των αληθινών στόχων της Ευρώπης, καθιστώντας την αναξιόπιστη για τις πραγματικές προθέσεις της. Επιπροσθέτως, τα εσωτερικά προβλήματα της ΕΕ, όπως η συνεχιζόμενη ύφεση της οικονομίας, που οδηγεί σε κοινωνική και πολιτική κρίση, ο ανταγωνισμός απόψεων μεταξύ των Κ-Μ (ιδίως μεταξύ βορρά και νότου), η συνεχιζόμενη αδυναμία υιοθέτησης μίας κοινής εξωτερικής πολιτικής, αναδεικνύουν το μέγεθος της δυσκολιών που αντιμετωπίζει η ΕΕ, στην

---

⁸⁶ Ιωάννης Παρίσης, Το εγγύς περιβάλλον της ΕΕ, ο., π..

⁸⁷ Νάντα Γαντούρ-Δεμίρη, *Το Δίκτυο*, από Ευρώπη και Αραβικός κόσμος: Άμεση ανάγκη για πολιτική στρατηγική χωρίς πιασμοί, 9 Μαΐου 2014, <http://todiktio.eu/index.php/topics/europe-citizens/item/447-europi-kai-aravikos-kosmos>

προσπάθεια κυριαρχίας της επί των αραβικών χωρών, με αποτέλεσμα οι επιθυμητοί στόχοι να απομακρύνονται⁸⁸.

Πέραν της δημοκρατικής ανεπάρκειας, η Ε.Ε. καλείται σε διάλογο με καθεστώτα που δεν παρουσιάζουν την ομοιογένεια των παρελθοντικών καθεστώτων και αυτό καθιστά τις διαπραγματεύσεις μια δύσκολη υπόθεση. Την ίδια στιγμή, οι γεωπολιτικές ανακατατάξεις διαμορφώνουν ένα νέο περιβάλλον, το οποίο προσελκύει και άλλους παίκτες στην περιοχή (πχ Τουρκία, Κίνα, Βραζιλία κ.ά.). Έτσι η ΕΕ, κινδυνεύει να μείνει πίσω στις εξελίξεις, αφού δεν δείχνει να διαθέτει ένα συνεκτικό θεσμικό σύστημα εξωτερικής πολιτικής. Η ΕΥΕΔ δεν είναι ώριμη να αντιμετωπίσει παρόμοιες καταστάσεις, ενώ οι διαφορετικές προσεγγίσεις μεταξύ των Κ-Μ και τα αντικρουόμενα συμφέροντα, εξακολουθούν να δυσκολεύουν την προβολή μιας Ευρώπης ενωμένης στην εξωτερική της δράση και την εξασθενούν στην προοπτική της δύναμης, που θα μπορεί να διαδραματίσει έναν ισχυρό ρόλο⁸⁹.

Ουκρανικό ζήτημα

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η προσπάθεια επιρροής των χωρών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, αποτέλεσε πεδίο αντιπαράθεσης της Ρωσίας, της ΕΕ και των ΗΠΑ. Οι περισσότερες εξ αυτών, οδηγήθηκαν ευκολότερα στην ΕΕ και ΝΑΤΟ. Οι δυτικοί επιθυμούσαν την πρόσδεση και της Ουκρανίας στην ΕΕ. Ωστόσο, το ουκρανικό ζήτημα παρέπεμπε σε μία αντιπαράθεση που αφορούσε ένα ζωτικό χώρο για τη Ρωσία, οπότε δεν έδειχνε διατεθειμένη, να δεχθεί την ασύμμετρη κατανομή ισχύος που δημιουργούνταν. Η ακολουθούμενη στρατηγική από ΕΕ και ΗΠΑ, για την προσάρτηση χωρών του πρώην ανατολικού μπλοκ, εκλαμβάνονταν από τη Μόσχα, ως ένα σχέδιο απομόνωσης και

---

⁸⁸ Μιλτιάδης Μακρυγιάννης, *Ινφογνώμων Πολιτικά*, Η αντίδραση της ΕΕ στην Αραβική Άνοιξη: δύο χρόνια μετά, οι προκλήσεις παραμένουν (και μεγαλώνουν), ο., π..

⁸⁹ Μαρία Γιαννιού, *ΕΚΕΜ*, Η Ευρώπη και η «αραβική άνοιξη»: ένα χρόνο μετά, 13 Σεπτεμβρίου 2012, http://www.ekem.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1523:---l-r---&catid=168:2011-04-20-15-03-44&Itemid=291

περικύκλωσης της, από συμμάχους των ΗΠΑ. Αυτό το δεδομένο, εξηγεί το λόγο, για τον οποίο η Ρωσία απέτρεπε τη σύνδεση της Ουκρανίας με την ΕΕ⁹⁰.

Η σχέση ΕΕ – Μόσχας, βασίστηκε σε κοινά βιομηχανικά και εμπορικά συμφέροντα, αλλά κυρίως στην ενεργειακή συνεργασία. Επίσης, η Ρωσία αποτελούσε έναν σημαντικό εταίρο για την αντιμετώπιση μίας σειράς κρίσεων γύρω από τα σύνορα της ΕΕ (πχ Μολδαβία, Συρία)⁹¹.

Αυτές οι σχέσεις και κυρίως η ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ, συνετέλεσαν για μια αδράνεια από πλευράς της, στην πρόβλεψη και αποτροπή των γεγονότων και μια αδυναμία στην ουσιαστική αντιμετώπιση του ουκρανικού ζητήματος. Υπό το βάρος των κρατικών συμφερόντων και της ενεργειακής ασφάλειας, φάνηκε ανεπαρκής στη συγκρότηση μιας εξωτερικής πολιτικής, που στην τελική, είχε σα θύμα μια ολόκληρη χώρα. Διαφάνηκε, ότι η ευρωπαϊκή ελίτ σε διπλωματικό επίπεδο εθελοτυφλούσε, αφού ήδη υπήρχε το προηγούμενο της Γεωργίας, για το πώς η Ρωσία, εκμεταλλευόμενη την περίπτωση του Κοσσόβου, χειρίζεται τα ζητήματα, ώστε να δημιουργεί τετελεσμένα.

Στο επιχειρησιακό επίπεδο, οι Δυτικοί φάνηκαν να αιφνιδιάζονται από τη διεξαγωγή ενός υβριδικού πολέμου από πλευράς της Ρωσίας και έδειξαν αδυναμία στη διαχείριση της επικοινωνιακής προπαγάνδας από τα ΜΜΕ, αλλά και σε μια, αναλόγου κύρους, δυναμική απάντηση. Υπό τις πιέσεις για την ενεργειακή επάρκεια, απουσίας μιας ενιαίας στρατηγικής και αδιαφορώντας για τα δημοκρατικά αισθήματα και την κοινή γνώμη των πολιτών, διακήρυξε ότι θα αρκεστεί σε οικονομικού τύπου κυρώσεις και σε πολιτικές πρωτοβουλίες για την ειρήνευση στην περιοχή.

---

⁹⁰ Γιώργος Βοσκόπουλος, *vorla.gr*, Το ουκρανικό ζήτημα: ο ευρω-ατλαντικός παράγοντας και η Ρωσία, 3 Φεβρουαρίου 2014, <http://www.vorla.gr/article/to-oukraniko-zitima-o-euro-atlantikos-paragontas-kai-i-rosia>

⁹¹ Φίλιππος Προέδρου, *ACADEMIA*, Ενεργειακές σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας μετά την ουκρανική κρίση. Προς μία αναθεώρηση της ενεργειακής στρατηγικής της ΕΕ, 2014, <http://www.academia.edu/9093334/>

Συριακή κρίση

Από το 2011 και μετά και έχοντας τη «μυρωδιά» της Αραβικής Άνοιξης, η δυτικές χώρες, επιθυμούσαν να έχουν καλές σχέσεις με την ηγεσία της Συρίας, ιδιαίτερα μετά την ανακάλυψη μεγάλων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην περιοχή της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου. Δυστυχώς, γι' αυτές, σε αντίθεση με τις εξεγέρσεις σε άλλες αραβικές χώρες, στη Συρία τα πράγματα εξελίχθηκαν δυσκολότερα και πολυπλοκότερα. Οι προσπάθειές τους, να ελέγξουν το καθεστώς Άσαντ – το οποίο είχε και την υποστήριξη του Ιράν – απέτυχαν, αφού τα αντικρουόμενα συμφέροντα της ΕΕ και των ΗΠΑ, με εκείνα της Ρωσίας και της Κίνας, δεν επέτρεψαν την οποιαδήποτε δυναμική παρέμβαση των Ηνωμένων Εθνών, με αποτέλεσμα να προκληθεί αστάθεια και να οδηγηθεί η χώρα σε έναν πολυετή εμφύλιο πόλεμο⁹².

Είναι γεγονός, ότι στις οποιεσδήποτε δράσεις για την εξεύρεση λύσης στο συριακό πόλεμο, αλλά και γενικότερα στο πεδίο αντιπαραθέσεων και επηρεασμού της διεθνούς κοινής γνώμης, πρωταγωνιστικό ρόλο έχουν οι ΗΠΑ και η Ρωσία. Οι δυνάμεις του δυτικού συνασπισμού –όπου συμμετέχουν και Κ-Μ της ΕΕ- και η Ρωσία, επιδίδονται σε συνεχούς βομβαρδισμούς στο συριακό έδαφος, με προφανή στόχο να πλήξουν το «Ισλαμικό Κράτος». Η ουσία όμως είναι, ότι πίσω από τις θρησκευτικές και εθνικές αντιθέσεις, η κάθε πλευρά μάχεται για τα δικά της συμφέροντα, ενώ ο υπόλοιπος κόσμος είναι θεατής σε έναν ανταγωνισμό ισχύος μεταξύ των διεθνών δρώντων⁹³.

Η ΕΕ στο σύνολο της, προσπαθεί να συντονιστεί σε δράσεις για την αντιμετώπιση των αποτελεσμάτων αυτού του πολέμου. Σχετικά με την ικανότητα επιρροής της στις εξελίξεις, παρουσιάζεται διαιρεμένη και με έλλειψη σαφούς στρατηγικής, ενώ η αδυναμία ανάληψης δυναμικών πρωτοβουλιών, ώστε να τερματιστεί αυτός ο πολύχρονος πόλεμος, δείχνει την ανεπάρκειά της ως διεθνής δρώντας.

---

⁹² Ιωάννης Παρίσης, *ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ*, Η Συριακή σύγκρουση, Περιφερειακές επιπτώσεις και Ελληνικές προοπτικές, 4 Νοεμβρίου 2014, <https://parisis.wordpress.com/2014/11/04/>

⁹³ Ιωάννης Παρίσης, ο., π..

Αντίθετα η Ρωσία, προσπαθεί να εκμεταλλευθεί την επικρατούσα κατάσταση και το κενό ισχύος από πλευράς ΗΠΑ στην περιοχή και την απουσία της δυναμικής της επέμβασης (χερσαίες επιχειρήσεις), όπως συνέβη στο πρόσφατο παρελθόν σε άλλες περιπτώσεις στην ευρύτερη Μέση Ανατολή και προσπαθεί να αναβαθμίζει συνεχώς τη διεθνή της παρουσία, εις βάρος της ΕΕ, σε μια περίοδο όπου βρίσκεται απομονωμένη, λόγω του ουκρανικού ζητήματος. Μάλιστα, υπολογίζει σ' αυτή την προσπάθεια, δεδομένης της συγκυρίας, ώστε σηματοδότησε την ενεργή συμμετοχή της, έπειτα από περίπου τέσσερις δεκαετίες, με την έναρξη των βομβαρδισμών από πλευράς της στο συριακό έδαφος, εδραιώνοντας τη διεθνή της δράση, ως καταλύτη στη διαμόρφωση των εξελίξεων.

Μεταναστευτικό - Προσφυγικό

Στα ανωτέρω ζητήματα, η ΕΕ παραμένει σχεδόν παρατηρητής των εξελίξεων, χωρίς να μπορεί να τις επηρεάσει ουσιαστικά και αναλώνεται απλώς στην αντιμετώπιση των αποτελεσμάτων που αυτές επιφέρουν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι η αντιμετώπιση του φαινομένου που παρουσιάζει έξαρση, λόγω της συριακής κρίσης και των γενικότερων αναταραχών στη Μέση Ανατολή, δηλαδή τις μεταναστευτικές ροές, από τις εν λόγω περιοχές.

Η ανεξέλεγκτη μετανάστευση προς την ΕΕ, ανέκαθεν προκαλούσε προβληματισμούς για την κοινωνική σταθερότητα και την ασφάλεια, ακόμα και ανάμεσα στην ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, ειδικά όταν αυτή συνδέεται με το διεθνές οργανωμένο έγκλημα και την τρομοκρατία⁹⁴.

Οι ηγεσίες των ευρωπαϊκών χωρών, έχουν αντιληφθεί πλέον τη σοβαρότητα του ζητήματος, φτάνοντας σε σημείο να το θεωρούν πιο σημαντικό από τη κρίση χρέους. Τα τεράστια κονδύλια που έχουν ήδη διατεθεί, όπως άλλωστε είδαμε και σε άλλες εξωτερικές δράσεις της ΕΕ, καθώς και μηχανισμοί, όπως η FRONTEX, δεν φαίνεται να επαρκούν για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του ζητήματος, που έχει λάβει πολιτική διάσταση.

---

⁹⁴ Ιωάννης Παρίσης, Το εγγύς περιβάλλον της ΕΕ, ο., π..

Είναι γεγονός, ότι το θέμα αυτό, έχει εδώ και χρόνια αναγνωριστεί τόσο από το ΝΑΤΟ, όσο και από την ίδια την ΕΕ, μέσω των θεσμικών τους κειμένων, ως σύγχρονη μορφή απειλής. Εν τούτοις η ΕΕ, όλο αυτό το διάστημα επέδειξε μια αδράνεια και μια αδυναμία προετοιμασίας για την αντιμετώπισή του, που οφείλεται αφενός στην αποτυχία ακριβούς και ενιαίας εκτίμησης της απειλής, αφετέρου στην έλλειψη ενιαίας εξωτερικής πολιτικής και δράσης, από όλα τα Κ-Μ. Οι διαφορετικές απόψεις και πολιτικές αντιμετώπισης του προβλήματος, μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, έχουν προκαλέσει διαίρεση στις τάξεις της ΕΕ, συχνά με έντονες διαφωνίες και αλληλοκατηγορίες.

Οι αλληπάλληλες σύνοδοι των ηγετών των Κ-Μ της ΕΕ και των αρμόδιων υπουργών, δεν έχουν φέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Στις πρόσφατες συνόδους που πραγματοποιήθηκαν, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ανέπτυξε στρατηγική με στόχο την ανάσχεση των πρωτόγνωρων μεταναστευτικών ροών που αντιμετωπίζει η Ευρώπη. Ωστόσο, σύμφωνα με τα τελευταία συμπεράσματα, η εφαρμογή αυτής της στρατηγικής είναι ανεπαρκής και πρέπει να ληφθούν επιπρόσθετα μέτρα για την αντιμετώπιση των ελλείψεων⁹⁵.

Κι αυτό γιατί, παρά τις πιέσεις που ασκήθηκαν, υπήρξε απροθυμία από χώρες της ΕΕ, να επιδείξουν αλληλεγγύη στην από κοινού διαχείριση, ενός τόσο σημαντικού ζητήματος για τη Γηραιά Ήπειρο.

Είναι φανερό, ότι χρειάζεται μεγαλύτερη συνεργασία από τις ευρωπαϊκές χώρες, για την συνολική αντιμετώπιση του ζητήματος, αφού η ανεξέλεγκτη ροή μεταναστών και προσφύγων προς την ΕΕ και υπό την απειλή και το φόβο της διεθνούς τρομοκρατίας, προκαλεί στις χώρες ένα ασύμμετρο δίλημμα ασφάλειας, που μπορεί να οδηγήσει σε φαινόμενα αποσταθεροποίησης, με τεράστιες συνέπειες στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Χαρακτηριστικά του μεγέθους των ροών αυτών και των επιπτώσεων στον πληθυσμό της ΕΕ, παρέχονται από τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία. Σύμφωνα με

---

⁹⁵ Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (17 και 18 Δεκεμβρίου 2015)- Συμπεράσματα, 18 Δεκεμβρίου 2015, <http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2015/12/17-18/>

αυτά, υπολογίζεται ότι μόνο το 2013, εισήλθαν στην ΕΕ, περίπου 1,7 εκατομμύρια μετανάστες από τρίτες χώρες. Την 1^η Ιανουαρίου 2014, ο αριθμός των ατόμων που διέμεναν σε Κ-Μ της ΕΕ και είχαν ιθαγένεια τρίτης χώρας, ανερχόταν σε 19,6 εκατομμύρια, αριθμός που αντιπροσωπεύει το 3,9 % του πληθυσμού της ΕΕ, ενώ περίπου ένα εκατομμύριο μετανάστες κάθε χρόνο, λαμβάνουν την ιθαγένεια Κ-Μ της ΕΕ⁹⁶.

Για ακόμη μια φορά, διαπιστώνεται ότι η ΕΕ, δεν έχει ξεπεράσει τις ανεπάρκειές της, με αποτέλεσμα να μην προβλέπει και να μην οδηγεί τις εξελίξεις, αλλά να βρίσκεται πίσω από αυτές. Όταν τα Κ-Μ της ίδιας της ΕΕ, αγνοούν τις αποφάσεις θεσμικών οργάνων της, προκειμένου για δικά τους συμφέροντα, η διαπραγματευτική ισχύ της ένωσης, στο διάλογο με άλλες ρυθμιστικές χώρες, εξασθενεί, αποδυναμώνοντας έτσι την εξωτερική της δράση και το προφίλ της κανονιστικής δύναμης. Όταν μάλιστα, τίθεται στο εσωτερικό της θέμα επαναπροσδιορισμού εννοιών, όπως για το τι πραγματικά νοείται αλληλεγγύη σε ενωσιακό επίπεδο. Συνεπώς κλονίζεται η αποτελεσματικότητά της, αφού πάνω σε ζητήματα ενιαίας εξωτερικής πολιτικής, απαιτείται δράση και όχι μόνο προτάσεις κενού λόγου και αποδεικνύεται για μια ακόμη φορά, ότι η ΕΕ αποτελεί ένα συνονθύλευμα εθνικών πολιτικών, όπου η κάθε οντότητα ενεργεί προς διασφάλιση, πρωτίστως, των δικών της συμφερόντων.

---

⁹⁶ Eurostat, Στατιστικές για τη μετανάστευση και τους μετανάστες, Μάιος 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/el

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Ε»: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ευρώπη, έπειτα από δύο αιματηρούς παγκόσμιους πολέμους, που διενεργήθηκαν στο έδαφός της, οδηγήθηκε στην κατεύθυνση της συνεργασίας και της συνεννόησης, σε ένα καθεστώς μόνιμης εκεχειρίας και περιβάλλοντος «μη πολέμου». Σε αυτή τη βάση, δημιουργήθηκαν η ΕΚ, η ΟΝΕ και τέλος η ΕΕ. Καλλιεργήθηκε στους πολίτες της, το αίσθημα της ευημερίας και της ειρήνης. Ανέβασε το επίπεδο διαβίωσης και την ποιότητα ζωής. Αυτό τους έκανε πιο δημοκρατικούς, πιο ανθρώπινους, πιο κριτικούς, πιο σκεπτόμενους, αλλά ταυτόχρονα και επαναπαυμένους στην ασφάλεια και την οικονομική ευμάρεια.

Για το λόγο αυτό, οποιοσδήποτε «ειρηνικές δράσεις» (εμπόριο, οικονομικά, ανθρωπιστικές), από πλευράς ΕΕ, έχουν ευρεία αποδοχή από την πλειοψηφία των πολιτών, ασχέτως αποτελέσματος. Αντίθετα, δεν δείχνουν την ίδια διάθεση για νομιμοποίηση δράσεων πιο δυναμικού χαρακτήρα, συμπεριλαμβανομένου του στρατιωτικού, ιδιαίτερα έξω από τα θεωρητικά σύνορά της.

Ακόμη όμως, και αυτές οι δράσεις, κάτω από την πίεση των συμφερόντων και την ανάπτυξη του φιλελευθερισμού, έχουν υποβαθμιστεί. Από τη στιγμή που έγινε αντιληπτό, ότι οι πόλεμοι έχουν ξεφύγει από το εθνο-πατριωτικό πλαίσιο και έχουν ενταχθεί σ' αυτό του εμπορίου και των συμφερόντων, οι πολίτες έχουν γίνει πιο σκεπτικιστές, σχετικά με τις ενέργειες των ηγεσιών τους, για τις «αγνές» και πατριωτικές προθέσεις τους, με ότι αυτό συνεπάγεται για τη νομιμοποίηση και τη δημοκρατικότητα των εξωτερικών δράσεων της ΕΕ. Τίθενται, δηλαδή, θέματα νομιμοποίησης και δημοκρατικής λειτουργίας των θεσμικών οργάνων, κατά πόσο αυτά εξυπηρετούν τα συμφέροντα των πολιτών των Κ-Μ, ποιες προθέσεις κατευθύνουν τις ενέργειές τους και αν τελικά υπάρχει ταύτιση απόψεων, στα λεγόμενα κοινά ευρωπαϊκά συμφέροντα.

Η ΕΕ κατάφερε να αναπτυχθεί και να ενισχυθεί, εξασφαλίζοντας την ειρήνη, δηλαδή μεγιστοποιώντας την ασφάλειά της. Αυτό επιτεύχθηκε κάτω από την ομπρέλα των Αμερικανών στην Ευρώπη, το ΝΑΤΟ. Τα τελευταία χρόνια, έχει

εκφραστεί η επιθυμία για ανεξαρτητοποίηση από τις δομές του NATO, ώστε να ισχυροποιηθεί περαιτέρω η θέση της. Πιστεύεται ακόμη, ότι με αυτό το τρόπο θα καταφέρει να έχει μεγαλύτερη νομιμοποίηση για τις διεθνείς δράσεις, τόσο στο εξωτερικό, όσο και στο εσωτερικό της, αφού θα είναι απαλλαγμένη από τη ρετσινιά του αμερικανικού παράγοντα. Και εδώ εμφανίζονται πεδία αντιθέσεων και ανταγωνισμού μεταξύ Ατλαντιστών και Ευρωπαϊστών, Φιλοευρωπαϊστών και Ευρωσκεπτικιστών.

Όλα αυτά τα δεδομένα, είναι επόμενο να διαμορφώνουν τις αποφάσεις για τις δράσεις που αναλαμβάνει η ΕΕ και υπό το βάρος τους, να επηρεάζεται η λειτουργικότητα και η αποτελεσματικότητα, τόσο των θεσμικών οργάνων, όσο και της ΕΕ στο σύνολό της ως διεθνής δρών.

Διαπιστώθηκε λοιπόν, ότι η ΕΕ, διατηρεί κάποια από τα χαρακτηριστικά κράτους, σε μια τροποποιημένη μορφή. Επειδή ακριβώς δεν είναι ενιαίο κράτος, αλλά ένωση κρατών, τα οποία διατηρούν σε ορισμένους τομείς την αυτονομία και την κυριαρχία τους, η ΕΕ έχει μια διττή υπόσταση, μεταξύ διακυβερνητισμού και υπερεθνικότητας. Έτσι η ΕΕ παρουσιάζει μια ιδιομορφία που δεν συναντάται σε κράτη και διεθνής οργανισμούς. Η διατήρηση της πρωτοκαθεδρίας των κρατών στη διαδικασία της ολοκλήρωσης, αποδεικνύει ότι η ΕΕ συνίσταται σε ένα κρατοκεντρικό σύστημα, με ότι αυτό συνεπάγεται για τις περαιτέρω δράσεις της.

Η ΕΕ, αποτελεί μοναδικό παράδειγμα προσπάθειας ενοποίησης στο παγκόσμιο σύστημα, και γι' αυτό έχει επιχειρηθεί ο προσδιορισμός της οργανωτικής της φύσης. Αποτελεί μια συναινετική ένωση κρατών, τα οποία διατηρούν την εθνική τους ταυτότητα και κυριαρχία, σε βάρος μιας υπερεθνικής κεντρικής εξουσίας. Αυτό το χαρακτηριστικό, αμφισβητήθηκε με την προβολή της θεωρίας του ομοσπονδιακού μοντέλου. Ο όρος της «ομοσπονδίας», καθώς και αυτός της «συνομοσπονδίας», έχουν εκτοπισθεί από τη συζήτηση, αφού δεν συνάδουν πλήρως με τη θεσμική λογική και την ιδρυτική ιδέα της ΕΕ. Η διττή υπόσταση της ΕΕ, ως διακυβερνητικού και ταυτόχρονα υπερεθνικού θεσμού, αποκλείει την ένταξή του στις συνήθεις κατηγορίες των διεθνών οργανισμών (συνομοσπονδίες) ή των κρατικών οργανισμών (ομοσπονδίες). Με την εισαγωγή του όρου «υπερεθνικός οργανισμός», επιχειρήθηκε η διαφοροποίηση της

ευρωπαϊκής ενοποίησης από άλλες μορφές διεθνούς οργάνωσης, χωρίς όμως και αυτός να είναι ακριβής, αφού δεν μπορεί να συμπεριλάβει την αυτονομία των Κ-Μ. Ομοίως, με τον όρο «συναινετική συνομοσπονδία», αφού απουσιάζει ένα καθεστώς συνδιαχείρισης των εθνικών κυριαρχιών και δεν αντιμετωπίζει το πρόβλημα νομιμοποίησης που αντιμετωπίζει η ΕΕ στο εσωτερικό της. Παρατηρείται συνεπώς, μια ανεπάρκεια προσδιορισμού της οργανωτικής φύσης της ΕΕ, που συνοδεύεται με μια ασάφεια στη χάραξη πολιτικής και στη καταγραφή στόχων, δυσχεραίνοντας τη λήψη αποφάσεων για ανάληψη δράσεων.

Η ίδια ασάφεια, συναντάται στον προσδιορισμό της ταυτότητας της ΕΕ και για το είδος του δρώντα που συνιστά στις διεθνείς της παρεμβάσεις. Υπάρχει μια ποικιλομορφία ταυτοτήτων μεταξύ των εθνών που την απαρτίζουν, κάτι που δυσκολεύει την υιοθέτηση μιας κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας και κουλτούρας. Επόμενο είναι, η ΕΕ να παρουσιάζει μια έλλειψη κοινής στρατηγικής και πολιτικής βούλησης, καθώς και εξουσιοδότησης επέμβασης σε διεθνή ζητήματα, αφού επισκιάζονται από τις εθνικές αποφάσεις προϊούσες των εθνικών συμφερόντων.

Πεδίο δοκιμασίας για την πολιτική εξέλιξη της ΕΕ, ήταν οι αναταραχές στα Βαλκάνια. Οι ευμετάβλητες και εκρηκτικές καταστάσεις στα Βαλκάνια, καθώς και οι αλλαγές στην ανατολική Ευρώπη, στη Μεσόγειο και στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στη δεκαετία του 90, ήταν η αφορμή να στραφεί η προσοχή και η δράση των Κ-Μ της ΕΕ προς αυτά τα ζητήματα. Καταδείχθηκε έτσι, η ασάφεια της ΕΕ, να προσδιορίσει τον χαρακτήρα της εξωτερικής της δράσης και η αδυναμία για μια συνεκτική πολιτική. Καταλυτικός παράγοντας που επισκίαζε τις ήπιες ευρωπαϊκές προσπάθειες στις εν λόγω περιοχές, ήταν η αμερικάνικη παρουσία. Επιπλέον, η δυσαρμονία μεταξύ των στόχων των Κ-Μ και της ενιαίας εξωτερικής πολιτικής, προκαλούσε εμπόδια στη διαμόρφωση κοινών αντιλήψεων και μιας σχετικής κουλτούρας.

Ακόμα και η ενεργοποίηση της ΚΕΠΠΑ, φάνηκε ανεπαρκής για να μετατρέψει την ΕΕ σε διεθνή δρώντα, που μπορεί να επέμβει δυναμικά και ουσιαστικά στην αντιμετώπιση των ανθρωπιστικών κρίσεων και να συνδράμει ενιαία με δυνάμεις για την επιβολή της ειρήνης. Διαφάνηκε η ανεπάρκεια της ΕΕ σε στρατιωτικά μέσα

και ενιαία πολιτική κατεύθυνση και έγινε επιτακτική η ανάγκη για ανάληψη πρωτοβουλιών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τέτοιου είδους προβλήματα.

Οι δράσεις που ανέλαβε η ΕΕ στο πλαίσιο της ΕΠΑΑ, περιορίστηκαν κυρίως σε υποστηρικτικές αποστολές του ΝΑΤΟ, οι περισσότερες μη στρατιωτικού χαρακτήρα, αποδεικνύοντας την αδυναμία της να επιχειρήσει αυτόνομα και ότι η ΕΠΑΑ αποτελούσε την ευρωπαϊκή συνιστώσα της Ατλαντικής Συμμαχίας. Έτσι αμφισβητήθηκαν οι αρχικές προσδοκίες, σχετικά με τις δυνατότητες και την αποφασιστικότητα της ΕΕ, που είχαν δημιουργηθεί με την ΚΕΠΠΑ, φανερώνοντας την ανεπάρκειά της.

Η διεθνής δράση της ΕΕ, εκφράστηκε με ήπιους συνεργατικούς τρόπους και βασίστηκε κυρίως στην εξωτερική οικονομική δράση, δηλαδή στην εμπορική πολιτική και τις χρηματοδοτήσεις. Σαν μια οικονομική δύναμη που είναι, βρίσκει την εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση για τέτοιου είδους δράσεις, δυσχεραίνοντας τις προσπάθειες της ευρωπαϊκής ηγεσίας να την καταστήσουν έναν ισχυρό πόλο, που διαθέτει ενιαία πολιτική και στρατιωτικά μέσα. Όμως, ακόμα και αυτές οι πρωτοβουλίες από πλευράς ΕΕ, είχαν αμφίβολα αποτελέσματα, αφού το κρατοκεντρικό σύστημα που εξυπηρετεί ετερόκλητα συμφέροντα, δεν επιτρέπει την έκφραση μιας συνεκτικής εξωτερικής πολιτικής.

Οι αποφάσεις για την εξωτερική δράση της ΕΕ, λαμβάνονται μέσα από συγκεκριμένες διαδικασίες στα θεσμικά όργανα και είναι είτε υπερεθνικές, είτε διακυβερνητικού χαρακτήρα. Λόγω της ξεχωριστής φύσης τους, για τις μεν υπερεθνικές αποφάσεις, πολλές φορές τίθενται θέματα νομιμοποίησης και δημοκρατικότητας, για τις δε διακυβερνητικές, υπάρχουν προβλήματα συνεννόησης και συμφωνίας. Η διαφορετική αντίληψη μεταξύ των Κ-Μ του Βορρά και του Νότου, αλλά και οι συνεχείς διευρύνσεις, έχουν προκαλέσει μια πολυφωνία, που δυσχεραίνει την εφαρμογή της ομοφωνίας στη λήψη αποφάσεων. Αυτό από τη μία προστατεύει τα μικρότερα κράτη, από την άλλη, αποτελεί εμπόδιο για την πλειοψηφία των Κ-Μ, που επιθυμούν να ληφθούν αποφάσεις για δυναμικές δράσεις. Επίσης, η αυτόνομη στάση των ισχυρών κρατών και των δορυφόρων τους, επηρεάζουν τη συνεκτικότητα στην πολιτική της ΕΕ.

Αδυναμία παρουσιάζεται και στο συντονισμό των θεσμικών οργάνων και φορέων, που μετέχουν στη διαδικασία της λήψης αποφάσεων, λόγω των διαφορετικών απόψεων που εκφράζουν, παρακινούμενα από εθνικά συμφέροντα, αλλά και ομάδες συμφερόντων. Αυτό πλήττει σοβαρά την αξιοπιστία της ΕΕ, που εκφράζεται από καταγγελίες για δημοκρατικό έλλειμμα.

Η αποτελεσματικότητα, είναι το παράγωγο της δράσης και των δυνατοτήτων, ενώ έχει έμμεση σχέση με την πολιτική βούληση και τις ληφθείσες αποφάσεις. Όταν σε αυτή την αλυσίδα, παρουσιάζονται συνεχής ανεπάρκειες, επόμενο είναι και η αποτελεσματικότητα να είναι περιορισμένη.

Για την ικανότητα διαμόρφωσης θετικών αποτελεσμάτων, σημαντικό ρόλο παίζουν τα διαθέσιμα μέσα, οι στόχοι που τίθενται και ο αυτοπροσδιορισμός του δρώντα. Η ΕΕ αυτοπροσδιορίζεται ως ήπια δύναμη, που χρησιμοποιεί ήπια ισχύ. Αυτό, εν μέρει, οφείλεται και στο γεγονός ότι στερείται στρατιωτικών δυνατοτήτων, δηλαδή της σκληρής ισχύος και μιας ενιαίας στρατηγικής, με συνέπεια την περιορισμένη αποτελεσματικότητα και την ανεπάρκεια να εγγυηθεί την κυριαρχία της ως οντότητα.

Η κοινή εξωτερική πολιτική, στο πλαίσιο της ΚΕΠΠΑ, περιορίζεται από τον διακυβερνητισμό που τη διέπει, σε ένα κρατοκεντρικό σύστημα, όπου κυριαρχούν η ετερότητα και η πολυφωνία. Οι συνεχόμενες διευρύνσεις της ΕΕ, ενίσχυσαν το φαινόμενο αυτό, ενώ δεν πραγματοποιήθηκαν και ανάλογες μεταρρυθμίσεις, για την αντιμετώπιση των επικείμενων προβλημάτων συνεννόησης και ομοφωνίας. Το αποτέλεσμα είναι στους κρίσιμους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και της άμυνας, τα Κ-Μ να διατηρούν την εθνική τους κυριαρχία και η ΚΕΠΠΑ να παραμένει ανεπαρκής και χωρίς προοπτική ουσιαστικής αναβάθμισης.

Η καθιέρωση της ΕΣΑ, αναμένονταν να αντιμετωπίσει τις διαφορετικές αμυντικές πολιτικές και αντιλήψεις στην εκτίμηση των απειλών. Δυστυχώς, απέτυχε να δημιουργήσει μια κοινή στρατηγική κουλτούρα και αποδείχθηκε ένα ανεπαρκές κείμενο, για την οικοδόμηση μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, με αποτέλεσμα να συνεχίζει να εξαρτάται από τον αμερικανικό παράγοντα.

Ακόμη και η δημιουργία του ΕΑΟ, για την ανάπτυξη των αμυντικών δυνατοτήτων, που θα έδινε μια προοπτική για τα Κ-Μ, να προωθήσουν την αμυντική διάσταση της ΕΕ, δεν κατάφερε να εξαλείψει τις εξοπλιστικές αδυναμίες της ΕΕ. Και στον τομέα αυτό, τα εθνικά συμφέροντα, ανάγκες και δυνατότητες, καθώς και η στενή σχέση ορισμένων κρατών με τη δομή του ΝΑΤΟ, δυσχεραίνουν την ευρωπαϊκή αμυντική εμβάθυνση, εμφανίζοντας μια ανεπάρκεια τόσο στους μηχανισμούς, όσο και στις διαδικασίες.

Η Μεταρρυθμιστική Συνθήκη, ήταν προσθήκες και τροποποιήσεις των όσων ίσχυαν από τις προηγούμενες συνθήκες και προέβλεπε την ενίσχυση στη λειτουργία των θεσμών και τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Η κύρωσή της δημιούργησε νέες προσδοκίες, για την αντιμετώπιση της ανεπάρκειας και των αδυναμιών, που είχε επιδείξει μέχρι τότε η ΕΕ. Παρά τις θεσμικές αλλαγές και τη στήριξη της ΚΕΠΠΑ -η οποία διαφύλαξε τον διακρατικό χαρακτήρα της και ειδικότερα τον κανόνα της ομοφωνίας, για τη λήψη των σημαντικών αποφάσεων, η προοπτική για μια κοινή εξωτερική πολιτική και για την ενίσχυση της διεθνούς δράσης της ΕΕ, δεν επαληθεύτηκε, ενώ διατήρησε τον κυρίαρχο ρόλο των Κ-Μ και του ΝΑΤΟ.

Η στάση της ΕΕ σε σύγχρονα διεθνή ζητήματα, είναι ένα κριτήριο αξιολόγησης για την αποτελεσματικότητά της, στο σύντομο χρονικό διάστημα, μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Μέσα από αυτά, αποδείχθηκε η έλλειψη κοινής στρατηγικής και ενιαίας δράσης, η αδυναμία ουσιαστικής και αποφασιστικής αντιμετώπισης κρίσιμων ζητημάτων, η εσφαλμένη και ασαφής εκτίμηση των σύγχρονων απειλών και η ανεπάρκειά της ως διεθνής δρώντας, ενώ κρίθηκε αναξιόπιστη σχετικά με τις «αγνές» προθέσεις της ευρωπαϊκής ελίτ.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η ΕΕ, θα πρέπει να ξεκαθαρίσει, για το πως θα χαρακτηρίζεται αυτό το θεσμικό οικοδόμημα. Μια πιθανή λύση, που θα ξεπεράσει το δίλημμα «ομοσπονδία κρατών» ή «συνομοσπονδία», ίσως θα μπορούσε να είναι μια «μεταομοσπονδιακή» λογική, στη βάση της διατήρησης των ιδρυτικών αρχών της Ένωσης, ενώ η πρόθεση «μετά», τη διαχωρίζει από τον όρο «ομοσπονδία», ο οποίος είναι ξένος με την ευρωπαϊκή ενοποίηση. Με αυτό το δεδομένο, ο Δ.

Τσάτσος προτείνει τον όρο της συμπολιτείας: «Ως συμπολιτεία ορίζεται η ένωση εκείνη των πολιτειών, της οποίας η εσωτερική θεσμική οργάνωση έχει χαρακτηριστικά και διεθνούς συνταγματικής οργάνωσης, υπόκειται στο διεθνές και στο συνταγματικό δίκαιο και θεμελιώνεται βάσει μιας Συνταγματικής Συνθήκης. Όσο αδιέξοδο είναι να προσπαθούμε να αναπτύξουμε την ΕΕ, ως διεθνή οργανισμό βασισμένοι στη διακυβερνητική λογική, άλλο τόσο στείρο θα αποδειχθεί αν προσπαθήσουμε να την οργανώσουμε ως κράτος»⁹⁷.

Οι μελλοντικές αποφάσεις και δράσεις της ΕΕ, θα πρέπει να αποδεικνύουν ότι αυτή αποτελεί μια οντότητα με κοινά συμφέροντα και κοινές αντιλήψεις στην εξωτερική πολιτική. Αυτό, όμως προϋποθέτει μια αλλαγή στάσης από τη πλευρά των ισχυρών Κ-Μ, αφήνοντας κατά μέρος τα εθνικά συμφέροντα και τις ηγεμονικές τους βλέψεις εντός της ΕΕ, στο όνομα μιας συντονισμένης και κοινής εξωτερικής πολιτικής και άμυνας, κάτι που είναι απαραίτητο για την προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την αναβάθμιση της ΕΕ στο διεθνές σύστημα. Οι πολιτικές προς την κατεύθυνση αυτή, πιστεύεται ότι με τους κατάλληλους χειρισμούς, θα ωφελήσουν μεσο-μακροπρόθεσμα και τα ισχυρά κράτη, αλλά και την ΕΕ στο σύνολό της, αφού θα την καταστήσουν έναν σημαντικό διεθνή παίκτη και περιφερειακό σταθεροποιητικό παράγοντα.

Για να προχωρήσει, όμως αυτό το εγχείρημα, θα πρέπει να αναζητηθεί μια νέα ευρωπαϊκή ταυτότητα, που θα είναι συνδεδεμένη με την καθορισμένη πολιτική δομή της Ε.Ε. Δηλαδή θα πρέπει, βασικά, να γίνει μια προσπάθεια τόσο από τους πολίτες όσο και από την πολιτική ηγεσία της Ε.Ε. για τη δημιουργία μιας λειτουργικής θεσμικής οργάνωσης, που θα μπορεί να ασκεί ενιαία και ουσιαστική εξωτερική πολιτική, αλλά και θα συμβάλλει στη δημιουργία κατάλληλων μηχανισμών και ενός αποδεκτού βαθμού στρατιωτικών δυνατοτήτων, που θα μπορούν να διαχειριστούν και να εξασφαλίσουν την ειρήνη, οπουδήποτε απαιτηθεί⁹⁸.

---

⁹⁷ Δημήτριος Τσάτσος, ο., π., σσ. 58-61.

⁹⁸ Κυριάκος Κεντρωτής, *Θεωρήσεις και δράσεις των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ: Ταξιδεύοντας με οδηγό τον μικρό πρίγκιπα*, ο., π., σ. 255.

Χρειάζεται να επαναπροσδιοριστούν έννοιες, οι οποίες συναντώνται στις κρατικές οντότητες, αλλά και στις δομές της ΕΕ, σε άλλο όμως επίπεδο. Η ισχύς και η κυριαρχία για την ΕΕ, είναι έννοιες απαραίτητες για την καθιέρωσή της ως σημαντικό διεθνή δρώντα και δεν θα πρέπει να δαιμονοποιούνται από τα Κ-Μ, εφόσον δεν θα είναι σε βάρος τις δικής τους εθνικής κυριαρχίας. Η διαδικασία ουσιαστικής ολοκλήρωσης, μπορεί να διαμορφώσει ένα καλύτερο σύστημα αρχών στους κόλπους της ΕΕ, που θα βασίζεται στις παραδόσεις του ευρωπαϊκού πολιτισμού και των υγιών αντιλήψεων που έχουν δημιουργηθεί όλα αυτά τα χρόνια και θα εναρμονίζεται πλήρως με τις βαθύτερες επιδιώξεις των επί μέρους συνταγμάτων, κυριαρχικός στόχος των οποίων είναι το εθνικό συμφέρον και η προάσπιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών των πολιτών. Με άλλα λόγια, η μετατροπή της έννοιας της τυπικής κυριαρχίας σε μια ενωμένη ουσιαστική και λειτουργική κυριαρχία, θα αποτελέσει διέξοδο για την αντιμετώπιση προβλημάτων, που δημιουργούνται από την επιλεκτική αυτόνομη στάση και δράση των Κ-Μ⁹⁹. Κάτι τέτοιο, όπως είναι φυσικό, θα συμβάλει τα μέγιστα στην βελτίωση του δημοκρατικού προφίλ της ΕΕ και στην ανάκτηση της εμπιστοσύνης και της αξιοπιστίας της τόσο στο εσωτερικό, όσο στις σχέσεις της με τα άλλα κράτη.

Για την αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας και της πολυφωνίας, που δημιουργήθηκαν με τις συνεχείς διευρύνσεις, απαιτούνται περισσότερες αλλαγές στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και ιδιαίτερα στις συνεργασίες και στον κανόνα της ομοφωνίας. Μια μέση οδός, θα μπορούσε να περιλαμβάνει ιδέες, όπως η εγκατάλειψη του δικαιώματος της ομοφωνίας, η μείωση του αριθμού κρατών, που απαιτείται για να επιδιωχθεί μια διευρυμένη συνεργασία και η χαλάρωση των προϋποθέσεων σε ορισμένους τομείς¹⁰⁰. Δηλαδή, χρειάζονται οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις που θα έπρεπε να έχουν πραγματοποιηθεί, παράλληλα με την εισαγωγή νέων Κ-Μ, εφόσον δεν υπάρχει, αλλά ούτε προβλέπεται στο εγγύς μέλλον, μια κεντρική εξουσία για τη λήψη αποφάσεων, όπως ισχύει σε άλλα κράτη ή συμμαχίες. Συνεπώς, θα πρέπει να δοθεί βαρύτητα στην οργάνωση μιας θεσμικής δομής, που θα μπορεί να συντονίσει αρμονικά την ενοποίηση με τη

---

⁹⁹ Αστέρης Πλιάκας, ο., π., σ. 58.

¹⁰⁰ Αστέρης Πλιάκας, ο., π., σ. 61.

διαφορετικότητα, την εθνική κυριαρχία με τη συνδιάθεση και την υπερεθνικότητα με τη δημοκρατία, ώστε τα Κ-Μ να νιώσουν πιο βολικά στη διαδικασία της ολοκλήρωσης και θα μπορούν να δικαιολογήσουν την τελεολογία ένταξής τους στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Ο αυτοπροσδιορισμός της ΕΕ, ως ήπια δύναμη, δεν επαρκεί προς το παρόν να την καταστήσει σημαντικό παράγοντα επηρεασμού των εξελίξεων. Χρειάζεται η περαιτέρω ενίσχυση της παρουσίας της, με τη απόκτηση σκληρής ισχύος, ακόμη και αν υπολείπεται του βασικού διεθνούς πόλου ισχύος, των ΗΠΑ. Θα πρέπει, κατά το μέτρο του δυνατού, να βελτιώσει τις δυνατότητές της στον τομέα αυτό, ώστε να καταφέρει να αναδειχθεί, ως ο δεύτερος διεθνής πόλος ισχύος. Η εξέλιξη αυτή, θα αυξήσει την αποτελεσματικότητά της και σε συνδυασμό με την ενίσχυσή της στο πολιτικό επίπεδο, θα προκαλέσει, λόγω της φύσεώς της, σταθεροποιητικές τάσεις στο διεθνές σύστημα. Μόνο η Ευρώπη φαίνεται πως μπορεί να προσεγγίζει ειρηνικά τους λαούς στη δημοκρατία, με την εικόνα της ήρεμης δύναμης και να πρωτοστατεί στη χορήγηση ανθρωπιστικής βοήθειας και στην διασφάλιση της ειρήνης σε διάφορα σημεία του πλανήτη, χωρίς ωστόσο να έχει πάντα τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Αυτό οφείλει να το εκμεταλλευτεί, τώρα που η ηγεμονία των ΗΠΑ, λόγω της μειωμένης αξιοπιστίας τους, έχει εισέλθει σε κάμψη και να αποκτήσει ουσιαστικές στρατιωτικές δομές, στο πλαίσιο μιας «έξυπνης άμυνας¹⁰¹», ώστε να βελτιωθεί και η αποτελεσματικότητα. Διεθνή γεγονότα, όπως η επιβολή της ειρήνης ή η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, χρειάζονται την παρουσία της ΕΕ, αρκεί αυτή να βασίζεται στις «αγνές» προθέσεις συμβολής και συνεργασίας, δηλαδή να καταστεί πρωτίστως μια αξιόπιστη δύναμη, για να κερδίζει και την εξωτερική νομιμοποίηση.

Σ' αυτές τις διαρθρωτικές αλλαγές, που σκοπό θα έχουν να καλύψουν τις εξοπλιστικές και όχι μόνο, ανεπάρκειες και επικαλύψεις, λόγω του παράγοντα ΝΑΤΟ, θα πρέπει να συντονιστούν και να συνεργαστούν οι ισχυρές δυνάμεις της ΕΕ, δηλαδή η Αγγλία, η Γαλλία, η Γερμανία και η Ιταλία. Αυτό καταρχήν

---

¹⁰¹ Η έννοια αποδίδεται σε ένα σχέδιο του ΝΑΤΟ, που ενθαρρύνει τους συμμάχους, να συνεργασθούν για την ανάπτυξη, απόκτηση και διατήρηση των απαραίτητων στρατιωτικών δυνατοτήτων, για την αντιμετώπιση των σημερινών προβλημάτων ασφαλείας, σύμφωνα με το ισχύον στρατηγικό δόγμα.

προϋποθέτει, όπως αναφέρθηκε, την υποχώρηση των εθνικών συμφερόντων ή την επανεξέτασή τους σε μια πιο ενωτική κατεύθυνση. Αν αυτές οι χώρες, δεν μπορέσουν να ηγηθούν της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ξεφεύγοντας από τις εθνοκρατικές αγκυλώσεις και να σηκώσουν το βάρος της συνεννόησης και του συντονισμού, θα είναι εξαιρετικά δύσκολο για τα υπόλοιπα μικρότερα Κ-Μ, να αποδεχτούν τις οποιοσδήποτε προτάσεις και αλλαγές που απαιτούνται, ώστε η ΕΕ, να επιτύχει τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα εξωτερικής δράσης. Τα θεσμικά όργανα και οι διαδικασίες τους, θα εξακολουθούν να είναι ανεπαρκείς, εάν δεν υπάρξει η κινητοποίηση των ρυθμιστικών κρατών, για τη δημιουργία κοινών θέσεων και για την ανάδειξη ενός αξιόπιστου ευρωπαϊκού παράγοντα, στο στρατηγικό πεδίο των διεθνών σχέσεων¹⁰².

Η υστέρηση στην αντιμετώπιση των σύγχρονων απειλών, αποδεικνύει ότι τα Κ-Μ από μόνα τους, που έχουν την ευθύνη της εσωτερικής ασφάλειας, δεν είναι ικανά να αντεπεξέλθουν, εάν δεν υπάρξει συνεργασία και συντονισμός προσπαθειών μεταξύ τους. Δηλαδή θα πρέπει να επικεντρωθούν περισσότερο στη ΚΠΑΑ και στην περαιτέρω ενδυνάμωσή της, ώστε αυτή να καταστεί αποτελεσματική και να μπορέσει έτσι, η ΕΕ να προβάλει την πραγματική της ισχύ.

---

¹⁰² Δ.Ξενάκης-Μ.Τσινισιτζέλης, ο., π., σσ. 30-31.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ΕΕ, αποτελεί μια αξιόλογη προσπάθεια των ευρωπαϊκών ελίτ, για συνεργασία και συντονισμό, βασισμένη στην ευρωπαϊκή παράδοση και νοοτροπία. Η επιτυχίες της ενοποιητικής προσπάθειας, ενθάρρυναν για περισσότερη συνεργασία και αλληλεξάρτηση, διαπιστώνοντας κοινές βλέψεις και συμφέροντα. Οπωσδήποτε, δημιουργήθηκαν προσδοκίες αλλά και επιπλέον απαιτήσεις, αφού η επέκταση της ενοποίησης σε μια πολυεπίπεδη συνεργασία, δημιουργεί πολυπλοκότητα. Ειδικά όταν η ΕΕ, επιθυμεί να εμφανίζεται ως πολυσχιδής ενιαία οντότητα, όπου εμπλέκονται τομείς που στην ιστορία έχουν ταυτιστεί με την έννοια του κράτους, όπως η κυριαρχία, η εξωτερική πολιτική και η ασφάλεια.

Παραμένει, όμως, ένα κρατοκεντρικό σύστημα, που αδυνατεί να εκφράσει μια συντονισμένη ενιαία εξωτερική δράση, αφού δεν έχει καταφέρει να αποσυνδέσει τα βασικά κρατικά χαρακτηριστικά, από τα αυστηρώς νοούμενα εθνικά συμφέροντα και έτσι να λαμβάνονται αποφάσεις, με γνώμονα το κοινό ευρωπαϊκό συμφέρον. Η κύρια προσδοκία, ότι το βάρος των επιμέρους πολιτικών διεργασιών και ενδιαφερόντων, θα μετατοπίζονταν από τις κυβερνήσεις των Κ-Μ, προς τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, πραγματοποιήθηκε έως ένα βαθμό, κυρίως στον εμπορικό και οικονομικό τομέα, αλλά συνεχίζει να παραμένει εξαρτημένη, από την πολιτική βούληση των Κ-Μ σε τομείς που αφορούν στην εξωτερική δράση. Η επιθυμία για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας, βασισμένη σε κοινές αντιλήψεις από τα Κ-Μ, για την αντιμετώπιση διεθνών ζητημάτων, αποδείχθηκε ανεφάρμοστη, υπό το βάρος της κρατικής κυριαρχίας και των ομάδων συμφερόντων.

Επιπλέον, η ασαφής οργανωτική της δομή της ΕΕ, την τοποθετεί σε ένα λαβύρινθο, απ' όπου δεν μπορεί να βγει, αφού δυσκολεύεται να προσδιορίσει τον χαρακτήρα της ως πολιτικό σύστημα, την ταυτότητα και τη κουλτούρα που τη διέπουν και ενώ έχει εκφραστεί ο επιθυμητός ρόλος της στο διεθνές σύστημα, αυτός παραμένει ανέφικτος. Παρουσιάζει, δηλαδή, μια δυσκολία να μεταφράσει τα θεσμικά κείμενα, που συντάσσονται στις αλληπάλληλες συνθήκες, καθώς και τις

διάφορες σκέψεις και θεωρίες, για τη δυναμική παρουσία της ΕΕ στις διεθνείς σχέσεις, σε ουσιαστικές δράσεις με θετικό αποτέλεσμα.

Τα ισχυρά κράτη παραμένουν στη σκληρή πολιτική, προασπίζοντας πρωτίστως το δικό τους εθνικό συμφέρον, ενώ τα μικρότερα Κ-Μ, συμπεριφέρονται σα να είναι εγκλωβισμένα σε αυτό το πολιτικό συνονθύλευμα, χωρίς πολλές φορές να μπορούν να διακρίνουν ποια είναι τα όρια λειτουργίας της ΕΕ, πόσο επεκτείνεται η κρατική πρωτοβουλία ή αν έχουν όλα τα Κ-Μ τις ίδιες προθέσεις. Οι μέχρι στιγμής επιδόσεις, δείχνουν να μην υπάρχει η επιθυμία για συνεργασία και συλλογική δράση από ορισμένα Κ-Μ, ιδίως του Βορρά, στην εφαρμογή κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής άμυνας στις διεθνείς σχέσεις της ΕΕ. Η κρατική ευθύνη για την εξωτερική πολιτική και την αντιμετώπιση απειλών, ενισχύει το κρατοκεντρικό χαρακτήρα και αποδυναμώνει τη συλλογικότητα της ΕΕ. Επιπροσθέτως, η διαφορετικότητα που προκλήθηκε από τις διευρύνσεις, δυσκολεύει περαιτέρω τις προσπάθειες για τη διαμόρφωση μιας συνεκτικής πολιτικής στους τομείς αυτούς.

Αυτή η ολιγωρία, έχει μέχρι στιγμής, αποδειχθεί κρίσιμη για την ΕΕ και τους πολίτες της, αφού οι ανεπάρκειες στις εξωτερικές της δράσεις και η λανθασμένη εκτίμηση και αντιμετώπιση των σύγχρονων προκλήσεων, έχει δημιουργήσει αλληπάλληλα προβλήματα. Αντί για ενότητα, κυριαρχεί η αμφιβολία μεταξύ των πολιτών, που ανησυχούν για το μέλλον τους, προβληματίζονται με τα δημογραφικά προβλήματα που παρουσιάζονται και την αλλοίωση του ευρωπαϊκού πολιτισμού, ενώ παρατηρούν τα κράτη τους ανήμπορα να αντιδράσουν.

Η ΕΕ, πρέπει επιτέλους να ασχοληθεί αποτελεσματικότερα με την πολιτική της ισχύος και να βρει τρόπους προσέγγισης και ενημέρωσης των Κ-Μ και των πολιτών τους, ώστε να τους κάνει πιο δεκτικούς στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Κερδίζοντας καταρχήν, την εσωτερική νομιμοποίηση, θα μπορέσει στη συνέχεια να απελευθερώσει την δυναμική της και να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διεθνή σκηνή. Είναι άλλωστε, απαίτηση των Ευρωπαίων πολιτών.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΗΓΕΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bale, T. (2011). *Πολιτική στις χώρες της Ευρώπης: Πολυεπίπεδη διακυβέρνηση και αλληλεπιδράσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Nugent, N. (2012). *Πολιτική και διακυβέρνηση στην ΕΕ: Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας.

Sidjanski, D. (1999). *Η ομονομιτιστική της Ευρώπης: Δυναμική και προοπτικές της ΕΕ*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Voskopoulos, G. (2006). *Transatlantic Relations and European Integration, Realities and Dilemmas*. India: The ICFAI University Press.

Waltz, K. (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Βοσκόπουλος, Γ. (2009). *ΕΕ Θεσμοί, Πολιτικές, Προκλήσεις, Προβληματισμοί*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο.

Βοσκόπουλος, Γ. (2012). *ΕΕ και ΗΠΑ: Εκφάνσεις ισχύος, αλληλόδραση και το ζήτημα της παγκόσμιας ηγεμονίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Κεντρωτής, Κ. (2010). *Εξωτερική πολιτική της ΕΕ και μεταρρυθμιστική συνθήκη*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Κεντρωτής, Κ. (2006). *Θεωρήσεις και δράσεις των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ: Ταξιδεύοντας με οδηγό τον μικρό πρίγκηπα*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Κιντής, Α., & Ντόκος, Θ. (2006). Διεθνής οργάνωση και ευρωπαϊκή ασφάλεια. Στο Δ. Ξενάκης, & Μ. Τσινισιζέλης, *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της ΕΕ* (σ. 294). Αθήνα: Εκδόσεις Ι.Σιδέρης.

Κουσκουβέλης, Η. (2010). *Εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.

Μαραβέγιας, Ν., & Τσινισιζέλης, Μ. (2007). *Νέα ΕΕ: Οργάνωση και πολιτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

Μπέλλου, Φ. (2006). Η ΕΕ στη ΝΑ Ευρώπη: Από τη διαχείριση κρίσεων στην ενσωμάτωση. Στο Δ. Ξενάκης-Μ. Τσινισιζέλης, *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της ΕΕ* (σσ. 433-434). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Ξενάκης, Δ., & Τσινισιζέλης, Μ. (2006). *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της ΕΕ*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Παπαδημητρίου, Γ. (2007). Η συνταγματοποίηση της ΕΕ και το ευρωπαϊκό σύνταγμα. Στο Ν. Μαραβέγιας, & Μ. Τσινισιζέλης, *Νέα ΕΕ: Οργάνωση και πολιτικές* (σσ. 241-250). Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

Παρίσης, Ι. (2010). *Η Ευρώπη της Άμυνας: ΕΠΑΑ*. Αθήνα: Έκφραση Πολιτισμού.

Παρίσης, Ι. (2006, Ιούλιος Τεύχος 5). Το εγγύς περιβάλλον της ΕΕ. *Ελληνική άμυνα και ασφάλεια*, σσ. 104 - 107.

Πλιάκας, Α. (2009). *Το δίκαιο της ΕΕ στην εφαρμογή του*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Σέκερης, Γ. (2009, Νοέμβριος-Δεκέμβριος Τεύχος 89). Η ΕΕ μετά την Λισαβόνα: Προβλήματα και προοπτικές μιας διακρατικής κοινοτικής Ευρώπης. *Εθνικές Επτάξεις*, σσ. 6-9.

Σέκερης, Γ. (2006, Μάρτιος-Απρίλιος Τεύχος 71). Η ΕΕ μεταξύ εμβάθυνσης και διεύρυνσης. *Εθνικές Επτάξεις*, σσ. 6-7.

Στεφάνου, Κ. (2006). Το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο των εξωτερικών σχέσεων της ΕΚ/ΕΕ. Στο Δ. Ξενάκης-Μ. Τσινισιζέλης, *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της ΕΕ* (σσ. 121-161). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Τσάτσος, Δ. (2001). *Ευρωπαϊκή συμπολιτεία: Για μια ένωση λαών με ισχυρές πατρίδες*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.

Τσινισιζέλης, Μ., & Χρυσοχόου, Δ. (2006). Διεθνής Θεωρία και ΕΕ. Στο Δ. Ξενάκης, & Μ. Τσινισιζέλης, *Παγκόσμια Ευρώπη; Οι διεθνείς διαστάσεις της ΕΕ* (σσ. 49-82). Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.

Χρυσομάλλης, Μ. (2010). *Η συνθήκη της Λισαβόνας και η βελτίωση της δημοκρατίας και της αποτελεσματικότητας στην ΕΕ*. Αθήνα: Εκδόσεις Β. Κατσαρού.

ΔΙΑΔΥΚΤΙΟ

eurostat. (2015, Μάιος). Ανάκτηση Δεκέμβριος 2015, από Στατιστικές για τη μετανάστευση και τους μετανάστες: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/el#

Βοσκόπουλος, Γ. (2014, Φεβρουάριος 3). *vorla.gr*. Ανάκτηση Ιανουάριος 2, 2016, από Το ουκρανικό ζήτημα: ο ευρω-ατλαντικός παράγοντας και η Ρωσία: <http://www.voria.gr/article/to-oukraniko-zitima-o-euro-atlantikos-paragontas-kai-i-rosia>

Γαντούρ-Δεμίρη, Ν. (2014, Μάιος 9). *Το Δίκτυο*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 2015, από Ευρώπη και Αραβικός κόσμος: Άμεση ανάγκη για πολιτική στρατηγική χωρίς πιασωγυρίσματα: <http://todiktio.eu/index.php/topics/europe-citizens/item/447-europi-kai-aravikos-kosmos>

Γιαννιού, Μ. (2012, Σεπτέμβριος 13). *EKEM*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 2015, από Η Ευρώπη και η «αραβική άνοιξη»: ένα χρόνο μετά: http://www.ekem.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=1523:---l-r---&catid=168:2011-04-20-15-03-44&Itemid=291

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. (2015, Δεκέμβριος 18). Ανάκτηση Ιανουάριος 2016, από Σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (17 και 18 Δεκεμβρίου 2015)- Συμπεράσματα: <http://www.consilium.europa.eu/el/meetings/european-council/2015/12/17-18/>

Μακρυγιάννης, Μ. (2013, Απρίλιος 23). *Ινφογνώμων Πολιτικά*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 2015, από Η αντίδραση της ΕΕ στην Αραβική Άνοιξη: δύο χρόνια

μετά, οι προκλήσεις παραμένουν (και μεγαλώνουν):

http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2013/04/blog-post_187.html

Παρίσης, Ι. (2014, Νοέμβριος 4). *ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ*. Ανάκτηση Ιανουάριος 2016, από Η Συριακή σύγκρουση, Περιφερειακές επιπτώσεις και Ελληνικές προοπτικές: <https://parisis.wordpress.com/2014/11/04/>

Προέδρου, Φ. (2014). *ACADEMIA*. Ανάκτηση 2016, από Ενεργειακές σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας μετά την ουκρανική κρίση. Προς μία αναθεώρηση της ενεργειακής στρατηγικής της ΕΕ: <http://www.academia.edu/9093334/>